

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

این خط است که درین زمان قریب از آن کتاب هدایت انقیاب ارشاد است
رئیس انصارین خرد انما یثقیل حوب البی حضرت مولانا محمد خرد الدین حبشی دهلوی سید

از تالیف صفوی صافی مشرب سید لوز الدین سین قریب بعد تصحیح و درستی افراط
حب ایامه جناب مولوی صافنا محمد عبدا لاه صاحب بناد صفر شاه اجمری نوی

مطالع و محقق
دعای محمّد و آله و ع
مطهر

مختصر فہرست کتب موجودہ کتب خانہ تجارت مطبع مجتہائی دہلی

قرآن مجید واضح معنی حکم مترجم	من اسلم امری برادر عاشق	ایک لکھا جو - اور عاشق شہید کیا گیا	ابو صفیہ کوفی رحمہ اللہ کی
ہر دو ترجمہ مجتہائی دہلی - اس	ہندہ سہ فارسیہ آریہ کا بھادور	شہر انطاکیہ اہل بیت	سوانح عمری سولہ مولیٰ باقر علی
قرآن مجید معنی علاوہ خوشحلی	اردو ترجمہ شاہ عبداللہ درو	اس کتاب میں سائل جسم و جان	قلمانی - مجتہائی
صالحان طبع علی کاغذ خوش	کاکا بڑا اسکا اشتہار فی غلطی	مستحق چاروں نامہ من کے	اخبار نکات مجتہائی
کے تین چیزوں کی اور بدعت	حق ایک اشرفی یاد دہ	امری کے ہیں جگہ دیکھنے سے	یہ کتاب انہی نکات کی مانتا ہے
کی جو جو قابل ملاحظہ نظر ہیں	فقد ہے - یہ وہ قابل ہے کی	نور معلوم اور جان بیکر کفای	انکے دلچسپ علی مناظروں محبت
دین دار تین میں اردو ترجمہ	مثل حجت میں کی فی حاکم شک	مسند غلابی امام کے مہرب	طون غرافت آمیز فقر و
باجاورد شاہ عبداللہ درو	تمام ہندوستان میں طبع ہیں	میں اس طرح ہر دو خدا کی	عرب کے غیر کہتے ہر دو خدا کی
عاشق پر صبح القرآن پورے	ہوئی -	کے غریب میں اس طرح -	اور شانون ان کے نامہ کے
قواعد کے ساتھ پڑایا گیا ہے	حامل شریف معنی مجتہائی	رحمۃ الرحمنانی ترجمہ	کارناموں کا بیچا فوکر -
اردو ترجمہ قادری حضرت شاہ	اس حامل میں ہی تری صدا	تعدد النعمان - یہ دعا تعین	تذکرہ اہل کیمیا معنی شاہ
ولی المدبر آیتہ آریہ کا ترجمہ	ہیں جو حامل ترجمہ ایک مترجم	ہے جسکو حضرت امام اعظم	شعرا سے اردو کی سوانح عمری
موضوع القرآن کے بعد عاشق	فی غلطی تمام والی عتسالی	رسول اکرم صلی علیہ وسلم	اور زبان مذکور کی عمدہ فہم
خط و کلمہ لایا گیا ہے -	ہیں ہیں -	خضاک و کلمہ ہجرات میں	ترقیوں اور اصل حقائق بیان
قرآن مجید چار ترجمہ	ولائل الخیرات مترجم	کہا ہے - مترجم نے یہ کمال	اس میں پنج دور کے شعر کا
مجتہائی - دو ترجمہ فارسی	مجتہائی نہایت صحیح و مختص	کہا ہے کہ ادلی شعر کہل لکھا	بیان اس خوبی سے کر ہے
ولی المدبر و حضرت سعدی	برداشت علی ہمدانی و حق	ترجمہ نظم میں کیا ہی بھر فرشتہ	کہ جن سے کما حقہ نواز اور نظم
اردو ترجمہ اردو شاہ فیہ الدین	بروایت سفر بطور خوب	اس کا ہمارا ترجمہ اسکے بعد	تبدیل زبان اردو کا بخوبی
و شاہ عبداللہ درو و قواعد	ہم تصحیح و ہم صورت حامل	علی لغات و مستند الی	مستور ہر کتاب - سولہ مولوی
شان رسول بر عاشق	مجتہائی اشرفی لغات و	و احادیث - یہ کتاب شایان	محمد صبیح آزاد - مطبوعہ مجتہائی
حامل شریف معنی مترجم	اسکی ترجمہ میں کمال حق و حق	رسول عربی کے فائدہ کے	محاورات ہند مع
مجتہائی - اس حامل کو معنی	لکھی ہے اور ترجمہ اس کا	ہے - مجتہائی	غریب الاشغال - اس
مترجم دونوں کہتے ہیں کہ	غایت پاکیزہ اردو زبان میں	سیرۃ النعمان معنی اعظم	مترجم میں آئینہ کے قریب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حمود واحد سے راست کہ مثل محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را مخلوق سے ساختہ اول از ہم مخلوقات
 در مرتبہ وحدت تعقیقت آن منظر را تم را ملاحظہ نموده سرور فرشتہ انبیاء و اولیاء گردانیدہ و چشم ابوالبشر را
 بتماشای جمالش منور ساختہ و بعد گذشتن تمام مسلمان زمانہ را از ظہور کمالات و دین را بوفور مہجرات
 آن ذات بابرکات بمصدق الیوم المکمل لکم دینکم مکمل ساختہ نامعلوم عارفان و مشہور و انانیان
 گرد کہ اول و آخر کائنات و البتہ بذات مجمع احسانات آن سرور است و ایہ کریمہ ہو الاولیٰ الآخرہ
 و الظاہر و الباطن اشارت باینست و از دست آن خورشید نورانی کہ در معنی بید قدرت است ظلام کفر را
 از صفہ دنیا پاک گردانیدہ بروشنی صفائی دین تبدیل فرمودہ و خواست کہ این سلسلہ تاقیام قیامت
 مضبوط و مہکد باشد چنانچہ حدیث شریف اولیاء استی کا بنیاء بنی اسرائیل شاہد این قواعد است
 پس درین است گویا ہمیشہ انبیاء موجود و تربیت خلایق مقصود پس ہر مومن را لازم کہ بدست
 یکے از مقبولان مدگاہ کہ بر جادہ محمدی استقامت داشتہ باشد دست خود بدامن آن پاک دامن
 زدہ و تنگیبری پیدا کند تا بر اسے شفاعت جتھے بدست باشد کہ قل فلتتبع الحق الباقی حق یقین است
 و این نسبت الی زمانہ ظاہر و موجود لیکن جویندہ یا بندہ گفتہ اند وانا الموجود و فاطمینہ تجد فی ویداید
 کہ ہر اہل اللہ ہر کس را کہ نصیب دست و بد قول فعل اور اقال اللہ و قال الرسول صلعم انکار و

قدیم ہر قدم آن مقوم شریعت و متابع طریقت گمارد کہ در حقیقت عین متابعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حاصل است و عالم بدو نوع اندیکے نے تمیز انہا خارج از بحث اند و ہم باتمیز پس انہا کہ حق سبحانہ تعالیٰ عرفان عقلی نصیب گردانیدہ می باید کہ اول غور در روش شیخ بکنند بعدہ باین دولت مفوض شوند کہ مولوی معنوی فرمایہ بیعت لے بسا ابلیس آدم رؤے هست و پس بہر دست نباید داد دست بہ غرض بہر طور نیست نیک و کشتہ و افوض امری الی اللہ خواندہ متلاشی بشود و از شیخ بشنود و بمنزلہ کالوجی من السماء والبرس الدجی خیال کردہ بدل یاکند و اگر فرصت دست دہد بر صفحہ نوشتہ مثل حرز جان و دروز بان نگاہ دارد کہ اینقدر وقت کہ درین امر صرف شد و طاعات و عبادات بلکہ بذایات آن نویسنہ دین عاصی مسیحی بہ سید نور الدین حسین فخری المشہور بہ نور الدین حسین خان یکے از نظریافتگان جناب حضرت قطب زمانہ فروگیرانہ رئیس العارفین فخر العاشقین کریم ابن الکریم انک لعلی خلق عظیم معین اللہ قطب الہدایہ فرید الشریعۃ نظام تحقیقہ نصیر الطریقۃ محمد فخر الدین الملقب بمحب النبی ایدہ اللہ لطیفہ الخفی و الجلی نظر بر اینکہ اگر نظیر کسے از عقدان آنجناب یا وابستگان این سلسلہ برین قرطاس افتد و بر سر کردام مقامے خود دست دہد و علمے خیر برائے خاتمہ بالجیمہ ابن یحیی فرمایہ برائے خود دست آویزے جستہ انچہ در فہم آمد و یادماندہ بر صفحہ کاغذ ثبت نمودے من نوشتہم صرف کردم روزگار من تمام این باند یادگار چون بے اوقات در عالم روزگار از حضور غیبت میشتہ و تمام عمر کم از دو سال این شیوہ اختیار نمودہ اند اما قید بروز و تاریخ و سال نیست روزی و حضور تکرار کلمہ خواجہ یا پیرید رحمتہ اللہ علیہ کہ در علم سکر و رم تعبیه میکند آمد ارشاد کردند کہ انچہ لوائی ارفع من لواء محمد مقولہ شیخ استماع یافتہ درین بہرگز سکرے معلوم نمیشود بلکہ در صحت و در لغت حضرت صلی اللہ علیہ وسلم واقع شدہ لوائے جناب نبوت صلی اللہ علیہ وسلم است و لوائے آن سرور حضرت روح الامین است و نہ صورت لوائے مالاریب از لوائے محمد ارفع است یا اینکہ حاضر بودند بر تہذیب خواجہ کہ عین شریعت واقع شدہ خود تصدیق کردندے اے وقت تو خوش کہ وقت ما خوش کردی و بعد ازین تکرار معنی مضاعف مولانا کہ در مشنوی در شان جناب ولایت کرم تہذیب و جہہ واقع شدہے افتخار بہر نی و ہر ولی و

فرمودند که این دو معنی دارد یکی اینست که افتخار سهرنوی باین معنی میشود که جناب ولایت را
حق سبحانه و تعالی باین مراتب متصف گردانیده که تفصیل نمی خواهد و حال آنکه بنی نبود اگر سهرنوی برین
افزاشد که باین درجات سرور و ارباب رسیدند و سهرنوی نبودند مرتبه نبی ازین مرتبه بالاتر است پس
بجاست لهذا افتخار سهرنوی مولانا خواندند افتخار سهرولی خود بدی است توجیه نمی خواهد و دوم اینست که
مسئله در بیان تقریر فقهاست که تمام انبیاء علیهم السلام را اگر است رسول خوانند جائز است پس وقتی که
پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم افتخار بر فضائل جناب ولایت کرده باشند بخر تمام انبیاء بموجب تقریر مسئله
بلا ریب شدند بعد ازین تکرار این کلمه آنکه سبحانی ما عظم شانی و کلام مصداق است فرمودن که درین
یابی نسبت است قسمی که در مجری حقیقی و قادری و حقیقی یا نسبت اعتبار میکنند اینجا بهمین
اعتبار باید کرد معنی باین قسم باید خواند که من نسبت سبحان دارم پس چه بلندتر است شان من
برین تقریر خط وافر نصیب حاضران شد فرقه شیعه حدیث نقل میکنند که من فصل بینی و بنی آلی
بدلی فلین منی پس جواب فرمودند که درین فصل فضیلت آل ثابت میشود براسه اینکه اگر بغیر
علی صلوة خوانند صلوة و ضمن رسول برآل آید و اگر لفظ علی فاصلا باشد صلوة مستحل برآل می آید
در صورت آوردن علی یک فضیلت آل برآمد و زمینی در مسجد بعد نماز عصر حضرت مولانا شمس الدین
و بعضی اوقات چنین میشد که چون یاران همه ملقب شده می نشستند و در دانه مسدودی ساختند
آینده اجنبی آورده میشد و در آمدن موجب تشویش وقت بود و ایند خواجگان با خود مسجد آمده می نشستند
تا آینه اجنبی اگر بیاید بنشیند و آورده نشود و یاران را بحال خود و حلقه میگذاشتند فقیر چون برین
حالت مسجد دولت مشاهده حاصل نمود بعد از ساعت ارشاد کردند که امروز معنی حدیثی خوب
بخطا گردشت ز زغباً نزد حشاً شیعه میگویند که در حق حضرت ابوسریحه که این ارشاد است از راه
نفرت است اگر فی الحقیقت کم ملاقی موجب ازدیاد محبت میشد بعلی مرتضی صلی الله تعالی علیه و سلم میفرمود
پس شیعه معنی این بطور خود حمل میکنند و علماء سنت بطور خود که بتبار از نقطه است یعنی زیارت
بکن - و عاقلست که غائب هستی در حالت حقیقت رجوع الی المحبوب که موجب زیادت محبت است
ز زغباً این معنی دارد چون طبیعت خوش بوده یاران نه تکلف حاضر بودند یکدیگر از انجمله سید محمدی

که از جمله سمات مشایخ اند و سلسله درویشی از اخذ داد و ستند و از حضرت مولانا اجازت گرفتند
و مشغول شده بودند و یکی عزیز مسافر بود و یک طفل دیگر شسته بود الهی بخش نام از مریدان
شاگردان مولوی محمدی متخلص بسمل که از مریدان سرکار اند مصرعه و بیان آنکه هر صوفی
جداست و معنی خوب بدست آمد خوانند مصرعه شمشاد سایه پرور اما از که کمتر است و درین اثنا
عبداللہ آمد فرمودند کہ عربی بخوان شروع بخواندن کرد ساکت شد و این شاه عبداللہ درویش است
که از چند روز خدمت مولانا حاضر پیداشد گاه گاہ چیز می خواند و این عبداللہ غیر میان
عبداللہ است کہ در خدمت حضرت از طفولیت تربیت شده اند و نسبت درست و جذب قوی
دارند و عالمی از ایشان بہرہ مند است و فرج لطیف و طبیعت نازک است و اکثرے از مردم
کہ عقیدہ ایشان نسق کامل در خدمت در ایشان بودہ است از توجہ باطنی میانصفا بندہ است
گرفتہ و ذوق بخواندن ابیات لجن خوش ہم دارند بلکہ سابق ازین در خدمت خواجہ کثرے خوب
ذوق یاران بخواندن ایشان بود شبہا را تا ببحر میرسانیدند و یاران ذوق میکردند و ایشان جویم
ذوق میکردند و نعرہ مایمیزند و محنت برآے خاطر داشت یاران میکردند اکنون بسبب کثرت مریدان
کہ طبائع مختلف دارند این شیوہ منہیہ است لیکن ذوق و شوق بعنایت حضرت مولانا زیادہ تر است
و نسبت متعددی دارند و اندک صحبت کردن اشخاص صاحب رفق از ہمیشہ صاحب وجد و سہما عند
و از انصاف ملاقات بکمال استغفار دارند و کم اختلاف واقع شد سلمہ اللہ تعالیٰ و یکی از مقبولان در گاہ
اند روزے فرمودند کہ در احرام رابعی حضرت خواجہ بزرگ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در شان حضرت
جناب ولایت کرم اللہ وجہہ است رابعی اسے بعد نبی بر سر تواج نبی پڑھے دادہ شبہا
زہیم تواج نبی پڑآنی کو کہ معراج تو بالا تر شد و یک قامت احمدی از معراج نبی پڑ مردم توجہ
میکند لیکن چنان یاومی افتد کہ بزرگے تحریر نمودہ است کہ مرتبہ جمع الجمع کہ مقام انبیا است
رجوع الحق بطرف خلق برآے تربیت آنهاست اگرچہ مرتبہ عمدہ ہمین است و مرتبہ جمع کہ مقام
ولی است رجوع عن الخلق الی الحق میشود پس توجہ ولی ہمیشہ بطرف حق است و توجہ نبی برآے
تربیت بطرف خلق ہم لازم لہذا فرمودند کہ معراج تو بالا تر از معراج نبی است روزے فرمودند دلیل

برینیکہ تبرکات را در قبر ہمراہ دفن میکنند از حدیث شریف ثابت شدہ کہ روز وفات فاطمہ بنت
 اسد والدہ حضرت امیر المومنین مرتضی علی کرم اللہ وجہہ در وقت دفن حضرت رسالت پناہ صلی اللہ
 علیہ وسلم قمیص خود را محبت فرمودند کہ در کفن بگذارند مذکور دیگر روزی آنجناب در مجلس تشریف
 فرمودہ بودند شخصی شعری آلودہ عرض کرد بسیار مخطوط شدہ کہ معاودت فرمودند فقیر ناچیز را خطیب
 فرمودہ شعر ارشاد کردند اثبات غیر نفی خود از من نمیشود بہت بشنود فضیل و برہمن نمیشود بہ
 بعد آن تقریر این را بطور صوفیانہ نیز ارشاد کردند سلمہ اللہ تعالیٰ روزی در تنہائی فرمودند کہ انسان را
 می باید کہ تابع شدہ گذران نماید و متبوع نشود و جاکش باشد و گذشت در ہر امر شیوہ خود مقرر دارد
 و اینہم فرمودند کہ بعضی اعزہ کہ در ظاہر یعنی در دنیا داری ارشد بہم میرسانند - و در
 مقدمات برداشت میکنند و در گذری نمایند و با اعتقاد خود سے پندارند کہ باشیوہ گذشت معتبر در آن
 تصور است کہ شخص محتاج باشد و تابع و ہرج بکشد و در دل این تکرر کند و آنرا گذشت باید شمر و والا
 این گذشت در عالم متبعی کہ ہست از خوشی ریاست است و خوشی ریاست مانع آن تکرر است و خوش
 آن ہر جہت لہذا در صورت تابع داری اگر تکرر بہر جہت نیاید معتبر باید داشت مذکور عظیم از خلفا
 حضرت مولانا ابنی بعد فراغ نماز امام دعا بدستور معین طلب کرد و امام سید عظیم الدین مشہور عظیم
 کہ از خلفا ارشد حضرت مولانا اند و اجازت تمام طرق از آنجناب حاصل کردہ و در غازی الدین نگر
 بموجب ارشاد میباشند و از سادات بخاری اند و در اوان جوانی بروزگار سپاہگری مشغول بودند و در
 فنون این کسب مہارت تمام دارند من بعد دروشی پیشہ خود اختیار کردند و چند سیاحت کوہ
 شمالی و کشمیر وغیرہ نمودہ براسے زیارت حضرت شیخ المشائخ حریق الحبث حضرت شیخ فرید الدین
 مسعود شکر گنج یار جنگستان آمدند و در قصبہ صدار باسیان محمد راہ کہ در ویش کامل الوجود دوم در اوان
 و سیاح و صاحب عرفان و قادر اعمال علوی بودند ملاقات حاصل کردہ بہیت نمودند و اجازت اعمال
 و اشتغال و دعای سنی وغیرہ شاہ صاحب بایشان دادند و میان محمد راہ چند راہ خدمت حضرت
 صاحب و قبلہ عالم عالیان قدوۃ العارفين فخر العارفين ہمدردی و مدد و والد حضرت مولانا
 شیخ المشائخ حضرت شاہ نظام الدین مشہور بنظام الدین ثانی ماندہ بودند و فوائد برداشتہ در وقت رحلت خود

بہون علاقہ بسید عظیم الدین ارشاد کردہ بودند کہ در خدمت حضرت مولانا خواہی رفت و راہ خدا
 آموخت چنانچہ سید مذکور باشارہ شاہ محمد ماہ اینجا آمدند و خدا تعالیٰ بیکت شیخ ایشان را بر تہ علی رسانید
 حضرت مولانا ارشاد کردند کہ شما ہمیشہ ہمین یک دعا می کنید و دعا ہے برای طلب رزق نمی طلبید
 و حال آنکہ این ہم مقدم بر ہمہ چیز ہست انسان را می باید کہ براس بسط روزی از حضرت عزت مسئلت نمود
 باشد و مطابق این تفسیر یاد میدارد کہ روزی ارشاد کردند کہ مال دل دعا برای رزق میکنیم و میگویم
 کہ اللہم بسط علیہما فی الدنیا و الدنیا ذلت فافی حق تعالیٰ در دنیا فرغت نصیب کند و بدید بدید و بیشتر ازین
 چند سال فرمودہ بودند کہ درویش را این ہم ضرر دست کہ علیہ یا کہے یا درویش این برای فرخی
 رزق ہم باشد و نیست برین مصروف نکند لیکن وقتی ہشتہ باشد و روزی کہ کا و نستان روزی
 فرمودند کہ در ہندوستان فرقہ کا و نستان کہ رشد تمام دارند ہر گاہ یکے ازینہا در فن موسیقی کامل
 میشود و بیگانہ خصم میگردد و او ہمین دعوی میکند کہ من در وقت تشدید یک مقام را با مقام دوم مخلوط
 نمی کنم پس کمال مروہین است کہ در یک ہفتہ یا در یک مہینہ یا در یک روز در ہر چیز کہ میاید داد
 او را بدہد و شے دوم را در آن مخلوط نکند مثلاً شخصے درویش فرج است و رغبت بانظراف دارد پس
 لازم است کہ ہر گاہ در کار دینی مشغول شدہ موافق نسق و دنیا داری آنرا سرانجام نماید یا صوفی است
 ہر گاہ مشغول شدہ بمیان فقہ پس سلسلہ حقائق را در آن دخل ندہد و اگر در فن حقائق گفتگو کند بعالم
 دیگر مثل مذہب حکم یا متکلمین یا فقہاء رجوع نکند و روزی کہ میرزا فضل صاحب قبلہ
 شے باران نے تکلف در صحن خانقاہ بر فرش بوریان شستہ بودند چنانچہ سید محمد افضل مشہور بحکم
 میرزا فضل کہ از باران مجاز اند و در عبادت و نوافل مشغول و بطرف اعمال رغبت تمام دارند و حضرت
 مولانا ہم چند عمل سندی بایشان عنایت نمودند و سید موصوف نے دفعہ ہر جا بے آزارین و بون
 خواجگان تاثیر میردند میشود و بطاہر صغیہ طبابت در پیش دارند و معالج سلاطین وقت اند نیز
 حاضر بودند مذکور جناب حضرت صاحب قبلہ شیخ شیخان آمد بر سبیل حکایت فرمودند کہ شخصے
 از یاران آنجناب بود و شادی کثرتی کرد اتفاقاً از لیل نیامد و در تعطیل گذشت پریشان
 میبود و روزی آنجناب فرمودند فلانے چہ حال داری انچہ بود عرض کرد ارشاد شد کہ در

خرمهره بگیرد و بخود ازان خرید بکنید و بر وفاتحه انخی سراج بدید و بخش کنید چنانچه شخص ندکیر
 بموجب فرموده بعل آورد و بعد از ساعتی اسپ خود بتقریبی بر سبیل عادت رفت اسپ خود تناسل
 این مرد را گردید و خون بسیارے جاری شد بحد و این وقت شهروانی بهم رسید که تاب نیاورد و بهر ازان
 حالت انچه میخو است بوقوع آمد در ذکر منصور حلاج قدس سمره روزے مذکور این آمد که
 حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ تعالی عنہ در حق منصور حلاج قدس سمره کلمه بطور غصه نسبت
 فرموده اند مطلقے که دال بر عدم ایمان باشد حضرت فرمودند که صدیق آنرا میگویند که بهفتاد و مرد
 صدیق آنرا بلفظ ذوق یاد کنند پس بمرتبه صدیقیت میرسد و در نیصورت کمال منصور و صلاقییت
 حضرت ثابت است و فرمودند که این را نوشته اند لیکن نام کتاب الوقت بر زبان نیامده بود و قاضی
 حضرت مولانا این است که اینچنین هر سئله می سنند میفرمایند لیکن بعضی اوقات در وقت بیان
 بیان میفرمایند و اکثر چنین میشود که بسبب کثرت اجتماع و اختلاف امر چه سنند میگذرانند و بایارے
 که محرم و مخاطب میباشد میفرمایند که در وقت خلوت بشما خواهم گفت و در وقت خلوت اگر بایزیدند
 ارشاد میکنند - مذکور بے و دیگر فرمودند که با مردم با اعتقاد خود هر یک اندیشیده ملاقات میکنند
 بعضی را عالم میدانند و بعضی صوفی خیال میکنند و بعضی کیمیا گر میگویند و بعضی میدانند که اخلاق
 ایشان بدشتر است که باعث حقیقت مردم است و بعضی طالب اعمال عامل می انگارند پس
 مرانیز سلوک موافق اعتقاد ایشان بایشان است شخصے که ذمی اخلاق صرف مرا خیال کرد
 در خدمت او حاضر پیشوم و تا بد و ازہ استقبال میکنم و رضی کرده از خانه خود بیرون میسازم
 و رو بروی کیمیا گر مذکور نسخہ می آرم و پیش عالم مسئلہ عرض میکنم چنانچه نام شخصے گرفتند که فلان
 پیش ماے آید و طالب علم می انگارد انشاء اللہ تعالی تا بست سال اگر ملاقات ماند از شغل
 باطن و غیره مذکورے در میان شوخا هم آورد و اگر سئله پرسند حاضر و فی الحقیقت ان مرد را چند
 سال در خدمتے آید و خلوتها میکند و بکمال مداد حضرت مولانا پیش ماے آیند و مسائل غریبه
 پیش ایشان نقل میکنند فائز و فاضل دعالم و عابد است و بحرین شریفین نیز شرف شده
 لیکن چون صورت اعتقاد و بر صفحه خاطر او نقش نشده است ازین از سلوک باز میماند و مطلق

این روزی که ذکر و دیگر آمد که شخصی از مریدان حضرت مولانا از دکن آمده بود و در حالت عسرت گرفتار
 و طالب بهم خود را بتکرار میگفت و در ذکر میان نور محمد صاحب فقیر و میان نور محمد صاحب
 سلمه الله تعالی که زنده یاران با کمال و قدوة اخلاقی و فی الحال و افتخار و در ایشان و هم ستم
 دل ریشان سر آمد القیاب جامع علوم حیاصفاے چهره محبوبان که بر اے دل معشوقان مستین
 مسکنت و داناتی سر حلقه درد مندان الهی که یگانہ خلفاے آنجناب اند و بار بار و بار بار ایشان
 یاران ایشان بشارت نامه از زبان حضرت مولانا بسیم رسیده و اکثرے میفرمایند که از ابتدا
 مدت ملاقات تا الان گاهی از نور محمد حرکتے خلاف مرضی من واقع نشده و هیچ وجه غبارے
 از طرف ایشان بخاطر راه نیافته و این مختص بذات ایشان است والا اکثرے از یاران تقصیر
 واقع میشود و بعد چندے تلافی آن از کرم و غفران که شیوه آنجناب است واقع میشود با هم
 مشورت کردیم که بر اے این مر و باد یگفت که حضرت چیزے سلوک ظاہری باین عزیز فرمایند چنانچه
 وقت یافته با اتفاق عرض کرده شد فرمودند که فلانے شما نمی دانید این مردم که از ما بیعت کرده
 و در و کن ملاقات نموده اند ما را صاحبزاده خود مقرر داشته که ایشانرا پس همچو شیخ عظیم ایشانند که یک
 لک و چنانچه مرید باشند فقط همین را خیال کرده دست بیعت دادند پس من هم با ایشان سلوک
 صاحبزادگی میکنم غرض مطلب آن بیچاره انچه بود تفصیل عمیم خود کرده دادند لیکن بر اے تربیت
 مخاطب انچه نفس الامر بود ارشاد فرمودند و در ذکر حدیث شریف و زیارت قبور روزے
 در سائبان والا ان خائفه که مکان حضرت مولانا است نشسته بودند بعد ظهر چند کس متعذر بعضے
 در ان فاضل هم بودند بعضے مثل من مطالعہ کتابے میفرمودند غره رمضان شریف بود بعد ساعته
 فرمودند که حدیث خوب بر اے استدلال قبور آوریم فقیر عرض کرد که این نسخه تالیف کیست ارشاد
 کردند که جمال الدین سیوطی در ماده زیارت قبور نوشته است و حدیثے از ان خوانند که معنی آن
 این بود که هرگاه شما داخل شوید در میان بمقابر بخوانید الحمد و اخلاص و نکات تا که اموات شفع شوند
 بر اے شما در آخرت پس از اینجا صاف معلوم میشود که فائده بر اے اموات از خواندن آیات است
 و فائده بر اے شخص خواننده نیست که شفع میشوند آنها بر اے اے شفاعت هر شخص موافق

مرتبہ اوست ہر گاہ بر قبر ولی یا نبی رفت و آن شفاعت برائے این خواست چہ قدر فائدہ بین
ظاہر شد این جواب آنست کہ بعض محدثین مثل ابن تیمیہ و بعض متاخرین از اتباع ایشان میگویند
کہ فائدہ از رفتن برائے زیارت بہ شخص مطلق نیست و اگر هست برائے موقتی است و رد ذکر مولوی
محمد اکرم و تسلط احمد شاہ درانی در جهان آباد و مرین اننا مولوی محمد اکرم سلمہ اللہ تعالیٰ
بالذوق والحرارة والآخرن والبقار کہ یکے از خاصان روزگار و عاشقان و فریفتگان آنجناب اند
و حضرت مولانا بر افراط محبت ایشان اعتماد میدارند و تلمذ نیز در جناب اقدس کردہ اند و شفقت
ایشان زیادہ از بیان است و در جناب مولانا گستاخی کہ ایشان دارند مقدمہ و رکن نیست و ہر گاہ
ایشان گستاخی فرزندانہ میکنند مورد تفضلات میشوند و ہمہ یاران ادنی و اعلیٰ بالاتفاق قائل
خوبی ایشان ہستند و مشغول بدرس اکثرے میباشد و طبیعت در فن فقہ و دیگر علوم متداولہ کمال
تیزی دارند و در جناب اہلبیت و سادات اعتقادے کہ ایشان رہت در فرقہ سلف ہم نشینہ شدہ
چنانچہ در ہنگام احمد شاہ درانی و تسلط ایشان در جهان آباد و قتل و تاراج افغانی زن سیدی
را بطریق بند گرفت ہر چند عجز و الحاح کرد و رسیدن آن جان نیافت ایشان نیز معائنہ این ماجرا
جا نکاہ میکردند پیش او رفتہ بعبارت ہائے بسیار گفتند و حق سادات کہ جمیع مومنین است ظاہر
کردند اغریز بر قول فضل خود مشتعل بود و نگذاشت آخر کار ایشان دست حرم خود را سپرد و گفتند
کہ این زن را بگیر زن سیدہ را بگذار اگر زن من بجائے سیدہ تلف شد زور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
سُرخ و خواہم شد بجز دیدن این حسنہ کہ بعد از انصار رضوان اللہ علیہم جمعین کہ در جناب آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم خدمتہا کردند بزور قیام نیامدہ آن شخص زن سیدہ را بگذاشت و بر اعمال ایشان
ثبت شد سبحان اللہ کہ ہر چہ میخواست تا مل غایت میکنند موقوف بر بیچ امر نمیکند و ندیس از اینجا
قیاس باید کرد کہ انچہ در حضور آن سرور کائنات صلوات اللہ علیہ و آلہ و صحابہ بود تمام و کمال آن
نسبت الی الآن جاریست و تا قیام قیامت خواہد ماند اہل کمال و صاحب در و دو فلان و منور
و منافقین ہمہ موجود اند و حالت مولوی موصوف اینست کہ با وجود اینکه حضرت مولانا شغلی از
اشغال باطن ایشان از زبان بدستور دیگران تفویض فرمودند لیکن ہر گاہ ایشان مشاہدہ

جمال آنحضرت که بر تو جمال محمدی ست میکند بے اختیار تغییرے ایشان را حاصل سے آید
و شروع بیکار و زاری میکنند و سخت شورش غلیم سے دارند بلکه از راه غایت و شفقت جناب حضرت
مولانا ایشان را بلفظ اولیاء و یامیفریند بعض رسائیدند که درین چند مذہب است بعضے میگویند
که زیارت کنندہ را فائدہ نیست و موتی را فائدہ ازین میرسد و بعضے میگویند که این را از واصل
نہ اور ازین دین اتنا حضرت مولانا حدیث دیگر از ہمین رسالہ جلال الدین سیوطی کہ پیش بود
برآمدند کہ معنی این بود کہ ہر گاہ موتی را از اہل بیت او چیزے بفرستند و عرض آن طبقے جبریل سے
این شخص می آید پس معلوم شد کہ این را ہم فائدہ از دست و اورانیز ازین حاصل است در ذکر طایفی
خدا بخش نام مرد و رویش متوکل و فاضل العصر بنے در سائبان خانقاہ بعد ظہر
جلوس فرمودہ بودند و حاجی خدا بخش نام مرد و رویش و متوکل فاضل و جوار حضرت مولانا نشسته
بود و کتر اوج برآمد گفت طفل فقیر کہ مردہ سالگی است ختم قرآن شریف بجائیت حضرت
مولانا اسال کردہ از احوال او استفسار فرمودند عرض کردہ شد کہ شب یک نیم سپارہ
تراویح خواندہ بنیشت فرمودند و گفتند اگر شد مبارک باشد آداب بجا آوردہ شد و در ہمین مذکور
فرمودند کہ در اونگ آباد حافظے بود عادتے داشت کہ ہر گاہ جائے در تراویح غلط میکرد و حفظ
سامع لقمہ میداد و میگفت و از یک رکوع شروع میکرد اگر در ربط او حرف صحیح برآمد خیر والا باز
از نو رکوع بالا شروع بخواندن میکرد و دوم مرتبہ یا در ہر قدر مدت کہ صحیح نخواند و بیاد او نیامد ہمین
قسم بخواند یک مرتبہ مرارے سماعت تکلیف کردہ حاضر شدم و از عادت مجہودہ آن مرد یک سپارہ
تا و پھر شب باتمام میرسید و در اونوقت نقش یا جلیل الوسط سے نوشتہ و زکوۃ او میدادم و در پاس
برائے این کار معین بود ہر گاہ فراغت از حافظ و ست میداد و آنرا باتمام میرسانیدم اگر کے چنین
میشد کہ در ہمین حالت صبح صادق میدیدید بعد از آن فرمودند کہ برائے ہمین محبت بعضے یاران
کہ در برے من نقل میکنند بخاطر نمے آم کہ من ازین قبیل چیز نا بسیار کردہ ام و مطابق این دست
فقیر از زبان شریف ایشان مکرر آمدہ فرمودہ اند کہ من در ایام سابقہ محنت و مشغولی ہم بسیار کردہ ام
بلکہ درین ایام کہ اتفاق است روزے در خلوت در ہمین مذکور این را ہم فرمودہ بودند کہ درین

ایام خود بخیر و بد چنبرے نیست فقط وید باقیست و باقی مشغولی خود و رایام سابقہ میگردم راقم میگوید
 کہ این قسم لفظ بر زبان پاک ایشان کہمے آید و اگر گاسے تراوش میکند در عین خلوت پیش باران
 محرم و فقیر از نوشتن این لفظ در نسخہ نیز اندیشہ بہت لیکن چون خالی انفاذ نیست لہذا بزرگی
 درج کردم و الاغمال بالنیات را شفیع ساختم بعد آن فرمودند کہ طبیعت میر بعلج الدین کسل گرفته
 است و در دو شب گذشتہ چہارہ سیپارہ در تراوش خواندہ اند و ذکر میر بعلج الدین - میر
 بعلج الدین یکے از مقرران و محرمان حضرت مولانا اند صحیح النسب اند از سادات جہان آبا و بزرگ ایشان
 در دیار ولایت و خجند استقامت داشتند از سادات بخاری اند و از جانب والدہ نسب آن بعلج الدین
 بسید سعد الدین قلیل قلیل العشق کہ خلیفہ مخدوم نصیر الدین چراغ دہلوی قدس سرہ بودند می پیوند و
 این سید سعد الدین از اکابر سادات خجند بودند و در اخبار الاخیار احوال او مرقوم است اولاد او در دہلی از
 شرفائے شہر ممتاز اند و محلہ ایشان از سیدوارہ گویند از مدت چندے اینجا وطن است سیدوارہ نام محلہ
 ایست در دہلی کہنہ کہ مسکن مالوف ایشان است سادات این محلہ معتمدان نسب اند از معتمدان ایشان
 سابق در خدمت حافظ گل محمد نام بزرگے حفظ قرآن شریف کردند و قدری مشغول ہم بودند بخدمت
 صاحب رحمۃ اللہ علیہ رجوع بجانب حضرت مولانا آوردند و توجہ عظیم در بارہ ایشان مبذول شدہ و دست
 بیعت در طریقہ عالیہ قادیہ دارند و مشغولی ہم فرمودند و از میزان کثرت بیعت و خدمت آنجناب
 کردہ اکنون صحیح بخاری میخوانند و محرمیت و تقریر ایشان درین جناب و خوبی ہائے ذاتی و صفاتی
 و شریعت و سیادت و صفاء و وفادریکی ایشان مافوق البیان است و ہمہ یاران حضرت مولانا
 در خدمت ایشان رسوخ میدارند و در اعزاز میکوشند و میر صاحب براد و برادرانیکے حقیقی کہ میر
 خیر الدین نام دارند و یکے خالہ زادہ کہ شفیع الدین باشند و ذکر میر خیر الدین و میر
 شفیع الدین بہر دو صلح و تقوی و جویہ و باغیرت در عالم سپاہ گری مضبوط شب و روز و در
 خدمت حضرت مولانا می باشند و تمام خدمت خاصہ عمدہ ایشانست اگر چاہے حضرت مولانا
 تشریف میفرمایند عادت چنان است کہ مردمان کم ہمراہ میگیند لیکن این بہر دو صاحبان
 بعلاقہ خدمت و محرمیت ہمراہ میباشند و در دعوت کلیہ حضرت نیست کہ اگر شخصے آنجناب

منتخاب نماید فقط تنها تشریف میفرمایند که احدی هم همراه نباشد و اگر شخصی قید اسامی کرد
 چنانچه مردم همراه میگیند و میفرمایند که از ما در راه جدا شوید یا یک دو کس خود تشریف میبرند
 و یاران علیحدہ میروند و جابے معبود یک جا میشوند و رفتن برائے خوردن و دعوت از بسیار بدل
 مکره میدارند و هرگاه کسی استعاضه میکند بجای با قبول میفرمایند و خوشی سائل را بر خوشی خود
 مقدم دارند و این در هر نظر منظور آنجا است مگر در جابے که تکلف نباشد بخوشی تشریف میبرند
 و بذوق تمام نشینند و در شادی و غمی یاران نیز تشریف میفرمایند و در شادی حسب الطلب
 آن و در غمی بے پرسش و نماز جنازه یاران و آشنایان فوت میفرمایند و اگر آشنائے قضا کرد
 صاحب تعزیت شخصی در خانه او نیست که موجب فاتحه خواندن شود بر قبر او تشریف میبرند و فاتحه
 میخوانند و این عمل را آشنائے تمام در کار او نیست با شخصی که سلام و علیک است از و هم در دفع
 این حرکت حسنه نیست و این محض برائے تربیت یاران است و اگر از یاران شخصی بظاہر محتاج
 است و در خانه او شادی اتفاق شد یا غمی رود او خود هم مکر تشریف میبرند و ب یاران میفرمایند
 که اکثرے بجای دلجویی این عزیز میفرستد باشند و با اشتیاقی که از ارباب باشد مقرر برائے رفتن
 ایما میفرمایند که خاطر او مطمئن شود و غم ازین تفقدات که گمانه بر طرف کرد و صورت عیادت بهیار
 نیز بهمین طریق است خود هم مکر تشریف میفرمایند و یاران نیز تقدیر است و اگر یارے در عیادت
 یارے قصور کرد پسند خاطر نمی آید و از طبیعے که معاج باشد خود تقصیر میکردند اگر طبیعے یار است
 آنرا میفرمایند که فلانے بیمار است شفقتے بفرمائید و در معالجه کوششے بکنید و بطور فرمایش
 بهمین کلمه و کلام است با وجودیکه شخص از یاران و بجان و دل نشار می شیده خود کرده و جو یک
 فرمایش باشد بطور تحکم هرگز خطاب نفرمایند بنوعی ارشاد میکنند که گویا شخصی محتاج و مست
 اغنیاء بعض میسرساند و تعظیم و تکریم یاران بدستور است و شفقتے که در حق یاران دارند بسیار
 که میفرمایند اگر بر خنای از ان بزرگوار دکنانے دیگر کامل شود یا از انرا اکثرے برائے رفتن یکجا منع
 فرمایند محض بهمین جهت که مبادا چشم زخمی بایشان برسد هرگاه بیرون شهر برائے طواف
 مزارات خواجگان یا در اعراض تشریف میفرمایند تا که در شهر اند یا یاران پیش و پس متفرق میروند

و بیرون شهر همراه شدن را منع نیست و وقت مراجعت همین که قریب شهر رسید متفرق
شدند و خود بنفس نفیس یاد کس را همراه گرفتند و این هم هست که تنبیح می طلبند و چهره می بخورند
روز سه فقره عرض کرد که این وقت حضرت مولانا میخوانند فرمودند که چند مرتبه کلمه میخوانم در وقت
در حق غنایت یاران ارشاد کردند که در یاران ما استغفار بیشتر اند این احسان الهی است و اگر ما
فخر باین امر بکنیم تواند شد و بجایست بعد آن حاجی خدمت استغفار آن نقش یا جلیل الوسط
کردند فرمودند که محنت بسیار بروکشیده ام اما اکنون یاد ندارم اگر یک هفته محنت بکشم شاید ترس
نوشتن او بیاواید باین حاجی موصوف نقل کدام نقش و تاثیر آن بعضی رسانیدند فرمودند
که در اسماء اثر لاریب است حاجی عرض کردند که در خواندن و یاد نوشتن فرمودند که در هر دو در
نوشتن یکسان است و ما معتقد این تاثیرات هستیم بعد آن براسه اذان تقید فرمودند که وقت کم است
اذان بگوئید براسه اذان گفت براسه و نوشتن شریف بردند و نماز ادا فرمودند هرگاه که اذان
میشود اگر وضو سه تاز حضرت مولانا سه بار است همان ساعت برمی خیزند و ادا میفرمایند و گرنه یاران
همه میروند و نماز و جماعت میگذارند و حضرت مولانا وضو میفرمایند چند بار براسه جماعت حاضر میباشند
و همراه حضرت میگذارند لیکن در هر دو امر احتیاط است بخاطر هر که رسد هر دو بخاطر هر که میباید بظنا
کنند و اگر همه یاران بخوابند که انتظار کنند و در مسجد تعطیل آید مجوز نیستند میفرمایند که اذان شد
و جماعت تیار است بروید و تقید جماعت بدرجه اتم در خاطر مبارک است چنانچه فقیر بعضی اوقات
تا عشاء خدمت حاضر میشد و قریب نماز رخصت شده می آید فرمودند که رخصت شده میروی نماز
کجا خواهی گذارد عرض کرده شد از اینجا میروم و طعام میخورم بعد یک پاس شب قدری زیاد نماز
می گذارم فرمودند که جماعت کجا میسرست خاموش نشدم ارشاد کردند که باطفال خود نماز بسیار
و میگذار اذان بر وقت اکثری در حضور جماعت گذارده میشود و اگر احیاناً کار سه در پیش آمد
از بركت تعلق حضرت مولانا باطفال نیز نماز یاد شده است جماعت گذارده می شود - در وقت
میر کلو که خادم خاص حضرت مولانا بود بعد آن میر کلو آمدند فرمودند که ما میر کلو را
بسیار دوست میداریم میخواهیم و این ما را میخواهد و این قبیل الفاظ غنایت که مردم رشک برند

و حق ایشان تراوش میکردند و مادر میر موصوف با ما می بوده است که در و کن دست بجمعت حضرت
 مولانا داده هرگاه حضرت اینجا تشریف آوردند در یاران همین یک ما بود و خدمت از دل میکرد و وقت
 تهجد حاضر می بود و آب گرم کردن و طعام تیار نمودن و وضو کنانیدن و بعد از خود گرفتار بود و دیگر
 که می آمد فیاقت او میکرد و طعام از دست خود تیار کرده میداد حضرت مولانا نیز راضی هستند و وقت
 رحلت میر کلو صغیر بودند سپهر حضرت مولانا که در حضرت مولانا فرزندان پرورش میکردند بسیار خاطر داشت
 ایشان منظور اند و در خدمتگذاری محرمی زیاده بر ایشان نیست از طفولیت آگاه مزاج اند و خادم خاص
 لیکن بسبب جوانی مزاج و تفضلات لاینهایات مشغول بعلوم و شغل تا حال نشده اند امید قوی است
 که درین راه نیز جتلی بزنند اما محبتی که با نجباب دارند که است هرگاه بیمار میشوند بیمار داری ایشان
 حضرت مولانا میفرمایند که مقدور بدیده بلکه مادر هم نیست و صحبت یارانه و طفلان با ایشان گاه و پیش
 میشود و صحرای این چون آب در هر رنگ شامل میشود و در فکر شاه ظهور الله صاحب شاه
 ظهور الله صاحب روزی بعد از نماز ظهر همراه حضرت مولانا قریب قریب تشریف میبردند از مسجد
 برآمده چون در صحن رسیدند دست شاه صاحب را گرفته فرمودند که شاه صاحب چون دل سبحان
 ربی العظیم میگیند و سبحان ربی الاعلی میگیند و در میان این هر دو الله اکبر واقع میشود معلوم
 گردید درین سرسیت عظیم و علی اسماء صفات اند هرگاه باین اسماء یاد کرد و در میان این هر دو
 اسم الله اکبر آمد همچون شان و رایت پیدا شد پس در هر مرتبه تعین و رایت موجود است و شاه صاحب
 در او اهل احوال بصیغه دنیا داری ابتدای شب بسم بر دند و ذوق بطرف شعر هم داشتند
 اکنون هم دارند در انحال برندی گذران و مجلس جوانان را رونق میدادند من بعد ذوق
 دروشی غلبه کرد و در تها و در بیایان نمی یار و انیس می ماند و از رنگی و بی رنگی خبر نداشتند و جذبه
 از جذبات حق رونمود و بخدمت شاه عبدالستار قادری آمدند و تربیت گرفتند و از دانه بسم میبردند
 بعد واقعه ایشان محبت بطریق ابنا و جناب حضرت مولانا بهم رسانیده و بطور صحبت ملاقات
 میکردند رفته رفته فریاد کثید و عنایت حضرت بیکران و حق ایشان وارو گشت و بیانه هستند و
 بفرموده شد و کر می که مافوق آن متصور نباشد و گرفت شب و روز بحالت سکس میگذازند

واز در وقت دشو و شغف پیراند هرگاه شخصی شعری خواند یا نگوید اعشاق کرد یا ریا
 خوب دیدند یا خوشبو بوی بدماغ رسیدن اختیار نکرده اند و در عین حالت شعر را میخوانند که در مردم
 تاثیر میکند و از حرکت قلبی یکساعت خالی نیستند و نهایت مسکینی و عجز و شکستگی تمام مشرب ایشان
 است و حضرت مولانا بادل دوست میدارند و اجازت بیعت داده اند هرگاه ایشان بطرف قصد جانا
 آنطرف در پناه حین تشریف میفرمایند که وطن مالوف است یا بتقریب بسیمت میروند بر آنحضرت
 حیاتی ایشان کم گوید و از است در ساعت حضرت متغیر میشود و من بعد اکثری یا میفرمایند چنانچه
 بعد از این کلمه آنحضرت فرمودند شاه صاحب را خطی وافر بدست آمد و وقت خوش شد و دلتی در روزی
 این کلمه عالمها داشتند سلمه اللہ تعالی و زوکر مسائل و جواب تہجد بعد از نماز ظہر عبادت مہم بود
 در سائبان نشسته بودند کتاب سفر السعادت مطالعه میفرمودند و ارشاد کردند که درین مسائل
 نوعی مشہود اکثری بنظر آمدند بعد از آن عبارتے از آن بلند تر خوانند نوشته بود که آنحضرت
 صلی اللہ علیہ و علی آلہ و صحابہ وسلم قیام لیل را ہمگزین موقوف نکردی و در سفر و حضر محافظت آن
 کردی و اگر احیاناً بسبب شدت مرض یا چمتے دیگر فوت شدی و در روز قضا خواندی ازینجا
 وجوب تہجد بر آنحضرت صلعم نیز معلوم میشود بعد از این فقیر بمرض رسانید که وجوب این رکعات
 بر آنحضرت از جاے دیگر ہم هست فرمودند کہ بعضی فرض گفته اند و تمسک میگیند باین آیت
 و من اللیل فتہجد بے نافلہ لک عسی ان یمضیک ربک مقاماً محموداً انہا کہ فرض میگیند میگویند
 کہ معنی ہمین است کہ زیادہ باشد این نماز بر فرض پس اینہم فرض شد و انہا کہ نقل میگیند
 میگویند کہ نافلہ لک دلالت میکند بر نقل بعد از آن قدرے عبارتے دیگر خوانند نوشته بود
 کہ آنحضرت قیام لیل را موقوف نساختی و اگر بسبب ضعف مرض یا قدرے تناوری کہ در آخر
 عمر عادت است بہم رسیدہ بود ایستادن نتوانستی نشسته خواندی و چون قریب بر کوع رسیدی
 ایستادہ رکوع کردی و باقی را نشسته ادا کردی بعد از آن فرمودند کہ درین ایام دل میخواست
 کہ این کتاب را شخصی از یاران درس گویم میفرماید لیکن خود بخاری میخوانند و سید احمد رحمہ
 صلی اللہ علیہ و علی آلہ و صحابہ وسلم بک باید گفت فقیر عرض کرد کہ اگر حکم شود و عاجز باین دولت سرفراز شود فرمودند کہ بہتر است لیکن

خواندن این دو شکل دارو یکی اینکه در مطالعه آنچه شبیه باشد آنرا صاف باید کرد از هر مقام که باشد دوم اینست که از اول باید خواند عرض کرده شد بهر قسم ارشاد شود و فرمودند اختیار دارید کتاب دیگر هست می طلبم شرح بکنید - و فرمود که سید احمد که او منصب دار پاوشاهی پلو و این سید احمد شهباز پدیده صاحب از سادات مکند والد بزرگ ایشان که حجر احسن لقب دارند حکومت سرملق بالیشان و در میان عریان که الحال درین شهر اند سکر دگی بنام سید احمد صاحب در ابتداء شباب بطور جوانان صاحب بسیر میزدند مدت دوازده سال و خدمت حضرت مولانا آمدن در گاه گاه بمذاق می رسیدند رفته رفته بهجت کردند و مشغولی بر شیوه ایشان و کار بجای رسید که شب و روز غیر از این بظاهر نمی پرداختند آثار محویت بر ایشان ظاهر شدن گرفت و اکثر اوقات برت میگذرانند - و داروات ایشان بدرجه اعلی رسید و توجه آنجناب در باره ایشان زیاد بر قیاس شد و بسیار عزیز میدانند و تعریف نسبت ایشان از زبان مبارک حضرت مولانا مکرر بسمع همه یاران رسیده و در آنکه رتبه ایشان از یاران قدیم در گذشته و کار و بار ظاهری و اخراجات روزمره نیز تفویض ایشان شده بعد چند سال از زبان مبارک ارشاد شد که ایشان از علم بهره در باید ساخت چنانچه از میزان شروع کنند و بعون الله تعالی اکنون شاگردان ایشان طالب علم مستعدند و خود صحیح مسلم و در جناب اقدس تلمذ میکنند و در خدمت حدیث مشغول اند و در کتب محقول و منقول بشاگردان میدهند و شب و روز مصروف بکلم مولانا در تعلیم و تعلم اند و هر وقت معهوده در شغل باطنی نیز نسبت محبت و خصوصیت زیاده از همه یاران در ایشان است و فضائل فاتی علاءه آن و یاران یکسر چه وضع و چه شریف محبت ایشان در دل دارند و بجهت اخلاق گزیده و در کار و بار یاران به ستودار آنجناب مصروف و جفاکش و فرمایش بر دارند خصوصاً با اینکه در سفر باشند عرض احوال خود و در جناب حضرت مولانا باعهده ایشان میگذارند و کار و بار خاکی خود را نیز در خدمت ایشان تکلیف میکنند بعبادت حضرت صاحب ایشان را نیز قصور درین امر نیست و ساعی و مصروف اند تقصیر خویشان را ایشان اگر یکی از هزار گویم کتابی دیگر تصنیف میباید کرد و لهذا یک حرف بس است که از زبان مولانا تعریف استعدا و ایشان بسمع رسیده و میرسد سلمه الله تعالی و تفویض کار و بار اخراجات و غیره

برهم زن اوقات ایشان بود از مدت موقوف فرموده بسیار دیگر سپردند و در ذکر شفیع الدین
 و میر کلو روز دیگر وقت عصر دولت مشاهده میسر شد در مطالع کتاب سفر السعادت مشغول بودند
 عبادت در آن بنظر استغناء و آگاه میر شفیع الدین را فرمودند که این کتاب را پیش صوفی حیو که در مسجد
 نشسته اند سپرد و بگویند که درین صفحه مطالعه کنید میر شفیع الدین کتاب را مطالع کنانیده باز آوردند
 چون براسه وضو برخاستند کتاب در دست مبارک بود بقیه مخاطب شده اند فرمودند که صوفی حیو
 از من سوال کرده بودند که دو گانه لعل بعد از وتر جائز است یا نیست فقیر عرض کرد که مشهور است
 که جائز نیست فرمودند که محبتین برین رفته اند لیکن مسئله مختلف فیه است و مذہب بخاری و مسلم
 همین است که جائز نیست اما درین کتاب پیمند چه نوشته اند و را بخلاف مذہب بیان نمود
 بعد از شیخ نوشت که مذہب جمہامیر علماء این است که دو گانه بعد از وتر جائز است و وتر قاطع نما
 نیست لهذا بصوفی حیو نموده بودم بعد از چند حرف در تنہائی از مقدمات روزگار دنیوی خود
 عرض کردن داشتم بعض رسائیرم و جواب گرفتم وقت مغرب رسید میر کلو موافق معمول برآ
 افطار وال مونک نقشه کرد یک طبق از آب تر کرده بودند آوردند و تقسیم کردند و بر سر حضرت مولانا
 نیز بر یک برگ سبز بستند و یاران گذاشتند افطار فرمودند و براسه نماز تشریف بردند و ذکر
 صوفی یار محمد این صوفی جیوار شرفاے جو پورا اند و از اولاد حضرت ابراہیم بن اوحم اند و سید
 صحیح النسب در او اکل بنو کریم امر البسر میر وند من در خدمت مولوی زین الدین غفر اللہ تعالی
 کہ خلیفہ شاہ و ہری صاحب بودند و نسبت علمی ایشان از شیخ خود زیاده بود و ہری صاحب از
 بشاہ میر شاہ شیخ جهان آباد اند احتیاج بہ تفصیل نگاشتن احوال نیست باو شاہ فردوس آرامگا
 از معتقدان ایشان بود و بر سر قلعه خود کہ در عین مد نظر باشد مکان سکونت براسه
 شاہ صاحب مقرر کرده و پسر خود را بہ بندگی در خدمت ایشان نامزد کرده بود و چنانچہ در وقت
 سلطنت خود مرزا احمد نیز در خدمت گذاری حاضر شد و جاگیرات بسیار بمعتقدان ایشان داد
 مولوی زین الدین مردی صاحب ذوق بودند و بتاخیخ پنجم ہر ماہ مجلس ترتیب میدادند
 و مردم شہر از شاہ و غیرہ جمع میشدند سماع نیز بودی یاران داشتند صاحب ذوق و وجد

و شهر کهنه متصل موقی سته روبرو کے گزیر مکان سکونت ایشان است و اکنون غزل شریف
 ایشان دیہان برکان است بیعت و طریقہ چشتیہ سراجیہ نظامیہ کردند و بیاد حق مشغول شدند
 و در آخر عمر که مرض موت لاحق مولوی مرحوم شد خدمت نمایان کردند و ایشان از ایشان رضی
 گزشتند بیاضی داشتند کہ انچہ اعمال و مشغال از مشلخ یافتند و ران مندرج بود بایشان مع
 اجازت سپردند مدت ہر مکان مذکور در ہنگامہ با و تاراجی شہر و قتل و غارت با استقلال برقرار
 ایشان تنہا گذرانیدند و حسین شیخ خونیر با حضرت مولانا محبتہ داشتند درین نزدیکی آمد و رفت زیادہ کرد
 بلکہ روزانہ در بیخامی ماندند و شبانہ در شہر نو مکانے گرفتہ بودند و ران میگذاشتند و بدین بدو روز
 مصاحب حضرت مولانا شدند و آنحضرت نیز چیز ہاے بسیار بایشان از اشغال عنایت فرمودند و شب
 زیر پلنگ حضرت مولانا بخواب کہ عین بیداری است بہر سبب بودند و حضرت مولانا از ایشان رضی و
 بر حال ایشان متوجہ و ہر روز نسبت در ترقی و مشغولی عالیست و محافطت و ورع بدرجہ اتم دارند
 و مزاج و درویشانہ و کشادہ پیشانی و خوش طبعی بلکہ اکثرے در کلمہ و کلام روبروے حضرت مولانا
 بخوش طبعی حرف میزنند و خوش آیند خاطر میشوند و ہمہ یاران از اخلاق ایشان رضی و شاکر و
 کشف گوئی بدرجہ تمند دارند و حضرت مولانا در حق ایشان میفرمایند کہ با وجود دولت ترقی صوفی را
 عجیب و دعوتے مطلق بدل نیست و محرمیت نیز با آنحضرت دارند و اکثرے سفارش یاران و کلمہ
 بعض رسانیدن در ہر وقت دہران شیوہ ایشان است و کار اکثرے از ہذاے خدا از بہت ایشان
 و جناب آنحضرت برآمدہ و اجازت بیعت حضرت مولانا بایشان دادہ اند و زمانہ از از منہ سے یاد میگذازند
 اکچہ تہ علی ذلک مذکور روز جمعہ و میان منست روز جمعہ دولت مشاہدہ میسر شد
 و رسانبان تشریف داشتند و سید صاحب و مولوی مکرم و چند یار شستہ بودند و ہدایہ و چند کتاب
 دیگر روبرو بودند و روایت تراویح انان کتاب برآمد کہ اگر قبل عشا بخواند مضائقہ نیست و وقتہا
 کل اللیل از لفظ قبل بعضے یاران تعبیر قبل از وقت عشا کردند و بعضے قبل از نماز عشا کردند لیکن
 از لفظ کل اللیل صاف شد و این ہم برآمد کہ از یک سلام بہت بدو رکعت بخواند و برہر دو رکعت
 قاعدہ بکند ازین قبیل روایات را بلند میخوانند بعد آن براے وضو تشریف فرمودند و در آستانے

راه با سیر قمر الدین المختص للثبوت بیان منت مخاطب شده فرمودند که شعر که شما از خواجه حافظ
 خوانده بودید و صاحب تذکره برودت درج کرده بخوانید ایشان خوانند بیت چشم بر رخ خوب ترا خدا حافظ
 که کرده همه نیکی بجان ما حافظ و لفظ حافظ در یک مصرعه یکبار میگویند فرمودند معنی چنین بحاطر
 میگذرد که حافظ خود را در مصرعه ثانی غائب شمرده و خطاب کرده که بر اے جان ما نیگو که ده ای حافظ پس
 رخ خوب ترا خدا حافظ در صورت همه آسے گفتند و خوشنود شدند که تقریر بطور شاعر فرمودند و احتیاج
 بتأویل نشده و الفاظ همه بحال مانده بعد آن میان منت بعضی رسانیدند که در یک شعر خواجه حافظ
 که مشهور است نیز شعر میگویند که قافیه درست نیست بیت صلاح کار کجا و تن خراب کجا
 بهین تفاوت ره از کجاست تا کجا و پس قافیه خراب تاب اگر میشد درست میشد اینجا تا به قافیه
 واقع شده و این نحوه طریقی را باشد بعد از ساعتی از وضو فراغت کرده فرمودند که معنی این بیت
 همچنین باید گفت بیت صلاح کار کجا و تن خراب کجا بهین تفاوت ره از کجاست به مدعا اینجا تمام شد
 پس میگویند که اگر حال چنین است تاب کجا - بهین لفظ تاب در قافیه واقع شده یا ران خط برداشته
 و بعضی رسانیدند که شخصی درین مدت جوانی از طرف خواجه گفته آمد در حضرت این نکته فرمودند بعد
 کتاب سفر السعادت را برداشتند و در آن عبارتے برآمد فرمودند که تحریر شیخ عبدالحق بسیار با حسن
 طرق است و ماله و اعلیه را همه واضح مینویسند و احتمالات و اشکالات همه بیان میکنند چنانچه
 نوشته عبارت آن بود که نوم رسول الله صلی الله علیه وسلم ناقض وضو نبود و این خاصه آنحضرت
 بود و در روایت آمده که خاصه همه انبیا علیهم السلام است و تمسک بر این اینست که انی ارسل فی اللیل
 انی اذ بحکم و حدیث نیز آوردند که آن حضرت صلی الله علیه وسلم فرموده اند که آنچه شما میگویند من
 در نوم من شنوم و حال آنکه چشم من بخواب است و دل من بیدار در اینجا اشکالے وارد میشود که اگر
 چنین است پس حضرت در آن وادی چنان نوم فرمودند که نماز قضا شد بعد آن فرمودند که این
 وادی شیطان است شخصی عرض کرد که شیخ جواب چه مینویسد فرمودند که هنوز این قصه ادی
 را تمام دکمالی خوانند نوشت بعد آن در یک دو ورق جواب خوانند نوشت من بعد قریب مغرب
 شد میر کلودال مونگ بمشعر آوردند و تقسیم موافق معمول فرمودند اذان شد بر اے نماز مغرب

تشریف بردند و روزی که میر قمر الدین عرف فیضان منست و این میر منست از اولاد
حضرت امام ناصر الدین که در سونی پست مزار ایشان بر سر راه واقعت و سادات اولاد ایشان
در همین قصبه ساکن اند و جد مادری ایشان شاه غنایت الله قادری که از شاه میر شیخان
شاه جهان آباد بودند و نسبت قرابت با شاه ولی الله محدث نیز دارند از مردم خاندانیه اند از عالم
طفولیت حدت طبع و صورت و سیرت خوب داشتند و میلان بشعر هم بود چنانچه تا حال هم
در فن شعر مهارت تام دارند سابق صلاح شغل و وظائف از کتب سلف اخذ کرده اوقات
بخطالت میگذرانیدند حق تعالی در خدمت حضرت مولانا ایشان را آورده است کرد و مشغول
شدند و فائده بین بانکه عرصه نصیب ایشان شد بدولت اجازت مشرف شدند و یاران
ایشان نیز مشغول میشوند و علی رضا نام یار ایشان است که همیشه بسویش میگذرانند و میر
موصوف اکثر در خلوت و جلوت بطور یاران مخصوص حاضر میشوند و مخاطب آنحضرت میشوند
و امید تر قهرمان بسیار میدارند و معاش ایشان از چند سکه بر توکل بطور فقیر است پیش ازین
یک علاقه حقیقی داشتند آنهم از فضل الهی بر طرف شد احوال بزرگان سلسله را نیز نوشته با عیادت
در مدح مشایخ گذرانیده قابلیت تمام و در عیادت نام حاصل ایشان است - احمد الله علیه و آله
و روزی که میر بدیع الدین سلمه الله تعالی دولت شاه به سیرت و دلالت تشریف داشتند
و نزد بارانی بر بوریافرش بود ارشاد کردند که برین نمید برابری بنشین و این قسم اکثر میشد
نه اینکه عزت فقیر یاران زیاده باشد بلکه بنا بر مرستان که آن وقت شدت بود و فرمودند این
سلوک با همه یاران است صاحب کافیه میفرمودند و میر بدیع الدین سلمه الله حاضر بودند و یک
شخص دیگر بودند که او را آمد که بعضی این میگویند که شمس الدین تبریزی مولانا روم است میر
بعضی رسانید که در دو ساله این قسم نوشته دیده ام و از تفحیات نیز احتمال میداد حضرت
مولانا فرمودند که با عیادت و از عبارات تفحیات نمی برآید و در ساله که صاحب نام میگفتند دیده
ام فرمودند که تفحیات برآید در انجاء ملاقات اول که مولانا سوار اسب بودند و حضرت شمس الله
جلو گرفتند و سوال کردند که باینزید سحانی یا عظم شانی و ازین قبیل چیزها و دیگر گفته که ما عرفناک

حق مغزنگ و جناب رسالت صلوات اللہ علیہ پس مرتبہ کدام کس ازین هر دو بالاتر است
مولانا میگوید که مرا ازین سخن از ہیبت لرزه آمد و من بعد جواب گفتم که بایزید اندک تشنگی داشت
در یک جاذبه فرو نشست و مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم در پائانش کرد و سیراب نمیشد و قصه بسیار
و نفحات است ازین یک علوشان مولانا برمی آید و دیگر عبارات بران و ال است که بعد جواب
حضرت شمس نعره بزد افتاد و عبارات دیگر هم مطابق این حال است اگر شخصی منظور داشته باشد
در اوراق نفحات درین مقام ملاحظه کند غرض حضرت مولانا عبارات پس و پیش را بلند خوانند
و از اینجا خلاصه همین برآوردند که مولانا فیضیاب از حضرت شمس الدین است و خاطر ایشان بیان نیست
شد من بعد نکرده اند که بیعت کردن مشایخ علوی در تنهایی چه امر مقرر شده است فرمودند که بیعت
اختیار کار نیست لیکن وقتی چیزی که می آموزند ضرورت میشود لهذا مشایخ با اختیار این کار
میکند من بعد فرمودند که حضرت صاحب مابیت باین طور هم مجرم کرده اند که بیعت یک شخص
نمیکند و هم در آن حالت یکے و من اورا میگیرد و دوویکے دامن آنرا و سیوے دامن آنرا
از زمین دستور اکثر اشخاص متعدد بیعت و در یک جلسه میکنند و است خصوصاً برای عورات
این شکل بسیار مناسب میشود و در وقت بیان این مذکور حالت خوش بود و تا دیرے مره
این بر قلب حاضران ماند و دین اثنا شخص اجنبی آمد صحبت بطور دیگر شد براسے وضو تشییع
بروند مولوی محمد کرم و سید صاحب و میر بدیع الدین آمده براسے سبق حاضر شدند تا دو بهر سبق
این صاحبان شد و مطالب احادیث بسیار بوجه حسن و در میان آمد و براسے خواندن سفر
السعادت بفقیر امر و تبرکات ارشاد شد که بهر میخواند باشد انشاء اللہ تعالی از فردا شروع
خواهد شد و روزی که شاه عبداللہ امر و مذکر و هم رمضان روز سیم شنبه است دولت
مشاهده میسر شد بر تخت نشستند بودند از راه عنایات خیریت مزاج فقیر پرسیدند من بعد آن
میرمنت و شاه عبداللہ خور و آمدند دیوان کمال خجندی در دست داشتند عرض کردند که شاه
عبداللہ از من میخواند فرمودند کدام غزلے ازین بخوانید چند بیت متفرق خواندند میرمنت
بعرض رسانیدند که کمال خجندی معاصر مغربی است و مشهور است که مغربی بر ایشان قدح هم کرد

بود شعرے ایشان رسیده بود که درو تعریف چشم و خال و زلف بود مغربی گفت که خجند
 شعرے گوید که محل آن بطرف معنوی درست نشود کمال آمد ملاقات کرد و گفت که از عین
 مرا متقصود فائست و از خط و خال مرا تب تعلق میگیریم خوش شدند حضرت مولانا مطابق این
 فرمودند که درویشے بود در مجلس شعرے خواندند درویش را در گرفت و حالت داشت شیخ الاسلام
 وقت تشریف کرد که محل این شعر بطرف معنوی نمیتواند شد این شعر چرا حالت آورد این خبر سمیع
 درویش رسید شخصی فرستاد که شیخ را در مجلس حاضر آوردند گفتند که این را باین معنی حمل میکنیم
 قابل شد و گفت که درست است فرمودند که یک محل دیگر هم میگویم که حالا تو بمیری این را هم
 یقین بدان چنانچه رفت و مرد و حال آنکه از آن درویش گاهی پنچین عمل بوقوع نیامده
 لیکن وقت آن عزیز رسید کارگر شد حضرت مولانا بسمتے برائے وضو تشریف فرمودند و ایستاده
 میان منت بمن گفتند که این احوال حضرت مخدوم صاحب است که حضرت مولانا نقل فرمودند
 و فی الحقیقت که حضرت مولانا برائے همین نام نگرفته بودند هرگاه از مشایخ خود چیزی مذکور
 میشود بسیار ستم میفرمایند اگر آن خرق از حضرت غوث الاعظم یا حضرت خواجہ نقشبندی بود صاف
 نام میگرفتند و بزرگے مشایخ خود را کم بیان میفرمایند و روزے فقیر بعض رسانیده بود که قسمے
 مکتوبات حضرت قاضی حمید الدین ناگوری در حضور خوانده میشود و یا چیزی دیگر برائے تحریک
 از قسم هم کہانی که بزبان ہندی است مذکور میشود چرا فوائد الفواد را حضرت نمیفرمایند که یاری
 بلند بخواند و حاضران خطے گیرند فرمودند ما را انگ می آید که کتاب سلسلہ را بلند در مجلس بخوانند
 بمن بعد مذکورے از شہ و از روزگار خود کردم و تشویشے داشتم بعض رسانیدم فرمودند ما اگر
 مشغول میباشیم بسیار آرام میکشیم و با وجودیکہ در رمضان ریاضت زیادت کرده میشود لیکن
 ذوق موافق آن حاصل نمے آید و رد ذکر میر خیر الدین صاحب روز و شب شائزیم
 دولت مشاہدہ میسر شد برائے نصرت میر خیر الدین صاحب سلمہ اللہ تعالی تا ہر روز ازہ الدین
 در سہ تشریف فرمودند و میر موصوف برائے تلاش روزگار بلشکر بادشاہ عصر تشریف میبردند
 بعد فاتحہ فرمودند کہ فلانے حضرت سلطان المشایخ رضی اللہ تعالی عنہ فرمودند کہ تلاش روزی

بطور یونیا بد کرد که در پی شکار یک جفت میکند اگر بدست آید بهتر است و احیاناً جفت دیگر
هم کرد اگر در هر دو جفت بدست نیاید خاموشی نشیند و مثل سگ که در پی شکار در تها می رود
تمید و سپس تلاش معاش بهین و تیر خواهد کرد و السلام علیکم بخداے کریم سپردیم و وقت اداع
هین لفظ بر زبان مبارک ارشاد میکنند که بخداے کریم حواله کردیم من بعد بدین مشغول شدند
حدیثی در باب این برآمد که فرضیت جمعه از کجا است ما خذ آن این آیت است اذ انودی للصلوة
من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر اللہ و ازین ذکر اند مراد نزدیک اہل حدیث نماز جمعه و خطبه است
حضرت مولانا ارشاد کردند که فرضیت نماز جمعه خود ظاہر است کہ خلیفہ نماز ظہر است و فرضیت خطبه
بنابر وعظ است پس اگر خطبه بلفظ ہندی درین مملکت خواندہ شود برائے چیزے کہ موضوع است
حاصل میشود الا برائے سائر الناس قائمہ ندارد کہ از زبان عربی واقف نیستند و رد ذکر علامہ محمد
کہ جمیع اکساب بجمال رسانیدہ بود نہ روزے در سائبان خانقاہ نشستہ بودند نہ در
اشخاص قابل و صاحب میران آمد فرمودند کہ در شہر اہلنگ آباد آشنائے بود غلام محمد نام جمیع
اکساب بجمال رسانیدہ خصوصاً سواری اسب بسیار قدرت میکرد کہ مقدور جا بکسواران
نباشند و جامہ چینی و غیرہ کہ بہر خدمتگذاران است بدرجہ مہداشت کہ نواب نظام الملک غفر اللہ
پسند فرمودہ بودند و کار حلقہ بندی بصفا فی میکرد و غرض با وجود این کمالات دائم محتاج
قوت بود چنانچہ بچہ عسرت الہانہ ایشان در خانہ ما آمدہ سکونت کردہ بود و خبر گیری آن طا
میکردیم مقصود اینکہ صفت زرقانی کہ جالیست وابستہ امرے نیست من بعد ذکر اسچان
در میان آمد فرمودند کہ من اسپے دہشتم کہ روزے ہفتاد و پنج کردہ راطے کردہ بودم و درین
مسافت تعاقب فوجے بطور یلغز ہم شدہ و پاشنہ کوب ہم رفتم بعد رسیدن منزل کہ این
را گرم کردم بر ہون جولانی بود آخر من تعریف این راشنیدہ نواب ناصر جنگ مشتاق شدند
و روزے در خانہ ما آمدند و ہر چند ابا کردم بزور گرفتند و رد کر میان عجیب الدین من بعد
میان عجیب الدین آمدند و ایشان نیز زیاران قدیم حضرت مولانا و از اولاد ہمیشہ زادہ
حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ اند و درین جناب آمدند و پیش ازین بہ وجہ ارشاد شدہ

در درگاه حضرت شیخ سلیم چشتی مشغول بودند و چند سے اخراجات سرکار نیز حوالہ ایشان بود
 و درینو لا شرح ملائحو اند حضرت مولانا بایشان خطاب کردند کہ شما سبق خود را موقوف بکنید صبح بعد
 وظیفہ آئندہ می خوانندہ باشند دیگر یاران را جواب دادہ ایم کہ از فردا کہ روز شرف اعتکاف است
 سبق موقوف کنند و عادت معهود حضرت مولانا ہست کہ از تالیف بستم رمضان شریف در مسجد
 معتکف میشوند پیش ازین سہ چہار در مسجد در گاہ حضرت سلطان الشاہ محبوب الہی جوہر
 تعالیٰ علیہ معتکف میشدند بسبب ہنگامہاے و عدم اطمینانہا در مسجد در سہ کہ جوار حلی است
 و نماز قرآن نیز درین خوانندہ میشد و مقرر فرمودند و سبق علوم درسی در رمضان شریف تمام ماہ
 موقوف میشوند صرف درس حدیث میباشد و در عشرہ اخیرہ این را ہم موقوف کردہ اند و در ذکر
 سیابہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم وقت شب در سائبان
 خانقاہ تشریف داشتند سید صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ عرض کردند کہ در کوہب لدریہ بنظر آمد
 کہ انچہ مشہور است کہ سیابہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم از اہام دراز بود و این در کشتہا
 پست نہ در دست و بعضی کہ خیال بدست کردہ اند غلط است ہمین مذکرہ بود کتاب را ہم آوردند
 حضرت مولانا فرمودند کہ یک صحابی را در خواب دیدند احوال پرسیدند کہ من تمام دخل بہشت شدہ
 ام الا سیابہ من پس ازین سیابہ مراد اینست کہ با انچہ اشارہ ازین سیابہ میکردیم و ضابطہ وقت
 کہ ہر گاہ یکسہ ہر گونہ سیابہ اشارت می کنند پس موجب عدم دخول سیابہ در بہشت نیست
 من بعد صوفی صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ برائے ملاقات درویشے رفتہ بودند تشریف آوردند و در
 سبیل حکایت گفتند کہ شاہ صاحب میفرمودند کہ ما یاران حضرت صاحب و قبلہ یعنی والد حضرت
 مولانا را در دیار دکن ملاقات کردہ ایم بعضی را دیدیم کہ بلا واسطہ سمعت داشتند و بعضی بہ واسطہ
 و حالات ایشان این بودہ ہمین کہ لفظ اللہ را در بروے ایشان شخصے گفت اشک از چشم آ
 ایشان جاری شد نہ احتیاج لبساع وغیرہ ہرگز نہشتند و بارے از ان معمر و سفید ریش بودند
 و لباس ازین مثل کناری وغیرہ کہ در ہندوستان رائج است می پوشیدند و ہر گاہ نام خدا میشنید
 حرکتی سے آمدند حضرت مولانا فرمودند کہ من تا بدہ واسطہ یاران حضرت صاحب را دیدہ ام درین

اثناء انزو و فوایغ شدہ ہرگز نہ شستہ بودند صوفی صاحب بعض رسانیدند کہ شاو صاحب
 این را ہم میگفتند کہ شخصی در جے پور بمردم اہل سماع بسیار طعن و تشنیع میکرد چنانچہ روزی
 نام حضرت مولانا را گرفته گفت کہ لے مسلمانان از ایران ایشان پرہیز خواہید داشت کہ از راه
 میسرند اتفاقاً در ہمان روز بیلای گرفتار شد و لے حرمت گردید حضرت خاموش ماندند و مرضی
 حضرت بر امرے کہ موجب تفاخر باشد یا حرفے یا کشفے درو بر آید نسبت با حضرت کردہ شود بر
 بیان مطلق نمیداشت درین اثناء فقیر بعض رسانید کہ در ہمجو محل سخت مشکل میشود کہ شخصی صراحتہ
 الفاظ نا ملائم نسبت بحضرت مولانا بکنند این کس اگر جواب دادہ شود خلاف مرضی حضرت است
 و اگر برداشت کند بشیریت مانع مے آید درین اثناء میر بدیع الدین صاحب عرض کردند کہ رو
 بر من این ماجرا گذشتہ است بیا و حضرت مولانا خواہد بود کہ در مسجد جامع افغانی فیجہ صبح
 پیش آمدہ بود من حاضر بودم فقیر عرض کرد کہ این ہم حاضر بود و حضرت مولانا بر حوض مسجد جامع
 نشستہ بودند و ہیلہ آمد و تعرض کرد کہ ریش را چرا مے تراشید و بعد مے مبارکہ کرد کہ بگفتن
 راست نیاید و انچہ خلاف شان علما و فضلا بلکہ سائر الناس باشد نسبت بحضرت مولانا کرد
 خاموش ماندند و بعد ساعتے برخاستند و سہ چہا کس کہ نشستہ بودیم حضرت متوجہ بہ بطرف
 مایان شدہ فرمودند کہ شما چرا افتخا مے شوید ہمچو گوئید چون این حکایت تمام شد حضرت مولانا
 فرمودند کہ این عزیز تنہا پیش ما آمد و درخواست بیعت کرد و بیا معذرت خواست گفت
 کہ من اینقدر شرمندہ ام کہ دل نمیخواہد کہ رو بکسے نمایم بلکہ خود را بکشم من دست بیعت
 با و ادا نمیکن من بوجہ گاہے نیامدہ است معلوم نشد کہ چہ واقع شد و رو کر شغل و شغل
 حضرت صاحب قبلہ روزے مذکور جناب حضرت صاحب قبلہ برآمدہ فرمودند کہ
 حضرت صاحب قبلہ با تمام اوقات مصروف بذکر میداشتند و مکانے ساختہ بودند کہ در میان
 زنانہ و مردانہ واقع بود اگر در اور از مکان مردانہ بند بکنند و حل مکان زنانہ محل ستر باشد
 و اگر از طرف محل ستر بند کنند و درے کہ مشرف بہ طرف خانقاہ است و اکتبہ مردانہ مے شد
 چنانچہ اکثرے اوقات در ہمون حجرہ تشریف میداشتند و ذکر آہستہ آہستہ مے کردند

وکثیران کمر آن حضرت حتی میکرد و در مجلس حضرت که بیرون تشریف میداشتند غیر از
 مشغولی مذکور ازین طرف و از آن نماند هر که بماند مشغول شد و نه نشست حتی که ذکر
 مسائل هم در میان نبود و احوال بطرف کتاب میلان بود و در رنگ آباد غیر از مشغول بچیز
 سرکار نمی نمود و در هفته دو مرتبه جمعی میشد و شکل حلقه این بود که یاران بزرگ مشغول میشدند و بهر
 شخصه که گرمی کم محسوس میشد حضرت خود بر ابران یار نشستند و چند ضرب ذکر میکردند
 تا که اگر گرمی در میگرفت نزدیک یار دیگر تشریف میبردند و کار ادرا با تمام میسر میسر میزدند و در وقت
 این هم فرمودند که از نصف شب حضرت بیرون تشریف میفرمودند اگر یاران را مشغول می یافتند
 بهتر و الا هر شخصه که خواب رفت خود ملاحظه فرموده کوزه آب سرد همراه میداشتند بران می
 پاشیدند تا این مرتبه تقید و تربیت داشتند و از آنجا که در یاران حضرت صاحب قبله آمد
 فرمودند که میان عشق ابد نام درویشی از یاران حضرت بودند شاید باین کمال یار دیگر هم رسیده
 باشد خدا عالم است و بهشت پیر ایشان که عبارت از شب و روز است مصروف بزرگ چهر بود و در
 خوردن یک و نیم پادجاء سه پاد مسکه که خلاصه روغن است حضرت صاحب روبرو می نمود
 ترتیب نموده می خورد و تصفیه جسد ایشان نابا اینجا بود که مادران ایام طفل بودیم باین باری
 کلاه ایشان را از سر گرفته برداشت بلند می انداختیم ایشان صاف بر هوا می رفتند و کلاه
 از درخت می گرفتند و این قسم بار میزدند و درین حرکت روزی تکلیف بر جسد ایشان ظاهر میشد
 و با وجود این قدر ریاضت مزاج ایشان مائل به طیب هم بود بلکه با کثرت مردم مزاج میگردند و آنها
 ایشانرا سخت می گفتند خوش میشدند و باز نمی آمدند و صورت وفات ایشان نیز از عجایب است
 روزگار است در صوبه گجرات بودند و در مکانیکه سکونت داشتند یک روز ایشانرا در آنجا یافتند
 و توده از گلهای آنجا بودند من بعد معلوم شد که موت ایشان همین بود و در همان روز ایشانرا که
 در کعبه ملاحظه کرد کسی جاے دیگر دید و اکثری آنحضرت خرق عادات دیگر هم ارشاد عشق الله
 صاحب نقل هم فرموده اند روزی دولت مشاهده میسر شد و درین ایام فقیر را از بعضی
 جهات دنیوی تشویش بسیار بود تشفی یافت فرمودند و چیزه از اسماء ارشاد کردند که این را میخواند

باشی بجز دستمال تشویش از خاطر میرفت و آن مقدمه نیز با سائیت بفتح شد مذکور دیگر روز
 دولت مشاهد میسر شد بر تخت نشسته بودند فقیر را نیز بر همان تخت جاواوند مذکور همسایه بود که
 دیر و ز فوت شدند بعد مذکور سوم که رسم فاتحه است که فقیر عرض کرد که سوم رسم است و بعضی قسم
 میکنند فرمودند که هفتم رسم قدیم معلوم میشود عرض کرده شد که در حدیث شریف هم آمده فرمودند
 که از قیاس می بر آید بر اے اینکه فرموده اند که تا هفت روز چنین بکند چنانکه اکثر حکم تا هفت روز
 بیان شده اند ازین قیاس می رود که گویا حد تا هفت روز است روزی مذکور کن آمد و در وقت
 آنجا فرمودند که در آنجا درویشی بودند خراب حال نام بسیار آدم خوب و از امر ازادگان شهر بوده
 اکنون مجزوب بوده و یک انگر که پنبه دار می پوشید بسیار کهنه و پوسیده و روغن تلخ از سر جا
 میگرفت و بر بدن خود می مالید لباس می پوشید ازین قیاس باید کرد که لباس حق صورت گرفته
 باشند و ازین ملاقات میکرد اکثر بے در صحرای بسبب سوزش و جوشش افتاده می ماند
 و چهار چهار روز خبر ازین عالم نداشت روزی صحبت رقص زنان بود من هم بودم و در آن صحبت
 میان خراب حال آمدند و مدتی تماشا دیدند یک مرتبه گفتند که من هم رقص خواهم کرد و مردم
 اعتبار نکردند ناگاه ایشان برخاستند و یک و دوپشه تاش بر خود گرفته شروع برقص کردند و مول
 رقص همه ازین مرد موجود می شد و با وجود آن لباس کهنه روغن ریخته صورت این عزیز بدج
 خوش مینمود که حاضران تاب دیدن نداشتند و این خود و گرید بود و تمام مجلس چه مرد چه زنان
 همه محو شده بخود بودند بلکه هر از رو دیوار اثر می بخود می ظاهر بود و در همچون حالت بیرون
 آمد و این شعر می خواند ملیت هر که شد خاک نشین برگ و بری پیدا کرد و سبز شد و دانه
 چو با خاک سر پی اکر و دراه صحر ا گرفت ما هم همراه این بر آیدیم و دیدیم و یک خار می
 افتاده بود و کف از زمین آن مرد می اختیار می گرفت بعد از چند روز بهوش آمد و در فکر برپا
 حضرت محبوب الهی رضی الله عنه رفت و دولت مشاهد میسر شد فرمودند که
 در صحبت بے تکلف ما را بسیار آرام میشود و در جای که تکلف میباشد اگر چه صاحب تکلف
 زیاد تر خاطر داشت مینماید و در رضا جوئی مصروف میشود اما دل انس نیگیرد و لهذا در خانه بر نشاند

کہ میر و شب نمے باشم شب در خانہ خود میر سم و بسیار خوش میگذا رانم و در خانہ میجو رسیدن
 الطینان حاصل مے آید و در جاسے دیگر نہ مگر ہر گاہ در در گاہ حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ
 میر سم چہیکہ رسیدم مارا آرام حاصل میشود و کلفت دور میشود من بعد فقیر احوال روز گذشتہ
 بعض رسائید کہ باران دیروز تمام روز باریدہ و من بر اسب کم قدم سوار بودم و غیر از جامہ و شالہ
 پارچہ پنہ و درند شتم تصدیق بسیار کشیدم فرمودند کہ روزے نظام الملک برادران مرا فرمود کہ برآ
 تماشائے آہو (کہ قراولان تیار کردہ اند و انوس شدہ است) در زمینہ بروند و تماشا کنند من ہم
 رفتم آنجا قریب بشام آنا باران ظاہر شد ہمہ برادران بشہ آمدند من متوقف بودم آخرش باران
 شدت فراوان باریدہ باران نیز ہمہ رفتند و ضد نگاران ہم رفتند مگر یک قراول براسے چوکی
 فرشی کہ آنجا بود ماند ہر گاہ ارادہ مرا براسے رفتن شہر معلوم کرد بسیار بہ تشویش آمدہ گفت کہ فرش
 بسیار است اینجا اگر مردم زیادہ جو بوند و ہمہ ہمیشہ حالاکہ من تنہا ماندم اگر این فرشے کسے بزد
 و خستہ من خواہد شد مرا بروحم آمد و گفتم کہ من ہم میباشم تا دو پاس شب من بر اسب سوار ایستادہ
 ماندم من بعد از اسب فرود آمدہ در شدت باران نشستہ ماندم قریب بصبح مطلع صاف شد بخانہ
 آمدیم نواب این ماجرا شنید و از من بسیار خوش شد و گفت کہ ایشان مرا جے دارند کہ باید پرسید
 مذکور حضرت صاحب قبلہ آمد فرمودند کہ دستور مجلس حضرت صاحب این بود کہ دو مجلس میشود
 در یکے از باران کہ مشاغل و صاحب نسبت میبوندے نشستند و در مجلس دومے کہ بیرون
 قنات میشد ہمہ مردم شاغل و غیرہ جمع میشدند و حضرت صاحب گاہے درین مجلس و گاہے
 در آن مجلس تشریف میداشتند و معتاد قوالان سرجماعت یک تنکہ بو زیادہ برین مقرر
 نمیشدند و از قسمت خود چیز ہائے بسیارے یافتند کہ در قیاس نگنجد اما مقررے نہیں تنکہ
 چہ قدرستی قوالان می کردند و اسم خود را داخل میساختند فرمودند کہ یک مرتبہ شاہ شریف کہ
 از باران حضرت صاحب قبلہ بودند در حالت قوال را شروع بہ بتنیہ کردند و بسیار زود مردم
 میگفتند کہ کنارہ شو قوال گفت کہ باشید وقت من ہم میرسد چنانچہ بعد از چند گھڑی ایشانرا
 ہوش آمد و ہر چہ در خانہ داشتند باو دادند حتے کہ چہا پایے و فرش ہم باو دادند و ہر چہ

در خانه نماز از پنج اذکر در فضائل و اوصاف شاه شریف آمد فرمودند که مرد با اوصاف
 بود او اکل حال از جهت وضع ماکه جوانانه بود ایشان ناخوش بودند و بطریق معطلت حرفها
 می گفتند بعد از آنکه از اوقات شدند و ربط زیاده بهم رسیده چیزهای اندک هم کردند و قال
 این امر هم بودند والا همین که شخص را مردیان بسیار شدند من بعد از جامیر و دوازده که
 فائده میگیرم و کم قائل میباشند و این وصف در پیرزاد بسیار است که در خلوت از شخصی
 فائده میگیرند و هرگاه بیرون در معتقدان خود یا پدر خود نشینند با آن شخص سلوک نمیکند
 چنانچه نام یک دوس گرفتند که با او در خلوت بطور یاران و در خلوت بطور پیرزاد سلوک میکردند
 و در ذکر حضرت صاحب قبله دولت مشاهد میسر شدند که حضرت صاحب قبله برآمد
 فرمودند که یک مرتبه حضرت صاحب بیمار شدند و حرکت از تمام اعضا مسلوب شد و پاهای اگر
 دراز بکنند نمی شد و اگر بکشند متصل بشکم کنند ممکن نبود و از زبان نیز حرف و حکایت نمیفرمودند
 بعد از سه روز مراد خلوت طلبیدند و فرمودند که در فلان قبرستان برو و باین شکل یک قبر است
 آنرا شکافته دست در میان او بینداز و هر چه بدست آید آنرا پیش من بیاور چنانچه همین قسم
 کردم و هیچ بدست نیامد و بعد از بعضی رسانیدم فرمودند که نیکو شخص بکنید باز رقم نصف قدر خود را
 تا که در میان قبر انداختیم چیزی بدست آمد بجنس روبرو حضرت آوردم وقت آنکه در جراح
 نزدیک طلبیدند فرمودند که همین است در یک طاق گذاشتند تصویر بود از آروماش ساخت
 بودند و در تمام اعضا آن سوزن زده بودند حکم به بر آوردن سوزنها کردند هرگاه که آورد
 آن تصویر سوزنها بر آوردند دست حضرت بحرکت آمد همین قسم پا و تمام اعضا درست شد صبح
 قریب هزار روپیه شخصی از معاصرین خود که بنحله مشایخ بودند فرستاد بعد از آنکه معلوم شد که
 این حرکت از همان شخص بحمل آمده بود و مبلغ برآی این فرستادند که این عزیز بهین جهت
 حسد میبرد که پیش ما مردم می آیند و دایا می آیند پس بایشان اگر خرج چند روزه خواهد رسید
 خاطر جمع خواهد کرد و از حسد محفوظ خواهد ماند من بعد فرمودند که وقتی که مرا بیعت کردند بر حضرت
 حالت جذبی بود و از خود طلبیدند و بالده مار شاکر و در فلان را بیاورید مرا حاضر کردند و بیعت

فرمودند و در ذکر شخصی که سوال بیعت نمود دولت مشاهد میسر شد و ذکر شخصی آمد
که پیش ازین در جناب حضرت مولانا با اعتقاد تمام نے نگلفانه ملاقات میگردید و من کم ملاقاتی
اختیار کرد آخرش موقوف گردید و در غیبت حرف بخوبی نمیفرمودند که این مرد قتی که بسیار
پیش ما می آمد و بر اے بیعت استدعا میکرد چنانچه بلندخان روزی بمن گفت که پیش
شما که سوال بیعت میکند قبل میدارید الا این مردم را دیدم که از مدت بعد است و ایا می کنند
پیچ گفتیم لیکن دل بر اے بیعت نخواست و ذکر در ویشان و آزادان مذکور آزادان
آمد فرمودند که وجه تسمیه لفظ آزادان در ویشان که خلاف شریعت را اختیار کرده اند همین معلوم
میشود که از قید پیران آزادند و در یاران حضرت صاحب قبله هم آزادان بودند چنانچه شاه منقطع الملی
در ویشی در فرقه آزادان بود از فریدان حضرت صاحب بسیار مرد بالکمال صاحب نسبت بود
و در ذکر واقعه حضرت بڑے صاحب دولت مشاهد میسر شد از دوسه روز بر طبیعت
حضرت سخت کوفتی معلوم میشد که جز واقعه بڑے صاحب که عبارت از برادر کلان حضرت مولانا
باشند آمده بود فرمودند که من یکے از یاران اظهار این معنی نکردم و بر من غلبه غم شد آخرش بمن
نمودند که ترا عوض این خواهم داد و زیاده برین مجال نشد که از عوض این پرسیده می شد
اگر چه مرا این را فرمودند که عوض این مقرر شد و هرگاه این لفظ بر زبان می آمد بداشت
چهره می دیداشد اما معلوم نشد که چه بود بیت میان عاشق و محشوق و فریست و کراکاتین
را هم خبر نیست و در ذکر یاران حضرت صاحب قبله مذکور یاران حضرت صاحب
قبله آمد فرمودند که میر اسد اند نامی یارے از حضرت صاحب بودند و بسیار مرد خوب بود
اگر کسی نیت امر می کند و شیر پنج فاتحه بنام ایشان بداند اغلب که آن مهم سر انجام شود
باری این را از موده ایم من بعد مذکور شاه عبدالرزاق آمد فرمودند که ایشان از یاران شیخ کلیم
صاحب بودند و متوطن ولایت کشمیر بودند و صحران را میگردید و مکلفی بلند ساخته بودند
و هرگاه بالاسے او می آمدند زینہ را بالاسے کشیدند و راه آمد و شد میزد و میزد من یک مرتبه
یے ملاقات ایشان رفتم کسی را پیش خود نمی گذاشتند چنانچه یک مرتبه نوا

نظام الملک رفتند ایشان از بالاسے بام پرسیدند کہ چرا آمدند گفتند براسے دیدن قدم
حضرت پائے خود را از بالا بطرف پائین دراز کردند و گفتند کہ این قدم حاضر است این را بینید
و درون اجازت ندادند چون من کہ پیش ایشان رفتم بر زمینہ یک مار کلاں دیدم کہ افتاده است
تامل کردم ایشان گفتند بیاؤ و با داز بلند گفتند و در شوالسے مروک مار از آواز ایشان دور رفت
من پیش ایشان رفتم گفتند کہ براسے شما چاہے پزم لیکن ہمیم موجود ندارم محمول چنین
بود کہ خود ہمیم از صحرائے شیدہ مے آند من گفتم من مے آرم چنانچہ رفتم و ہمیم بسیار ترشید
پشتارہ بر کمر بستہ داشتہ آورد و خوش شدند و گفتند خوب آوردید شے و خدمت ایشان گذریم
و رزق حافظ خیر اللہ سیاح دولت مشاہدہ میسر شد بطرف حافظ خیر اللہ مخاطب شدند
و فرمودند کہ حافظ جیو شما براسے زیارت فرما حضرت محمد دم علی صابر بر وید و تیاری پارچہ
سفر بکنید و در میان سکر تال یک قبرے است زیارت انجام خواہید کرد و فرمودند کہ عجیب
قبیست و حال آنکہ از آیندگان انجام قبرے مشہور نشنیدہ شدہ است فرمودند کہ یا ران در حق
رشک این حافظ خواہند خورد و از این جہت اطہار آراؤ گی خواہند نمود و حال آنکہ حق بطرف
است کہ این عزیز و مشغولی محنت میکند و غافل کم مے باشد زود ترقی خواہد کرد یا ران قدیمی
گمان نبذ خواہند برد و این حافظ خیر اللہ مردے از باشندگان پنجاب است پیش ازین در حفظ
قرآن مشغول بود از سنہ چہار سال در خدمت حضرت مولانا آمدہ و مشغول شدہ حرکت قلب
بسیار شدت دارد و خدمت نان بختن و بہار ان رسانیدن در عہدہ ایشان است درین
صورت اکثر اوقات ایشان بظاہر صرف این خدمت است بلکہ تمام روز لیکن یک ساعت
نمے یاد نمے گذارد و لہذا حضرت مولانا را خوش آمد و باعث فرستادن بدرگاہ حضرت علی صاحب
ہیج معلوم شدہ براسے آنکہ بتقریب حضرت مولانا ارشاد کردند و گریا را کہ موجب این پرسید
حافظ جیو من بعد بتقریب گفتند کہ یک مرتبہ پیش ازین ہم حضرت مولانا ارشاد کردہ بودند کہ حافظ
ترا جابے خواہم فرستاد زیادہ برین ہیج نفرمودند و مرا ہم مجال نشد و زکر زیارت
حضرت محمد و نصیر الدین چراغ دہلوی برفے و زیارت حضرت

مخدوم نصیر الدین خراسانی رحمة اللہ تعالیٰ علیہ مشغول بودند بعد زیارت مزار شریف برائے
 زیارت مزار اینکے پائین اندک شریف سے آوروں و پائین مزار حضرت کمال الدین علامہ شمس زادہ
 حضرت مخدوم بہت کہ سلسلہ حضرت مولانا بابا پشان میں سرود دیگر مزار ہمیشہ زادہ دیگر ہم بہت دور
 مزارات یک مزار کہ بسبب امتداد مدت و آمد و رفت یہاں شدہ بود حضرت مولانا بکر آوروں اندوخت
 کنائیدہ پیش ازین ظاہر نبود و حالہم معلوم نیست کہ مزار کہ ام بزرگ است اما حضرت مولانا
 در اینجا فاتحہ میخواند و گل سے اندازند و میفرمایند کہ مزار خوبی است ناگاہ بطرف فقیر دیدند و فرمودند
 کہ سبحان اللہ بعد ازین کلمہ فرمودند کہ بہ قدر مقدور باشد بچراغی اینجا چیزی سے میدادہ باشند
 سوائے نیاز سے کہ بدرگاہ میگذرانید این غنیمت چیزی سے است مقدور نشدہ کہ وجہ این را
 پرسم این قدر فرمودند کہ این یک فائدہ دارد و در ذکر مرتبہ محبوبیت حضرت محبوب الہی
 سلطان المشائخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ دولت مشاہدہ میسر شد نہ کہ وفات حضرت
 خواجہ بزرگ قدس اللہ تعالیٰ سر آمد فرمودہ اند کہ اینکے مردم میگویند کہ مرتبہ محبوبیت فقط
 مختص بذات حضرت محبوب الہی سلطان المشائخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ است و بجز اہلکان پیشینہ
 میسر نشدہ معنی این مطلب با چیزی سے نے فہم برائے اینکے نسبت محمدی دہمہ جاہلوں کردہ
 سے آید چنانچہ ہر گاہ وفات حضرت خواجہ بزرگ شد و وقت تجہیز و تکفین مردم ملاحظہ کردند کہ ہر
 پیشانی از خط اسیر نوشتہ بود و نامات حبیب اللہ فی حب اللہ پس حبیب صفت مشہد شد
 بجعے فاعل و بجعے مفعول ہر دو می آید پس محبوبیت ثابت شد و در ذکر شخصہ کہ خوش
 از دست او واقع شدہ بود۔ دولت مشاہدہ میسر شد ذکر باران و کن آمد فرمودند
 کہ روز سے مادر خرابات نشستہ بودیم و درویشے مجذوب اینجا سے ماند برائے دیدن او
 میرفتیم ناگاہ شخصے آچند مترل بسبب اینکے خوشے از دست او واقع شدہ بود و گر بختم آمد
 و اماں میخواست مدعا اینکے شخصے زبردست اگر مرا جلد بد از دست مدعیان کہ در تلاش
 سے آید جان بسلامت برم درویش مذکور بطرف من اشارت کرد و گفت این عزیز
 استعداد خوب دارد اگر نگہدارند خوب است من اورا بخانہ خود آوردم و در یک حجرہ کہ گاہ

نمیگذاشتند که درون بخانه رود یک مرتبه رفتم هر چند بر من غلبه آوردند لیکن خود را
نزدیک بان رسانیدم بسبب نزدیکی دست از من برداشتند در آن شهر چندین معتقد افتاد
التفا چنین شد که یک پیرزانی هندو پرسیده و تفحص کرده آمد که اینجا مسافر نو باین شکل
کجا دارد است مراد خواب بهوانی گفته است که نویسنش او هر دو چشمهای تو که نابینا هستند
روشن خواهند شد هر چند منع کردیم او که بادر میکرد در ایجاد و سه روز مان چون در کارخانه خدا
همه چیز موجود است چشمهای آن روشن شد و حال آنکه درین امر ما هیچ دخل است انصاف
باید که در حرف تا اینجا رسیده بود که فقیر را شورشی عظیم بهم رسیده و نعره های بلند زدن
گرفتم و در تنه در آن حالت ماند و کیفیت برداشتم که ازان لذت مدتی چاشنی در ذوق من
ماند در ذکر میرید لیج الدین روزی مشاهده میسر شد پیش از نماز صبح وضو میفرمود
میرید لیج الدین سلمه الله تعالی بعرض رسانید که حکیم میر محمد فضل در لشکر باو شاه اندویش
نرسیدن در عرس حضرت امیر خسرو قدس الله سره گفته بود دل ایشان نشسته باشد
فرمودند که البته باز میر صاحب بعرض رسانیدند که مبلغ پنجاه روپیہ بدست ایشان آمده بودند
همه را صرف کردند مقصد این بیان اسراف خرج ایشان بود حضرت مولانا فرمودند که خیریت
است اگر ایشان بمردم دادند خدا مبلغ دیگر بایشان خواهد داد فکر نباید کرد و روزی که معتقد
شدن بهندوی دولت مشاهده میسر شد مذکور بهندوی آمد که از مدتی در طبقه
شامل شده است و نماز هم با خفا میگذارد گویا از یاران است فرمودند که امر روزی بآئند
میسر شد الحمد للہ این پریشان بود دویم اینکه مردم میگفتند که بسبب رفتن این در صحبت
مسلمانان داعی اعتقاد آوردن ایجاد فحاکت گرفتار شده است حالاکه روزگار باو میسر شد
من خوش شدم در ذکر بهندو که مرید حضرت مولانا شده بود دولت
مشاهده میسر شد بهندو از یاران حضرت مولانا شجره آورد که برین دستخط موافق محمول
حضرت مولانا ثبت فرمایند حضرت مولانا فرمودند که من جبران بودم که نام این مرد درون
شجره چه نویسم آخرش نوشتم که عاقبت مصدق الدین خیر گرداند در ذکر مصاحبت

ہندو سے بخدمت حضرت مولانا ورشک بردن پیرزادہا۔ دولت
 مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ فلان ہندو پیش ماے آمد دروازہ را بند میکردم نام شخصے
 گرفتند کہ فلان شیخ روزے آمدہ بیرون نشست بمرتبہ اتم تلخی بران عزیز آمد کہ ہندو
 درون باشد و منکہ پیرزادہ ام بیرون نشستہ باشم کہ ام طریق است ماچیرے نگفتم و
 حالانکہ فائدہ بین درین بود کہ ان ہندو پیش ما نماز بجماعت میگذازد و شغل میکرد و لہذا خلوت
 میکردم و یاران بدے بردن ازینجا مذکور این آمد کہ ہندو را اگر شوق شغلے دست و ہر در صورت
 عدم ایمان آوردم باین باید گفت یا نباید گفت حضرت مولانا نشستہ بودند فرمودند کہ مارا
 چنان معلوم است کہ از تعلیم نام خداے عزوجل کوتاہی بنیاد کرد و در بند این بنیاد شد کہ
 اول مسلم شود من بعد چیرے شغل کند نام خدا را اثر با است خود بخود بطرف خود خواہد کشید
 پس تعویذ چرایا بد کرد و روز پنجشنبہ بود حضرت مولانا در خانقاہ حضرت شیخ کلیم السدوقی السمرہ
 تشریف فرمودہ بودند اکثر روز جمعہ یا سہ شنبہ آنجا تشریف میفرمایند و چنان ہمے شوہ
 کہ ہر گاہ در خانہ یارے کہ قریب بآن محل سکونت دارد تقریبے در پیش میشود اول در درگاہ
 تشریف میفرمایند و بطور خود آنجا مے نشینند تا کہ بروقت معہودہ در آن مکان معہود تشریف
 میبرند فقیر ہم در خانقاہ رفت دید کہ استراحت میفرمایند و میر شیخ الدین چپی میکند
 فقیر ہم خاموش نشست بعد ساعتے بیدار شدند استفسار احوال جنازہ یارے کہ امر و نفوت
 کردہ و تیاری تجہیز و تکفین اور پیش است فرمودند کہ در آنجا چہ قدر دیر بہت شخصے عرض کرد
 کہ ہنوز دیر است و موقی دو وصیت کردہ است یکے آنکہ ہر گاہ حضرت مولانا تشریف فرما
 الوقت مر ازینجا برند دوم دفن بر مرکائے بگنند کہ سر راہ حضرت صاحب قبلہ بر السدظلہ العالی
 باشد تا مل فرمودند و گفتند کہ قریب ہر گاہ حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ اگر باشد خوب است
 و درین اتنا فقیر عرض کرد کہ سرخ بنگلہ کہ در راہ حضرت صاحب واقعت و خل غیاث پور
 یا نیست فرمودند کہ این دخل نیست بلکہ دروازہ باولی را نیز میگویند کہ یک زیستہ این دخل است
 و باقی دخل نیست و لمحہ مذکور حد و غیاث پور در میان ماند بعد ازین فرمودند کہ این شخص

موتی در خانه پدر خود بین یک پسر بود برادر این عجب فلق است روزی بر سر عیادت
 این رفتم اتفاقاً در اوقات این عزیز حاضر نبود من که برگشتم برادر این سخت ملا می رود داد گویا که
 این شکست من لاچار بودم من بعد خبر جنازه آمد که تیار است در مسجد جامع تشریف آوردند فقیر شفیع الدین
 و فقیر در رکاب عقب عقب روان شدیم قاعد و زمار حضرت مولانا این است که هر گاه در راه یار
 همراه باشد و شخصی اجنبی بهم آن مرد اجنبی را برابر خود برند و حرف و حکایت بکنند و یاران
 را دور و در میفرمایند که بمانند و اگر فقط یاران باشند یاران نه تکلف را دور و دارند
 و کسی که از تکلف است آنرا قریب میگیند و خاطر داشت او مقدم میدارند اول همین که دخل
 مسجد شدند فرمودند که پیش کسی فلو سے بہت پیش شخصے بود میر شفیع الدین گرفته نزدیک
 بردند خود بہت مبارک گرفته دخل آثار شریف شدند و کلیہ انجناب است کہ مزارات را
 از دست خود بر آستانہ میگذارند خواه آنجا خادم موجود باشد خواه نباشد من بعد زیارت در
 آثار شریف آمدہ زیر منار مسجد دو گانہ او فرمودند درین اثنا یک جنازه دیگر آمد و مذکور نماز جنازہ
 در میان شد فرمودند کہ نماز جنازه یاد داری عرض کردم کہ یاد ندارم الحمد میخوانم فرمودند کہ نزدیک
 اہل حدیث دین باب بسیار قید است بلکہ نوشتہ اند کہ شخص را می باید کہ ہر روز بعد نماز غروب
 صلوٰۃ جنازہ بخواند و نیت بکند کہ درین روز ہر کہ از است جناب نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ
 اجمعین وسلم امروز فوت شدہ چہ زن و چہ مرد بران نماز می خوانم برائے اینکه اکثرے از تنبیان
 می میرند و صلوٰۃ بر آنہا خواندہ نمیشود پس این شخص کہ خواند ثواب صلوٰۃ حاصل شد و آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر غائب بیشتر نماز جنازہ خواندہ اند و قیام خبر واقعہ نجاشی آمد آنحضرت
 امام شدند و اصحاب صفت بستند و تکیہات نماز جنازہ خواندند درین اثنا تکیہ جنازہ شدند فرمودند
 کہ غنیمت عجب شخصے است کہ در مذکور حدیث تکیہ شد حق تعالی مغفرت کند بر جنازہ آن
 یار متوفی آمدہ نماز خواندند و ارادہ نمود کہ تا بعد فن ہمراہ روند این وقت فرمودند کہ مرایان ربط
 بود تا بعد فن می باید رفت تشریف بردند و مراخصت کردند فقیر عرض کرد کہ ہمراہ جنازہ رفتن
 ثواب است فرمودند کہ در حدیث است کہ در نماز ثواب است و در رفتن ہمراہ جنازہ مضاعف

ثواب بہت در ذکر پر اور مولوی علاؤ الدین وقت صبح درس بود سید صاحب مسیح
 مسلم میخواندند درین اثنا برادر مولوی علاؤ الدین آمد و نشست و امین الدین نام دارد و امین
 مولوی علاؤ الدین از مشرف اند موطن ایشان در میان دو آب حین و گنگ سبانه نام قصبہ است
 و تحصیل علم معقول و منقول در قصبات پورب کرده اند بعد فراغ تحصیل برائے دیدن
 حضرت مولانا در شاہجہان آباد آمدند و در صحبت اول محبتہ در دل ایشان جا گرفت مگر
 کہ بیرون خانقاہ و خل مقبرہ و یکم والانے است برائے ماندن ایشان مقرر کردند شب
 دوم برایشان سخت شہر شے رود و حضرت مولانا صوفی را فرمودند کہ بروید و احضای ایشان
 بکنید و شما چون از اہل پورب ہستیہم بہان دار مولوی نیز شما باشند چند روز برین نگذشت
 بشرف بیعت مشرف شدند و عرس شریف حضرت صاحب قبلہ در ہمین ایام واقع شد
 روز عرس حالت غریب بر مولوی وارد شد اگرچہ درین روز ہر کہہ و مہ چہ نشانی و چہ
 غافل چہ مسلمان و چہ ہندو ہر کہہ و خل مجلس است لغری را و میدہد اما مولوی صاحب را
 حالت با کیفیت بود و تمام لباس خود را بقوالان بخشیدند و خود عریان بودند غیر از پانچا مہ
 چیزے نبود من بعد مشغولی بسیار برایشان غالب آمد و محنت ہم در یاد حق بسیار میکردند
 و جانب حضرت مولانا نیز توجہ تمام داشتند من بعد بطرف وطن مالوف سفر کردند و شاہ
 کچھائی نیز بعل آوردند حال بموجب ارشاد شریف و قصبہ سنبھل سکونت گرفتند و حقیقۃً انجا
 رسیدند یک دخت کلان دیدہ نشستہ میانہ دیگر ہوا کنون بفضل الہی و عنایت
 خواجگان مرتب شد و مردم بسیار برائے استفادہ درس مے آیند و مجمع حقلا مے باشد
 و معاش بر توکل دارند و متعلقانہ نیز انجا طلبیدند حضرت مولانا بایان امین الدین فرمودند
 کہ انچہ مرضی مولوی صاحب باشد بہان قسم بعل مے آورده باشند و ہین لفظ تاکید
 فرمودند مذکور دیگرے روزے ارشاد کردند کہ در میان ارادہ و مشیت فرقی است
 اطلاق لفظ مشیت برایجا و معدوم و انعدام موجود ہر دو مے آید و لفظ ارادہ فقط برایجا و
 معدوم مستعمل و بر عکس این استعمال نمیکند و ذکر مولوی میر معین الدین و در

مشاهده میسر شد مولوی معین الدین که از یاران قدیم آنجناب و سید صحیح النسب اند پدر
ایشان مدرس مدرسه غازی الدین خان مرحوم بود ایشان نیز بزرگ و فاضل اند علوم
عربی و سی و بیشتر فوق مسئله توحید و تدریس همین فن دارند و ارسته مزاج و کشاور
پیشانی و به سادگی گذران میکنند ایشانرا با شخصی قضیه بابت اطاک ورثه در پیش بود حضرت
فرمودند که نامه تو رو گذشتن نزدیک ما بهتر است و در اثبات و نفی طرفین سخت مشکلمها میشود
و از سبب شما بر ما هرج می آید تو کل برخدا بکنید و دست از قضیه اگر حق هم بطرف شما باشد
بردارید و مطابق این نقل فرمودند که درویش را با دنا و برائے ملاقات تکلیف کرد و درویش
قبول نفرمود شخصی از ندیمان بادشاه گفت من تدبیر میکنم که خود بخود آمده حاضر شود
آن شخصی را فرستاد که قاضی شما را طلب کرده است درویش گفت چرا گفت مکان
سکونت شما ملک شخصی است و خوس نموده است مکان را خالی بکنید یا محکم حاضر شوید
درویش قبلا به عیالی آمده پیش نهاد و خود دست حرم خود گرفته روان شد و گفت الحمد
بر همین قدر خیر گذشت در ذکر پسر معمر خان که آن از مشایخ پیر عمره های
و کهن بود مذکور تصویر در میان آمد فرمودند که پسر معمر خان که یکی از مشایخ عمره های
و کهن بود در جناب حضرت صاحب مابیت داشت و در علم تصویر و خلق عظیم پیدا کرده بود
و ربط هم در جناب حضرت صاحب مثل یاران بے تکلف چنانچه سه چهار جز در احوال حضرت
صاحب بطور ملفوظات نوشته است و اکثر بمحل تصویر حضرت صاحب نموده چنانچه
خواجہ کامگار خان همیشه رشک میبردند که من ملفوظات حضرت صاحب جمع کردم و کتابی
مربط شد کاش این دو جزو تالیف از ان من می بود و این تمام ملفوظات از ایشان
نقل مطابق نقل حضرت امیر خسرو و میر حسن دهلوی است که حضرت امیر میفرمودند که اگر
تمام کتب من تصنیف سید میبودند و این ملفوظات از من می بود خوشی حاصل میکردم -
در ذکر اراده سفر و زیارت بشهر مقدس که پسند خاطر حضرت مولانا بود
در روز گاه شریف حضرت شیخ قدس سره دولت مشاهده میسر شد این وقت در فراج

اندک کہ در تے کہ بسبب اجتماع اہل دنیا و ورود قضا یا اکثرے بر خاطر یہاں فرمودند
 کہ فلاںے دل میخواید کہ سفر بکنم و قصد مصمم کہ دل من بسیار پر گندہ مے باشد بلکہ ارادہ دام
 کہ بشہر مقدس بروم کہ در اینجا بچکس از شکایان نباشد و برائے ہمین تشویشات از کھن
 برآمدہ بودم و علاقہ فرزندان و برادران گذاشتہ بودم اینجا بجهت مریدان باز ہمین تشویش
 لاحق شد روزے در راہ تشریف میبردند و دران ایام فقیر ہم نسبت بشغل باطن داشت
 و بعضے اوقات الوار برکات حضرت مولانا بر قلب مے تافت و اکثرے مذکور مسئلہ وحدت
 و وجود چہ از کتاب و چہ از خارج انچہ لائق فہم قاصر این نے فہم مے بود ارشاد مے فرمودند
 کہ مدعا این است استقلال عقیدہ من برائے مسئلہ بود فرمودند کہ فلاںے اگر شخص بانی تمیز
 رسد کہ در تمام کائنات متصرف باشد و در ایجاد و اعدام خلق قادر بود اگر مسئلہ توحید
 بر ملا گوید مضائقہ ندارد و دعوی خود کاذب است و این مقدمہ بفقیر ہم حاصل میشود بخیر
 بنیاد تصور کرد و در ذکر تصنیف رسالہ نو بطرز خوب و مر خوب امروز کہ شنبہ غرہ
 ربیع الثانی است دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ در دل مے آید کہ یک رسالہ تالیف کنم
 و بسید صاحب خطاب کردند کہ شمار درین باب ادا و باید کرد کہ روشنائی و قلم را تر است
 درست کردہ پیش بگذارید سخت احسان شماست و در صورت عدم موافقت این امور را را
 سخت مشکل میشود فقیر بعض رسانید کہ رسالہ در کدام فن مکرز خاطر حضرت است فرمودند
 کہ درین مقدمہ کہ وحدت وجود عبارت از کدام چیز است لیکن مرا دم بدنام خواهند کرد و عرض
 کردم کہ بجهت اینکه رسالہ بطرز نو تصنیف خواہد شد فرمودند آری مطالبات شیخ اکبر
 مطلق نفہیدہ اند لہذا عقیدہ خود در ذہن چیزے دیگر مقرر کردہ اند از طرف شیخ در ذہن
 چیزے دیگر است و حالانکہ نفس الامر مدعا شیخ دیگر است پس در صورت بیان شے
 عجیب ایشانرا بنظر خواہد آمد حیران خواهند شد و خواهند گفت کہ غیر از معتقدات سلف
 است و سابق ازین قبیل و در مجالس ارشاد کردہ اند کہ عبارت شیخ را مردم کم مے فہمند
 لہذا فساد و عقیدہ دارند و مدعاے صاف از عبارت شیخ بر آوردن مشکل است تا کہ تمام

کتاب را مطالعه نکند مدعا بر نمے آید مثلاً مدعا بر او رجاءے شیخ شروع کرد و پاره از ان
بیان نمود بعد از چهار ورق سه ورق باقی را بیان بے نمایان و طیر بیان شیخ است
در ذکر حالت رقت و سماع رفته در دالان خانقاه تشریف داشتند دولت
مشاهده میسر شد مگر حالت رقت و سماع در بیان آمد حضرت مولانا فرمودند که حالت صوفی بعینه
به نشا مشرب میماند اگر در ابتدا نشا شخص ساکت ماند تا اتها ساکت حاصل است و اگر در
اوائل شروع تبکلم کرد آخر ناشور و فریاد زیاد میشود بلکه بچهاوس میگردود و همین قسم در حالت
اگر شخصی ضبط نمود خوب میماند و حال خود درست میباشد و اگر شروع بگفتن کرد تا دم آخر
میگوید و سلب العقل میشود و بے اختیار آنچه بر زبان است میرود نوبت بجای میسر شد که
خود هم بے ضبط میشود و دیگر از این رقت ضائع میگردد و این بالمقرر است که برائے گفتن
در انحال مقرر دل میخواهد اما لازم است که لحاظ این مرتبه در خاطر صوفی باشد و این وقت
که میگوید با اعتقاد و خود چیزے که در دل دارد میگوید اما سماعین را کجا فهمیده میشود که سخن از
کجا است و این خود هم آنچه میگوید گاهی آنچه منظور دارد از زبان بر نمے آید و گاهی از سر
علم چیزے میگوید این وقت این مذکور بجهت تربیت حاضرین خصوصاً میان مجرغوث صاحب
سلمه الله تعالی فرمودند که ایشان را در حالت سماع شورش عظیم لاحق میشود و اکثرے
مسئله توحید را بر طایفه الفاظ شتی بیان میکنند که متفاوت است با او است باشد چون در فقره
بسبب کمال خلوص و سوز اسرار را فاش بیرون میدهند و در مجلس اعراض مردم مختلف
المرزاج واقف و ناواقف و عالم و بے علم و فقرا و دنیا دار و صوفی و متشروع و آنچه از ارباب حضرت
مولانا اندیشه جمیع میگردد بعضے را از گفتگوے ایشان استعجاب لاحق میشود و بعضے را
حضرت مے افزاید و بعضے را که توجه بطرف سماع بوده باشد متوجه بچوٹ تکلم میشوند و چیزان
میمانند و از طرف سماع صرف توجه باین طرف مے نمایند و اطفال هم در مجلس مے باشند
اینها نیز متلاشی بچو کلمه و کلام اند و بعضے را که نسبت شرعی زیاده و نسبت تحقیق کم است
نیز گوارا نمیشود و این همه مراتب را حضرت مولانا بطحوظ فرموده باشند و صراحتاً ارشاد کردند

اگر چہ یقین خاطر است کہ در گفتگو سے سید موصوف تکلف را دخل نیست لیکن بلایا
 جہات مذکورہ تفتید فرمودند من بعد ارشاد کردند کہ اکثر سے ازیاران این قسم میکنند چنانچہ
 میر سعد الدین مرحوم غفر اللہ لہ نیز در حالت یاد دارند کہ در شروع سوزش مسئلہ توحید بیان
 میکردند و چون آخر قوت بیانیہ نمیدانند مسئلہ یک طرف میشد بے اختیار اچھہ بزبان
 مے آمد میگفتند و شخص را لازم است کہ اینوقت احتیاط بکنند و ضبط در ہمہ حالات اولی
 است و در ضبط لذات بیشتر رومنہ دہد و سابق ازین دین مقدمہ بفقیر ارشاد کردہ بودند
 کہ حالت چند قسم است یکے آنکہ عقل ہم معلوب شود و اختیار نیز نباشد و دوم آنکہ عقل
 ہم باشد و اختیار ہم باشد سیوم اینست کہ عدم اختیار ببقار الشعور پس حالتی کہ در عقل
 و اختیار نباشد مذمومست برائے اینکہ سبب عدم شعور ترقی و تنزل خود را نمے فہم و لذت
 شغلے ہم دست نمیدہد و اینکہ شعور ہم باشد و اختیار ہم نعوذ باللہ منہا صاف تکلف است پس
 بہترین حالت کہ ام است کہ شعور باشد و اختیار نباشد چون مذکور میان محمد غوث سلمہ اللہ تعالیٰ
 و میان آمد بالضرورت پادہ از احوال ایشان بیان باید کرد کہ ایشان ازیاران قدیم حضرت
 مولانا صاحب قبلہ اند و نبیرہ حضرت شکر گنج قدس اللہ تعالیٰ سرہ و سکونت آبا و اجداد ایشان
 در کوٹاہ حضرت سلطان المشائخ است حجتہ المد علیہ و نسبت شغلے فقط از حضرت مولانا اخذ کردہ
 و زیارت مرقد نور حضرت شکر گنج قدس اللہ تعالیٰ سرہ مکر مشرف شدہ اند و از جد بزرگوار
 ایشان حضرت مولانا بدر الدین اسحاق نیز در نزدیکی حضرت گنج شکر قدس اللہ سرہ الغیر
 واقع است روزی کہ بشرف بیعت بخدمت حضرت مولانا سفر فرزندند بلا توقف قصد
 زیارت کردہ بودند من بعد آن کرت و دیگر ہم رفتند و در مصاحبت جناب مقدس مدتے
 بسر بردہ اند و جذبہ از جذبات الہی بایشان روادہ بود کہ از خود و غیر خود خبر نداشتند
 و فرق در میان شرع و غیر شرع ہم نمادہ بود و ارادت توحید بسیار مستولی بود و گاہ
 بلباس و گاہ بے بلا قید میکردند ساعتے نمیکذاشتند کہ بحال خود پیرانند و از زبان پیغمبر
 کلمات تراوش میکردند تا بحالتے کہ روزی در ہمراہی جناب حضرت مولانا بودند و بچہ

خرے در راه بنظر آمد ایشان بے اختیار دویدند و بوسه با بان خر بچہ میدادند و سجده میگردند و فخر و نامیزند و قصه بدتے بحالت سکر گذرانیدند من بعد روزی که خدمت حضرت مولانا در همین حالت سکر آمدند و اینجا درس حدیث شریف بود ایشان نیز شیشه در دست داشتند عرض کردند که درین شیشه و درین کتاب هیچ تفاوتی نیست بیان کنید و حرفهای بے باکانه گفتند آخرش حضرت مولانا فرمودند که بنشینید نشستند و بنواست حضرت رفتند بعد ساعتی بیدار شدند و بهوش آمدند و مطلقاً اینجا حالت بخرنداشتند و فرمودند و دعا خواندند از ان روز بفضل الهی مستقل بر مشربیت شدند و کلیفات همه رو داد و خود ایشان بتفقیل نقل کردند که هر گاه آنحضرت ارشاد برائے نشستن فرمودند من بخواب رفتم بر قلب من این است بود که گویا شاخه بر قلب چسبانیده اند و بزور چیرے نزع میکنند بدستورے که معمول شاخ کشی است من بعد آن حالت گویا مطلق نبود بعد از چند سال بایشان اجازت بعیت فرمودند و اکنون مردم بسیار بدولت ایشان دست بیعت دادند و مشغولی حاصل کرده و بعضی اعمال مجرب و غیره استعمال ایشان است و از زبان حضرت مولانا نیز مسموع شده که یک دو عمل خوب بجمع غوث رسیده است و مذکور میرسد الدین مرحوم که جناب اقدس فرمودند ایشان از سادات سید و آره (که مشهورترین محله شهر کهنه دلی است) و سادات صحیح النسب متوطن خجند در اینجا سکونت دارند) بودند و در خدمت بزرگان خود و بعضی و در ایشان دیگر شرف حاصل کرده بودند آخر عمر در خدمت حضرت مولانا به محبت پیوستند و اجازت بعیت گرفتند اکثرے از مردم شیعه که متوسل ایشان شدند ایمان آوردند و کمال توحید مذہب ایشان بود و در ملک جات برائے چندے تشریف فرموده بودند اتفاقاً در محله که سکونت داشتند آتش در گرفت ایشان نیز مدبره شهادت رسیدند و در احوال که فقیر ملازم صحبت حضرت مولانا بود آخر شب برائے وضو برخاسته بودند فرمودند که دیروز من طفیل میر محمد را که در درگاه حضرت سلطان المشائخ در بغل گرفتم و وجه این بود بر شکل او شبیهی معلوم میشد فقیر بمل خود خیال کرد که خدا حافظ پدرش با و چون بعد یک و دو روز فقیر روانه آن دیار شد

در منزل دوم آدمین ملاقات کرد و خبر واقعه شهادت میر سعد الدین داد و در وقت
 که حضرت مولانا انجرف فرمودند اثرے ازین خبر و احتمالے نبود و میان ضیاء الدین نیز
 درین وقت که آخر شب ارشاد شد حاضر بودند و رد کر میان ضیاء الدین و این میان
 ضیاء الدین سہ برادر ہستند ہمہ خام و داخل طریق در جناب قدس سہ ایشان نبیہ شاہ
 شریف (کہ از اکابر خلفائے جناب فخر العاشقین سہ حلقہ در مہندان سیدی و سندی حضرت
 مولانا نظام الدین ثانی بودند) ہستند والدہ ایشان کہ دختر شاہ شریف باشند نیز شرف بیت
 مشرف اند و برادر کلان در میان ایشان محمد شرف الدین است کہ بخدمت حضرت استفادہ
 حاصل کردہ بصورت دنیا داری معاش بسیرے نمود و از توسل ان قدیم و ندیمان صحبت
 نو اب صاحب فلک فخت فخر امارت زیب وزارت قیوم سلطنت داورس غبارا زادہ فقرا
 جامع دین و دنیا مہبط فیوض نامتناہی قبلہ بارگاہ ظل الہی انجم سپاہ عرش بارگاہ امارت
 و وزارت حسب صداقت و سیادت نسب یادگار دو دمان نقشبندی لائق دولت
 خداوندی زبدہ خاندان اعظم صاحب السیف و القلم نظام امور مملکت رکن بیت خلافت
 صاحب زادہ توران و ہند باجستان دکن و سند شہاب مکرمت البد الصمد خازی دین محمد
 راہ رود مرضی کروکار عابد شب زندہ دار بانی شنیوہ جو و عطا حاتم گوہر مہمت و سخا کر طینت
 بحر طبیعت برگزیدہ ذوالجلال والا کر ام عمدہ الملک مدار المہام ضابط قوانین ملک ستانی
 منتظم اشارات جہان بانی شہسوار شیر نیکار فتح جنگ سپہ سالار و ام فی الزمان اقبالہ
 و افاض علی العالم شفا قہ ہستند و در نیولا براسے سیر بطرف دکن و سورت تشریف بردہ
 اند و در دنیا داری مثل ابن واماندہ ہوس شغل و طلب و ذوق ہم دارند و میان ضیاء الدین
 برادر اوسط اند و بمقتضائے خیر الامور اوسط ہا فرجے درست دارند قدرے طالب علمی
 ہم نمودہ اند و نسبت شغلے ایشان بسیار بجائے رسیدہ و محنت در نیکار کہ کردہ اند مقدور
 ایشان است نہ سال است کہ گاہے در شب یکساعت بخواب نرفتہ اند تے در درگاہ
 حضرت شیخ سلیم چشتی باشارہ حضرت مولانا البسر بردند و مدتیست در مسجد جامع میگذرانند

الحال کہ ملازم امیر مسطور اند باوجود مشغول صحبت داری اوقات خود را پاک از لوث
 دنیوی داشته اند و زمانه محنت معاش و شبانہ بجاوت مجہود بپیر میسر و دوزخ عالم مثال
 بر ایشان بسیار روشن و واضح است وزارت عظیم دارند و مطلق عجبے و رعوتے در خاطر
 ایشان راہ نیافتہ است بلکہ در کلمہ و کلام ایشان ہرگز از مشغول یا از باطن را ہے بردہ نمیشود
 و توصیفی کہ فوق آن متصور نباشد اینست کہ از جناب اقدس نیز کلمہ و رحتی مشغول ایشان
 مسموع شدہ برائے ما مردم نص قاطع است و برادر خود و ایشان میان عماد الدین اند
 و در او اکل احوال کہ ایشان دست بیعت بجناب حضرت مولانا دادند بہ مشغول باطن مشغول
 شدند و طالب علی ہم کردند و دین اتنا حضرت صاحب اخراجات روزمرہ و حالہ ایشان فرمودند
 و ایشان مصروف این کار شدند حسن مجرا و ضامی جناب حضرت و محنت شب در روز کہ دین
 کار ازین مرد بظہور آید از یارانی کہ سابق این کار میکردند بعل نیامدہ جناب اقدس بر سیامی
 ایشان تحسینہا فرمودند و باوجود محنت و بیخوابی و تقاضائے گوناگون و سوال و جواب شبانہ
 رفتہ و آزدہ خاطر ہی ہر یک ایشان بسبب غرتے کہ دارند تنگ نمیشود و در صلاح و تقوی
 استقامت دارند و در ذکر خاتم جی کہ مرید حضرت صاحب قبلہ بودند روزے
 دولت مشاہدہ میسر شدند کہ حضرت صاحب قبلہ برآمد فرمودند کہ عورتے خانم جیو نام
 داخل طریق بودند حضرت صاحب بسیار بر ایشان متوجہ بودند و او دین جوانی بلکہ
 ابتدا سے شباب بیوہ شدہ بودند و حضرت صاحب پوشاک برائے ایشان بکمال تکلف
 سے ساختند صد صد بخیہ و پیشواز ایشان میبود و کناری و سنباب رنگین قسمے کہ عورت
 تکلف میکنند آنجناب از پیش خود درست کنانیدہ سے پوشانیدند و ایشان عظیم مشغول
 بودند بلکہ در وقت رحلت حضرت خانم جیو بودند و من بودم ازینجا ندکد حضرت صاحب آمد
 فرمودند کہ در صحبت حضرت ما غیر از مشغولی ذکرے از دنیا بلکہ از دین ہم نمیشد ہمینکہ شخص
 از در آمد و داخل حلقہ شد و مشغول شدہ می نشست تا وقتیکہ سے نشستند بچین حالت
 بود من بعد فرمودند کہ یاران حضرت صاحب عجب یاران بودند کہ کلمہ توحید ہم شاید از ترس

حضرت صاحب میخوانند والا اگر مانعت نمیشد شاید آنجا هم اسم حضرت صاحب داخل
میکردند و این کمال افراط محبت است و عشق ایشان از اینجا که سفرارش آمد فرمودند که مهر
حضرت صاحب قبله آویزان میدهند هر که مدعاے داشته باشد موافق مدعاے خود از طرف
حضرت صاحب بنویسد و مهر حضرت را بر دوش کند و پیش امرا یا آستانها هر جا که خواسته باشد
ببرد این را اجازت و پرواگی در کار نبیند از اینجا که در حلت حضرت صاحب آمد فرمودند که از
حضرت صاحب مانع هر کم صادر میشود و قرب ایام رحلت چنین اتفاق میشود که نعره بلند
منه کشیدند بلکه رحلت نیز در همین حالت شد که همراه نعره جان بجان سپردند از اینجا که
مرض حضرت صاحب قبله آمد فرمود که پیش ازین چند سال حضرت صاحب مارا مرض فلج
لاحق شده بود که هر دو پای حضرت صاحب شل شده بودند و حرکت نمیتوانستند که فرمود
چون یاران منی تکلف و حضور بودند فرمودند که پس قوالی بود که هر دو پای او شل شده
بودند و منی پیر او و چند قوال دیگر آنرا بر دوش گرفته سر و کتان از در آمدند همین که نظر
حضرت بر افتاد حالتی روده و حضرت منی اختیار بر خاستند و نواخته کردند فی الفور آثار
آن عزیز دفع شد و حضرت بنشینند و حرکت از پای شریف حضرت از آن روز ساقط شد
از اینجا که در سجده حضرت صاحب قبله آمد فرمودند که چندین صبح حضرت داشتند و بر سر سجده
بود از آنجمله یکے این بود که نظام مد تعظیم و لها گوش و دین بدینا مفروش در ذکر تعریف
مرشد دولت مشاهده میسر شد فرمودند که شخص را منی باید که تعریف مرشد خود در
مجلس نگوید برائے آنکه اگر تعریف کرد و در سامعین کسے انکار آورد و پس اگر این را قید
قوت حق تعالی داده است که همون ساعت شخص منکر را بسزا رساند بهتر و الا سزا
حاصل آید و هیچ فائده نگیرد و پس تعریف چه ضرر است محبت تعلق بدل دارد و چنانچه
مطابق اینست که روزی فقیر برائے سفر رخصت خواست و وداع فرمودند و ارشاد کردند
که اگر شخصی ما را بدگوید در عوض مکاره نخواهید کرد یا نخواهید داشت من بعد فرمودند که اگر
در ویش در راه ملاقات بکن بسیار تعظیم ملاقات خواهید کرد و بتکرار این لفظ را ارشاد کردند

چون فقیر منزل سوم رسید از شاہجہان آباد بادرویشہ کہ در طریق تداریک داخل بود
 اتفاق ملاقات شد و این حرف در ہر منزل بدل یاد دہ بود کہ حضرت مولانا بڑے ملاقات
 درویشہ بشارت فرمودند خالی از فائدہ نیست درویشہ فی الحقیقت بسیار مشغول بود
 از سبب نسب او متفسر کردم گفت در شہر جہان آباد در محلہ منحل پورہ سکونت داشتہ
 و من طفل بودم در عمر ہشت سالہ کہسے درویشہ از بیطرف گذشت بطرف من دید من بوجہ علم
 نیست کہ چہ شد حالا باین وضع ہستم کرت دوم ہم در ان راہ آن درویشہ را دیدم و یک
 شخص از یاران او ہمراہ بود مشغولی بسیار برو غالب آمدہ درویشہ گفت کہ من درین
 فرقہ بسیار بارام میگذا رانم ہیچکس از احوال من واقف نیست درین صورت خوب اوقات
 بسر بردہ میشود چون از ان سفر باز آمدہم حضرت مولانا استفادہ احوال فرمودند عرض کردم کہ
 درویشہ باین صورت ملاقی شدہ بود و این قسم دیدہ شدہ بعد ساعتی فرمودند کہ یک درویش
 معیاران خود از راہی در سفر میگذاشت او درویشہ صاحب باطن بود و یک دوکانی
 درویشہ خلاف مشرع بنظر آمدہ شیخ ہواضع تلم سلام کرد درویشہ جوابی بطور خود داد یاران
 او بسیار غیرت بردند و در دل گفتند کہ باین مرد مبتدع شیخ باین سلوک پیش آمد شیخ از
 خطر و ایشان واقف شدہ گفت کہ قطب این سرزمین ہمین شخص است پس ضرور است کہ
 ما ازین طرف بگذریم و ہواضع پیش آئیم ہر اے اینکہ حکومت بدوست درویشہ خواہد
 رحمت اللہ خان و میان عبدالقادر رزوی دولت مشاہدہ میسر شد و خواہد
 رحمت اللہ خان کہ یکے از یاران حضرت اند و نیز حاضر بودند مذکور یاران حضرت صاحب
 قبلہ در میان آمد فرمودند کہ میان عبدالقادر نام از یاران حضرت بودند و اکثرے حضرت
 صاحب ماجہت انہار کمال ایشان برایشان غصہ مایم فرمودند چنانچہ درویشہ
 در خدمت حضرت صاحب می آمد و انہار کمالات خود شروع کرد و آخرش گفت کہ من شغل
 توجہ را خوب میدانم و در توجہ من بسیار تاثیر است اگر فوق نسبت و اید از من سرت
 شوہر و من در حق شما توجہ در بیخ نخواہم داشت چون شیوہ حضرت دوستی انسان حیوان

بود از راه کرمی اخلاق خود بزرگوارے ادب پیش آن بزرگو غلط نشیند و او شرف تو جہ کہ
 و ہر روز این معاملہ در میان بود و یاران سخت بجان آمدند و از ترس جناب حضرت صاحب قبلہ
 چیزے نے تو است گفت تا مدت دو سال برین بگذشت و حضرت صاحب و قبلہ درین
 مدت دو سال ہر اے رضا خاطر آن سادہ دل ہرگز تفاوت از عادت معہود نہ کردند بادیب
 نے نشیند و این عزیز بخوشی تمام بر میخواست و در تمام شہر میگفت کہ فلان شیخ از من تو جہ
 میگیرد و خوش میزیست من الاتفاق میان عبدالقادر از سفرے کہ رفتہ بود نہ خیریت
 تشریف آوردند و در خدمت حضرت صاحب چندے ماندند و یارانیکہ از جہت آمد و سادہ
 ناخوش بدیدہ اقم بودند گوشت میان عبدالقادر رسانیدند کہ در اینجا شخصیے آید و ہر حضرت
 شما تو جہ میکند و مدت سالہا برین گذشتہ است و حضرت نیز بزرگوارے ادب پیش اوے
 نشیند و او در تمام عالم این حرف را مشہور کردہ است و میان عبدالقادر گفتند کہ ہر اے
 خدام نشان بدید چون فرواے آن روز بعبادت معہود آن شخص آمد یاران تہمتہ میان
 عبدالقادر و نشان دادند میان عبدالقادر و دروازہ خانقاہ ایستادہ بودند ہمین کہ برو
 نظر ایشان افتاد بے اختیار از اسب افتاد و بیہوش شد و میان عبدالقادر گریختند و حضرت
 صاحب را خبر کردند کہ فلان شخص درویش کہ اینجاے آمد امر فرما اسب افتادہ است
 و بیہوش است حضرت متلاشی شدند کہ ایشان را چہ شدہ است آنرا یاران حاضر آوردند
 آخرش معلوم شد کہ میان عبدالقادر اینجا نشیندہ بودند حضرت صاحب بسیار غصہ فرمودند
 بعد انقضائے این حالت آن درویش سخت متغفل شد پیش حضرت صاحب آمد و عذر
 تقصیرات خواست حضرت بسیار تشفی فرمودند کہ مارا ہمون نیازیکہ در خدمت شما بودہ است
 بعد ازین تقصیر میان عبدالقادر معاف شد فرمودند کہ چرا خاطر کسے را شکستہ باید کرد اگر تین
 فرصت کہ یکساعت پیش او شستم و او دل شاد شد ازین چہ بہتر است من فرمود کہ میان
 عبدالقادر یک مرتبہ بطرف قصبہ تارہ رفتند و آنجا جوگی بود بسیار مریدان داشت
 و صاحب تصرفات مشہور بود ایشان یک مرتبہ در تکیہ اورفتند و متوجہ شدند ہمہ مریدان

او و او سلمان شدند بعد روزی چند جوگی زان فرقه در میان مجلس حضرت درآمد و شورش
 های عظیم میکردند و در قتها برینها وارد و بود مردم حیران که اینها چه کاره اند و از کجا اند آخرش
 معلوم شد که از یازان عبدالقادر هستند باز بر ایشان حضرت صاحب غصه فرمودند که چه
 ضرورت است که شما بر هر کس توجه بکنید و آیینجا ند کور نسبت توجه حضرت صاحب قبله اند
 فرمودند که یک روز بر اث شخصی می رفت و حضرت صاحب قبله از در پیچ ملاحظه فرمودند
 همین که نظر بران برات افتاد هر یک چه انسان و چه حیوان اسپ و فیل همه به پیش
 شدند و در کوچه امید و دیدند و رقص دیوانگی میکردند این خبر بمحض حضرت شیخ قدس الله سره
 هر گاه رسید نوشتند که شما حال امر بدان علی الاطلاق میکردید با شیعہ چنانچه مشهور
 است که تعداد مریدان حضرت صاحب قبله خارج از احاطه بود و این خواجہ رحمت الله
 در قوم خواجنداد از اولاد حضرت بهار الدین نقشبند اند و توسلے بخواجه عبدالحق
 رحمۃ الله علیه دارند و در خدمت حضرت مولانا روزی آمدند و گاه گاه به بتقریب سیاهی
 آمدند و روزی اتفاق چنین شد که اینجاد در مد سمارے سیاه برآمده بود و براسے گرفتن
 مامور هندوستان رسمت که ملد گیران سانه سے نوازند که آنرا بونگی گویند بغاوت
 معبود و بنواخت حضرت مولانا ملد گیر را اندرون خانقاه طلیدند خواجہ صاحب موصوف اینجا
 اینوقت بنظر حاضر شدند ملد گیر شروع بنواختن کرد ایشان از جا رفتند و در حرکت آمدند
 و حالت غریب ایشان را در گرفت و صاف در جنبش بودند و دست و پا سے زودند و گریه
 میکردند آتش عشق است که اندر فی فتا و مصداق حال ایشان شد و من بعد چند روز
 دست بیعت بخدمت حضرت مولانا در و او ند چنانچه اکنون بفضل الهی ایشان مشاغل اند
 و به سئله توحید بسیار غیبت طبیعت ایشان گویا توحید بر ایشان مشاهده سے نماید و
 عالم نوکری سپاگری که بدترین روزیها است خصوصاً در صورت تقرب با امیرے منفرد
 برین اوقات هستند و مرد راست گو صاف فرج مردم لاریب نمی ریب سے باشند
 غدر سے در خاطر هرگز ندارند و با صاف صاف و با ناصاف ناصاف در ذکر حضرت

صاحب قبلہ دولت مشاہدہ میسر شد مذکور حضرت صاحب قبلہ آمد فرمودند کہ پیر
 حضرت صاحب مائشرفی و روپیہ و نصف روپیہ دلچ آن کہ در ہندوستان پادلی و
 ادھیلی مے گویند و کاغذے بطریق بستے نہادند و ہر شخصے را کہ مفلس و محتاج
 و ناتند موافق قسمت آن ازان مبلغ عنایت میگردند و بیشتر ازین بدنیاداران
 سیدادند و در ویش سوال پیشہ را زیادہ بر یک فلوس عنایت نمیکردند و فرمودند کہ اگر این
 ازینجا نیافت از جابے دیگر گردانی کردہ خواہد آورد و این عزیز کہ روزگار پیشہ و جامہ و دستار
 دارد از شرم سائل نخواہد شد و از فاقہ خواہد مرد پس مستحق زیادہ تر اینست و عمل جناب حضرت
 مولانا نیز قریب بہین است کہ اکثرے با شراف روزگار پیشہ کہ درین ایام مفلس واقع
 شدہ اند لے اطلاع احدے موافق قدر او چیزے عنایت میفرمایند و حال اینکہ اینجا
 فتوحات بقدر عشر عشر بہ نسبت حضرت صاحب قبلہ نیست و با وجود این ہر چہ از غیب
 میرسد صرف ما محتاج یار نیست بخلاف آنجا کہ خرج حضرت صاحب قبلہ از خانہ
 امرایان بود و خرچہ جلی و شادھی و غمی و ہمہ اخراجات لازم بود و اینجا صرف خوراک ہر روز
 حضرت مولانا و پارچہ ضروری مثل جبہ و کلاہ کہ در خانہ مے پوشند و جامہ سفید کم قیمت یا
 دوپٹہ دوریہ و کمر بند بہین قیمت برائے رفیق مجالس نگاہ میدارند و سوائے این ہر چہ
 فتوح بیاید خواہ پارچہ باشد خواہ نقد باشد خواہ تحائف باشد ہمہ را فروختہ بہ بقال میند
 کہ خرج ہر روزہ نان یاران باشد و مالیت حضرت سوائے یک دو جامہ سفید و ہمین قدر
 دوپٹہ رنگین یا سفید و ہمین قدر جبہ و دستار چیزے دیگر نیست مگر کتاب ہارا کہ حضرت خدا
 بسیار دوست میدارند اگر قرض ہم بدست آید خرید میفرمایند و بفضل الہی اکنون کتابخانہ
 بسیار در سرکار است و پوشاک بہین قدر کہ بیان کردہ شد و بالباس بزرگکف حضرت
 مولانا چندان رغبت ندارند پیش ازین در سرا و سائل استعمال میگردند از مدت موقوف
 است مگر فرغول چھیت و انگر کہ چھیت یارنگین مے پوشند و یا کیس ابریشمی یا سلاری
 کہ از طرف لاسور و ملتان مے آید خوشی میپوشند و لباس تکلف حضرت بہین است

در مکان سکونت حضرت مولانا نیز بکرایه مقرر است هر چند صاحب مکان خواست که نئے کرایه
تشریف دارند قبول نمیفرمایند که حضرت صاحب قبله ارشاد میکردند که فقیر را مکانی باشد
که دو دروازه داشته باشد مثلاً وقتی شخصی آمد و برای ملاقات او دل این نمیخواهد پس از
در دیگر بیرون باید رفت و اگر دو در نباشد مشکل است در ذکر نسبت همیشه برای
حضرت روزی دولت مشاهد میسر شد فرمودند که هرگاه مذکور نسبت همیشه برای ما
پیش حضرت صاحب آمد فرمودند که نسبت با اهل دول باید کرد همین مناسب است چرا بمجلس
باید داد که همیشه در کوفت بگذرد مذکور شکل حضرت صاحب قبله و پوشاک ایشان آمد فرمودند
که روز جمعه برای نماز یا اگر جائز تشریف میفرمودند جامه و دستار می پوشیدند گویا شکل
ایشان مانا بشکل منصب داران میشد و در خانه کلاه و برکلاه و ستارچه بستند حضرت
مولانا برکلاه و دوپٹہ در موسم زمستان می بستند و ستارچه گاهی می بستند و پوشاک
زمستانی حضرت مولانا آنکه کلاه پنبه دار و فرغول و کلاه پنبه دار است و یک سلاری که از
طرف پنجاب و ملتان و پاک پٹن می آید اکثر می بستند و لباس سرمائی
حضرت مولانا در مجالس پا جامه و آنکه کلاه و یک کس ابریشمی میبافتند و موزه مقرر می پوشید
و در پای حضرت با اینهمه شوق شدن پاشته گاهی در پشت بالا حق میبافتند و خارش
خشک اکثر می بستند و در پای مبارک چنان می شود که بیتاب میشوند و از دست قلم تراش
یا سنگ پا آنرا می خازند و گاهی خود بنفس نفیس پای خود را بر سنگ زیند که در حویلی
است بزور میخازند و یا آن خادم همیشه بوقت خواب قسمی که چپ می کنند پای
آنحضرت را همیشه آنهمه میخازند و این سنت بسلسله مشایخ نظامیه است که در پای
یک آزار لاحق می باشد چنانچه حضرت صاحب قبله هم بود و حضرت شیخ کلیم الدین
الدمره نیز بوده و حضرت شیخ یحیی مدنی شیخ کبیر خوصاف لنگ بودند و از زبان مبد
حضرت سمیع رسید که چار پاخور که برای ایشان ساخته بودند که بر چار پای
نشاندند در میان حرم مدینه منوره می آوردند و همچنین مشایخ کبار حضرت نصیر الدین

روشن چراغ دہلی ہم ضربے در حالت خورده بودند ازان باز لنگ بودند چنانچہ در کتب
مفوضہ مسطور است و حضرت مولانا ہم میفرمودند کہ شعر حضرت امیر صاحب قوال میخواند
بیت ہر قوم رست را ہے دینے و قبلہ کا ہے من قبلہ رست کردم بہمت بکھلا ہے
و حضرت مخدوم را حالت شدہ در پائے شریف ضربے بکمال رسید و نیز از زبان حضرت
مولانا مسموع شدہ کہ حضرت سلطان المشائخ را روزے سماع در گرفتہ بود و ضربے
در پائے آنحضرت رسیدن بعد فرمودند کہ یکا قدم من با اختیار درین شماع افتادہ بود
عوض این بلاے نازل شدہ بود کہ اورا بر پائے خود گرفتہ کہ این آسمان متحمل این نمیشد
لہذا برو خود گرفتہ در ذکر محمد صادق خان مرحوم شہید دولت مشاہدہ میسر شد
مذکورے از محمد صادق خان برآمد مرحوم شہید میفرست کہ ایشان مورچال بروریا حکم
خداوند خود کردہ اند و فوجے براول جنگ بسر کردگی ایشان شدہ است حضرت متغیر
شدند و فرمودند کہ ایشان ہمیشہ ضحیٰ خود مقرر کردہ اند کہ در و نمود در تمام عالم باشند
و آن نمود را نمیدانند کہ یک روز بموت میرساند و ازین لفظ موت کہ در حق ایشان جاری
شد طبیعت فقیر سخت مضطرب شد و یابوس ماند بعد دو ہفتہ خیمہ شہادت ایشان رسید
و در ذکر سبقت خوانی طفلان دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ امر و چند دست مرا
اجابت شدہ است مزاج ماندگی میکنند من بعد مذکور این شعر در میان آمد بیت
مے خواہم از خدا و نمے خواہم از خدا دیدن حبيب را و ندیدن رقيب را پياران
درین اشکال میگردند تقریرے درست کر سنی نشین نمیشد حضرت مولانا فرمودند
کہ بخيال چنین میرسد کہ میخواستہم از خدا دیدن حبيب و ندیدن رقيب این ہر دورا
معلق مے خواہم و نمے خواہم سوا کے این چیزے دیگر مروم کہ نشستہ بودند بسیار
مخطوط شدند و بر تقریر مولانا آفرین گفتند من بعد و طفل براے سبقت رسالہ فقہ آمدند
مے خوانند فرمودند کہ تا وقت سبقت من در را بند میگذارم براے اینکہ سبب کثرت
شرم میکنند و در طبیعت ایشان خلل پیشو ازینجا قیاس باید کرد و ذکر حدیث

دولت مشاہدہ میسر شد مذکور این آمد کہ از حدیث شریف چنین دریافتہ میشود کہ بر سر
 مکان ضرور اگر کسے برو بالاسے و شش یک پارچہ مقرر باشد ازینجا مذکور این آمد کہ ظرف
 براسے مکان ضرور علیحدہ میکنند و براسے و ضو علیحدہ این ہم دوست یا نہ حضرت مولانا
 فرمودند کہ در حدیث شریف معلوم میشود کہ ظرف استنجائے اجابت رسالت صلوات اللہ
 علیہ وسلم جدا بود و ظرف وضو جدا و در ذکر نشست وقت خوردن طعام دولت
 مشاہدہ میسر شد حضرت مولانا طعام نوش جان میفرمودند فقیر عرض کرد کہ براسے طعام
 نشست آنسرور علیہ الصلوٰۃ والسلام چہ قسم دریافتہ شدہ است فرمودند کہ من درین
 وقت بطورے کہ نشستم ہمین نشست جناب حضرت صلوٰۃ اللہ علیہ است و آن وقت
 مولانا یک زانو نشسته بودند من بعد این ذکر آمد کہ فراج شریف حضرت جناب رسالت
 صلوات اللہ علیہ بسیار لطیف بود چنانچہ تقید مسواک بسیار در حدیث معلوم میشود
 کہ ہر گاہ شخص از خواب بیدار شود و یا ہر وقت وضو بکند مے باید کہ مسواک استعمال کند
 و لطافت بسیار داشتند چنانچہ استعمال خوشبو بسیار بتقید میفرمودند و در ذکر
 میر محمد افضل و سوال کردن ایشان در باب عقائد نماز دولت مشاہدہ
 میسر شد میر محمد افضل سوال کردند کہ اگر اقامت نیت نماز بطور سفر کرد و در قرات یاد کند
 نیت بار دیگر بکند یا نماز بخواند فرمودند نیت تعلق بدل دارد و اینکہ نیت دو گانہ کر دہسہ ہو بود
 نماز چہار گانہ بخواند و نیت تبدیل کردن ضرور نیست من بعد آن فرمودند کہ امر وزاد و جلے
 براسے خوردن دعوت رفتہ بودیم مبلغ آن شخص خرچ شد و نان ماخوڑیم و مقام مثنوی را
 شاہ ظہور اللہ کہ از مدت اشکال داشتند صاف کردند و حقے حضرت مولانا بشاہ صاحب
 فرمودہ بودند کہ فرواد خانہ مولوی محمد مکرم ماخواہیم رفت اگر مثنوی ہمراہ بیاید چند ابیات
 کہ اشکال آنہا شما اکثرے نقل میکنید آنجا خلوت میسر خواہد شد اگر دماغ و فاکرہ تکرار
 خواہم کرد چنانچہ شاہ صاحب ہمین قسم بعمل آوردند درین اثنا میر محمد افضل چیزے
 در گوش عرض کردند کہ حضرت مولانا جواب فرمودند ایشان عرض کردند کہ در خاطر من ہمین

فرمودند کہ ماہم از اتباع شما ہستیم چہ مضائقہ دارد ازینجا نسبت اخلاق مولانا را مے باید
 برد اگر چہ بارچہ مقدور دریافتن است لیکن بقدر فہمیدگی خطے برداشتہ مے شوند
 مذکور دیگر دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ درین ایام من کہ نشستن با جمیع یاران
 بمشغولی موقوف کردہ ام یاران کلمہ ہستند لیکن وجہ این بود کہ ہر یک یار را در اندک
 نشستن شورش میشد و در شورش یاران مانے تحمل شا چیز ہا مے گویند و اکثر اشخاص این
 چنین بودند کہ برایشان گوارا نھے شد اگر چہ بعضے از ان قوم داخل یاران ہم بودند تا ہم برایشان
 گوارا نہ بود پس رعایت وقت صوفی را لازم است و کنایت ازین مرد قوم افغانہا بود
 کہ تسلط داشتند و بسیار آمد و رفت میکردند و جماعتہا از ایشان داخل طریق و حضور میشدند
 من بعد ذکر ملاقات با مرایان در خلوت بفقیر آمد فرمودند کہ ما مزاج ایشان را خوب مے شناسیم
 و درین مدت کہ ما دنیا داری کردیم اعز با بسیار با ملاقات کردند چہ از قسم نیک و بد و دغا بازیہا
 این مردم و فریب اینہا در صورت اظہار اعتقاد ہمہ بریا خوب معلوم است و ہر چند اینہا با ماسکو
 میکنند و بطوار انواع پیش آیند ما خوب مے شناسیم و ران جملہ نام یک شخص در میان بود
 درین اثنا فقیر شکستہ داشت عرض کرد کہ تدبیر آن حضرت مولانا چہ ارشاد فرمودند کہ کاشف
 نداریم بطور عقل بجز دست شما میگوئیم عرض کردم کہ نیک و بد با اعتقاد ما وابستہ آنجناب است
 حضرت مولانا گو خود را بہر قسم بدانند لیکن مالکیت امور جزوی و کلی با حضرت است من بعد
 تذکر اینہن الفاظ ماند آخرش انجہ در حق من بہتر بود ارشاد کردند و باز ہمین فرمودند کہ نزدیک
 عقل چنین صلاح میشود عرض کردم کہ ہمین بہتر است شخصے دین اثنار یک طبق مالیدہ
 آورد فرمودند کہ این را ببر و بہ نظامی بدہ نظام الدین حسین عرف نظامی پسر اوسط فقیر
 است و جناب حضرت مولانا از روز تولد این عنایت خاصہ در حق این دارند بلکہ بشارتہا مے
 نیک ہم از زبان مبارک فرمودند اکنون بقتضای سن کہ نہ سال است الصبی صبی وان
 کان نبیا بسیار آنجناب شوخی این خوش مے آید و فقیر را نیز بچہت اینکہ حضرت مولانا دوست
 میدارند و دل داری این بدل میکوشند و حضرت مولانا میفرمایند کہ محبت ما با این طفل بچہت

انویست بلکہ بالخصوصیت شفقے واریم و بر دیگر پسران تو بجهت تو الطائف سے کنو در ذکر
 عبارت مثنوی حضرت صاحب قبلہ دولت مشاہدہ میسر شد مذکور جناب حضرت صاحب
 قبلہ آمد فرمودند کہ حضرت بار پیش ازین کہ از حضرت شیخ دست بیعت پرہیز و مشغولی شیخ
 کنند بطرف کیمیا و سیمیا و اعمال طی ارض و غیرہ چیز با ذوق بودند کہ برآمد کہ در این سال
 (کہ مثنوی حضرت صاحب قبلہ است) نوشتہ است کہ در عالم مشغولی حضرت در صحرای میگردانیدند
 چنانچہ شبہ در صحرای بودند شخصی آمد و شوق قبر کے کروم و مردہ را زانان قبر بردن آورد و چیز خواند
 و خود بیفتاد و مردہ روان شد حضرت صاحب قبلہ از جملے خود برخاستند و دست اورا
 گرفتند و دستسار احوال کردند عرض کرد کہ من غل انتقال روح دارم ہر گاہ جسم من
 کہنہ میشود جسم دیگر اختیار میکنم حضرت صاحب اورا گذاشتند اور عرض کرد کہ رغبت اگر
 باین غل باشد میگذرانم و عرض میکنم فرمودند فقیر احتیاج ندارد حضرت صاحب مولانا
 فرمودند درست است لیکن حضرت صاحب قبلہ را ہم این غل معلوم بود و درین اشارات و محاورات
 بعضی رسانید کہ ملاقات حضرت صاحب قبلہ با حضرت شیخ بود و سواے ایشان و خدمت
 کہ اہم بزرگ دیگر ہم حضرت صاحب قبلہ مشغول بودند یا نہ حضرت مولانا فرمودند کہ مشغول
 فقط و خدمت حضرت شیخ شدند و پیش ازین چیز با کہ اول مذکور شد معلوم داشتند من بعد
 ماقاطع محمد ارث عرض کردند کہ رشہ حضرت شیخ بسبب شہرت کمالات حضرت صاحب قبلہ
 میسر شد و الا درین شہر ہر بارے خدمت ایشان باین بزرگے نہ و چنانچہ مرزا خیر محمد
 نام مردے درین شہر بود و در علم رضاے نظر سے نہ داشت اکثر سے گفت کہ در خدمت
 حضرت شیخ حکیم الدین صاحب بارادہ استفادہ میبرد لیکن بر اثر سے ظاہر نے شود
 حضرت مولانا فرمودند کہ حضرت شیخ صاحب صاف برائے حضرت صاحب قبلہ نوشتہ
 بودند کہ فلا نے از روزے کہ شمار حق تعالی قبولیت دادہ من بخاطر جمع آرام سے کم
 و غذا الے لطیف سے خورم و ہر کرانتظر تربیت خواہم کرد و پیش شما خواہم فرستاد
 و من بعد ازین ہم فرمودند کہ حضرت شیخ قدس سرہ در یک رقعہ برائے حضرت صاحب

این ہم نوشتہ بودند کہ مدتی حالت فیض داشتیم و بر یاران من بود یک مرید شما
 از دکن آمد و نعرہ کرد کہ فی الفور قبض من رفع شد و قبض یاران من رفع شد حقیقتاً
 شمار اسلامت دارد و این در ذکر حضرت صاحب قبلہ پیش ازین فرمودند کہ بسبب تربت
 ہجوم مردم تنگ میشدند حضرت شیخ نوشتند ایشان فرمودند کہ حالاً بر شما وقت تنگ
 خواہد شد و ہر مکانی را کہ شما بر اے خلوت مقرر خواہید کرد ہمہ یاران ہر یک خود را
 مخصوص بنداشتہ در آن مکان خواہد آمد و بخلوت نخواہد ماند پس شمار لازم است کہ کتبی
 بکنید تا وقتہ بہت آید و روزی این ہم ارشاد کردند کہ حضرت شیخ بعد تولد من رقعہ
 کہ بر اے حضرت صاحب قبلہ نوشتہ بودند چنانچہ تا حال آن رقعہ پیش ما ہست
 بر اے من بسیار بشارات و الفاظ زیادہ تر از رتبہ من نوشتہ اند و بتصدیق بلفظ
 ایشان حق تعالی بر من رحم کردہ است در ذکر برادر خور و میان غلام معین الدین
 دولت مشاہدہ میسر شد مذکور دکن و برادران خور و میفرمودند ارشاد کردند کہ برادران
 کلان من بسیار دل سادہ بودند و مرا بلفظ ملا یاد کردند باین جہت کہ ایشان اکثری
 بہمانا مشغول میشدند و باین ذوق داشتند من اکثر کم حاضر میشدم مرا ملا میگفتند
 بیکت خطاب ایشان حق تعالی مرا نسبت بکتاب و شہرت بلفظ مولوی داؤد مذکور
 برادر خور و میان غلام معین الدین آمد فقیر عرض کرد کہ ایشان بیعت در خدمت حضرت
 کردہ اند فرمودند کہ آری ایشان و میان غلام کلیم الدین کہ اکنون بقید حیات اند نیز
 بمن بیعت کردہ اند ہمیشہ صاحبہ نیز وعدہ بیعت بمن دادہ اند و تا حال امیدوار
 این امر اند و حضرت مولانا ہمیشہ صاحبہ خود را بلفظ آپا یاد می کنند و کمال
 محبت حضرت مولانا بذات ایشان است و از ان طرف نیز الفتیست و وعدہ رفتن
 بر اے زیارت عتاب عالیات و غیرہ با ایشان حضرت مولانا را در میان است
 چنانچہ اکثری آن وعدہ را یاد می فرمایند و بر اے زیارت حضرت خواجہ بزرگ
 نیز مکرر بلکہ ہر سال ارشاد میفرمایند و قصد ہم بدل میکنند لیکن حق سبحانہ تعالی

نظر بد لهاے غرابیکسان نموده از قوت به فعل نے آرد در ذکر صرف خاص
حضرت مولانا دولت مشاہدہ میسر شد آہستہ بفقیر فرمودہ کہ امر فریجاہ رویہ
مرا از یک جاے بدست آمدہ بود و بیت و پنج رویہ بمقال دادیم و بیت رویہ بسقا
دادیم و پنجر رویہ نام فرزندار دیگر گرفتند کہ باو دادیم من بعد فرمودند کہ درین ایام
ہر چہ بدست آمد اکثر بقرض داران دادیم دیدیم کہ بسیار شدہ است و یکجا صورت
او مشکل است من بعد بہ میر بدیع الدین سلمہ اللہ خطاب فرمودند کہ دلیل حرمت سماع
از حضرت امام اعظم کہ نقل مے کنند نیست کہ آنحضرت در مجلس وارو بودند و بعد
از نشست سماع در آن مجلس درواوند و حضرت نشستہ ماندند من بعد مردم از نیاحت
استفسار کردند فرمودند کہ ابتلیت فصیلت یعنی مبتلا شدیم من و صبر کردیم حضرت
مولانا فرمود کہ اگر اینجا با تو پرسند کہ بجرام صبر چہ طور توان کرد فرمودند کہ آنہا جواب میگویند
کہ امام دران ایام مجتہد نبودند دیگر میگویند کہ مجتہد اگر بودند قوت منع نہ داشتند پس
اینہمہ جوابہا ظنی است و بظن حکم حرام بالیقین کردن چہ طور خیرے است من بعد
آن شخصے از خانہ بادشاہ قدرے گل و شیرینی آورد و خواست کہ انعامے فرمایند
تو چہ درین باب نفرمودند آخرش آردہ تکرار کرد و دو قلوس باو دادند و رخصت کردند و نقل
کردند کہ پیش حضرت شیخ قدس اللہ سرہ شخصے طعام آورد و انعام خواست ایشان طعام
دایس فرستادند و گفتند کہ اگر ہر من منت این میگذاری کہ خداوند تو برے من طعام
فرستاد پس من نیس گیم ہر چند ہنہر گفت نگرفتہ آخرش خبر بخندادند رسید عند خواست
حضرت شیخ فرمودند کہ چلا این قسم آدم جاہل مزاج را پیش ما فرستادید و در ذکر میان
عبداللہ و مس الدین دولت مشاہدہ میسر شد چیرے مذکور میان عبداللہ
آمد فرمودند کہ عبداللہ را اگر چیرے میگویم در احتیاط آن میگوشت و شمس الدین را
نیز سخن شنواست و سے را انچہ ما میگویم یا دے داد و اگر از دست این تمام
و کمال ان سر انجام نمے یابد و راہ تمام آن کو کشش نماید سعی از طرف خود میکنند و این

میر شمس الدین از قصبه لونی اند و خاندان در ویستانه دارند و قرابت قریبہ با مشیخ قصبه
 دہسند دارند چنانچہ در خدمت شاہ کمال صاحب مرحوم کہ در قصبہ دہسند شیخ بودند ایشان
 را قرابت قریبہ بود و کسب و شغل نیز حصول کردہ بودند مدتہا برین گذرانیدند بحسب
 اتفاقات آمد و رفت در خدمت حضرت مولانا بہم رسانیدند و در آستانہ حضرت خواجہ
 بزرگ رحمۃ اللہ علیہ مدتہا بسر بردند و بموجب اشارہ خواجہ خواجگان و خدمت حضرت
 مولانا توسل بہم رسانیدند و بہ نسبت باطن فیضیاب شدند و اجازت بیعت نیز حاصل
 شد و تفضلات حضرت مولانا مدتی ایشان بسیار شد و صحبت ایشان راجح تعالیٰ اثر
 دادہ مردم نواحی خصوصاً در قصبہ منجہور و غیرہ اکثر از وضع و شریف دست بیعت با ایشان
 دادند و رؤسای و حکام آنجا نیز از خادمان ایشان شدند اکنون لہلاقہ خاطر داشت یاران
 خود بموجب ایمان حضرت مولانا باکن طرف ہم سکونت میکنند و در حضور نیز می باشند و در
 آستانہ حضرت خواجہ خواجگان نیز حجرہ برائے ایشان متعلق است و یاران ایشان ہمہ
 دنیا دارند لیکن ہمہ کرم طبیعت و صاحب شورش از برکت صحبت ایشان شدہ اند و
 معاش بسیار نیست بسر میرند بقدر ضرورت پارچہ می پوشند و باقی انچہ فتوحات میشود
 در خدمت حضرت مولانا می آزند و باقراباے خود ہم میدہند و غریب طبیعت و کشاوہ
 پیشانی اند در ذکر و رسم حدیث شریف دولت مشاہدہ میسر شد حضرت
 مولانا بدرس حدیث شریف اشتغال داشتند و درین اثنا مذکور این مسئلہ آمد کہ زمان
 باہم سحری میکنند در شرع شریف جواز این امر چہ باشد حضرت مولانا فرمودند کہ حدیث
 در کتاب وفادیدہ شدہ است یا ربے عرض کرد کہ حدیث اولت ہم ہمین حرق است
 حضرت مولانا فرمودند کہ اعتراض شیعہ است و در کتب ایشان دیدہ ام و نام مجتہدین فرمودہ
 نیز فرمودند کہ انوشتر است و در عہد خلافت حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ این
 واقعہ شدہ است و حال آنکہ در کتاب حرق جاے نیامدہ است و ابن تیمیہ در جواب گفتہ
 کہ در عہد جناب لایت کرم اللہ وجہہ فیہ شخصے را حرق کردہ اند بعد این حضرت مولانا فرمودند

کہ عالم متعصب ہرگز ملاحظہ مراتب مردم نے کمتہ چنانچہ درین مقدمہ شخص اول
 بلا تاحش ایک امر را نسبت بطرف حضرت صدیق اکبر نمود و دوسرے در مقابلہ نام حضرت
 امیر المومنین گرفت و در تہذیب و ترغیب کتاب عمدہ فن حدیث است تفصیل این
 قصہ نوشتہ کہ در عہد حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ شخصے بایک طفل نکاح کردہ بود
 چون این قصہ رو برو سے حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ حیران شدند کہ این واقعہ در وقت
 حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رونداہ کہ حد این در شرع معین باشد
 پس اجماع صحابہ شد و در اجماع چنین قرار یافت کہ این مرتکب راجح باید کرد چنانچہ
 حرق کردند من بعد در خلافت حضرت جناب ولایت نیز ہمین واقعہ آمد شخصے بامزد نکاح
 کرد حضرت امیر المومنین فرمودند کہ انچہ در خلافت خلیفہ اول بعمل آمدہ مطابق آن این را
 بسزا رسانند چنانچہ رسانیدند پس حرق در ہر دو خلافت بنا بر نکاح بامزد بعمل آمدہ من بعد
 مذکور حدیث شریف آمد کہ حضرت علیہ السلام بہ تقریبے سنگ بر سنگ زدند نقش واقع شد
 ازینجا حضرت مولانا فرمودند کہ نقش بر سنگ اگر باشد در معجزہ جائز شد منظور حضرت مولانا
 این بود نقش قدم ہائے جناب رسالت صلوٰۃ اللہ علیہ الکرّم جہا مت شہوت اگر ملایان حجت
 در صحت این برارند این را مدلل باین حدیث باید کرد در ذاکر حضرت صاحب قبلہ
 رحمۃ اللہ علیہ دولت مشاہدہ میسر شد فقیر سوال کرد کہ بیعت حضرت در جناب حضرت
 صاحب قبلہ رحمۃ اللہ علیہ در کدام سن اتفاق شدہ فرمودند کہ در صفر سن روز سے حضرت
 بہ بیچی صاحبہ گفتند کہ فلانے را بیارید مرا طلبیدند بیعت کردند لیکن در الوقت حضرت مارا
 یک حالت جنبی بود من بعد فقیر سوال کرد کہ این نسبتے کہ با حضرت صاحب قبلہ حضرت
 مولانا را بود و ہست ازین کدام شخصے از اربابان حضرت صاحب ہم واقف بود فرمودند
 کہ خیر یک بیچی صاحبہ اینقدر میدانستند کہ حضرت صاحب ایشان را بسیار دوست
 میدانستند من بعد فرمودند کہ فلانے مرا خود درین کہ مردم خوب میدانند آنجا خود
 ہر کسے واقف نیست مگر بان اوضاع مرا کہ در آن عالم روزگار و سپاہ گری دیدہ اند

کہ این سپاہی خوب است در قلعه جات بسیار فتح کرده اند با اینکه در کسب سپاہگری
 و شمشیر ازین قبیل چیز نماند مگر یک دو کس آری بخاند کرد خواجه احمد خان قوی جنگ سپر
 ترک تاز خان فرمودند کہ ایشان در الوقت با یار بودند و ہرنے از قسم طوائف عشق
 داشتند چنانچہ من روزی بر اے خاطر ایشان در خانہ جنگی شریک بودم و معشوق ایشان
 را از جا بے ہوش شدہ چند قدم پیادہ ہمراہ ایشان بودم و در صحبت یارانہ کہ با ہم مے
 نشستم مرا صحبت این ہر دو عاشق و معشوق خوش مے آمد و علی الخصوص کہ اینہا ہر گاہ
 نشہ مے خوردند و با ہم مے نشستند و رفز و کنایہ و غمرہ و اشارہ و ناز و نیاز کہ مے شد
 لذتے بر می داشتیم روزی معلوم نیست کہ بخاطر ایشان چہ گذشت کہ از ما ہر اے بیعت
 بجد شدند ہر چند گفتیم نگذاشتند و آن سلوک یارانہ موقوف کردند و بسیار در شرع ملاقا
 مزہ کہ بر می داشتیم اورفت قوی جنگ پس ترک تاز خان کہ از عمدہ سرداران غفران پناہ
 نواب آصف جاہ بودند و اکنون نیز در احمد نگر بامارت و ایالت بسر مے برند و انض ایشان
 بکمال بندگی و یک جہتی در جناب حضرت مولانا مے آیند و حضرت مولانا ایشان را
 بخصوصیتہا یاد مے کنند و رد کر حافظ محمد ارشد دولت مشاہدہ میسر شد
 بطرف حافظ محمد ارشد مخاطب شدند و ارشاد کردند کہ شب ماتریر دو مصرعہ مولوی
 کردہ ایم و ملا جامی نیز تقریر کردہ اند و ملا جامی چہ قدر صاف تقریر و تنقیح کردہ است سبحان
 و رین اثنایان ارشد بغرض رسانید کہ ملا جامی ہم شرح شنوی گفتہ اند فرمودند کہ خیر
 مگر شرح بعضی ابیات مشککہ کردہ اند لیکن چہ قدر واضح تر نوشتہ اند کہ مقدور دیگر مے
 نیست و رد کر شخص مے معتقد وقت شب دولت مشاہدہ میسر شد فقیر آہستہ
 عرض کرد کہ فلان شخص از مدتے دامن دولت حضرت گرفتہ است و خواہشمندم از وجوہ
 و توسل او در جناب اقدس نیز مشہور آفاق است یک نظر توجہ بطرف کار او باید افکند
 فرمودند کہ ماہر کردین بندہ نیستیم کہ فلانے توسل ماست اگر کار او شد بہتر والا بدنام
 خواہم شد استغفر اللہ کہ در کار خانہ خدا مے مداخلت نکنم حق سبحانہ تعالی ہر چہ خواستہ

باشد بکنند و روزگار شاد و حضرت مولانا دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ این
 وقت بسیار گرمی در فراج است و انار کشیدند و پیراہن از بدن جدا کردند چند طفل
 خادم حاضر بودند و این ہیچچہ ان بمعنی طفل و بظاہر جوان نیز حاضر بود کہ صحبت سحش بود
 باز مالش کردند و فرمودند کہ از جلے اگر نارنگی بدست آید باید خورد و تقدیر فرمودند کہ از بازار
 زود بیارند و درین اثنا آدم بیرون رفت حافظ محمد راہ پنج عدد سنگترہ کہ بہترین قسم
 نارنگی است آورد و گفتند مرحبا آوردند فرمود کہ سبحان اللہ ما براے اشخاص خاطر ما ہیچو
 خداے کہ با این سلوک دارد چہ قسم آزادگی کنم و این لفظ بطورے فرمودند کہ در بدن
 من جنبشہ پیدا شد و رنگ حضرت مولانا متغیر شد و این حکایت معنی ہا دارد کہ تفصیل
 نمے توان کرد خلاصہ این است کہ تابع مرضی و شاکر رضائیم برے مریدے یا طالبے در
 جناب باری خلاف مرضی چہ اعرض و معروض نمایم من اللہ انچہ مے آید این حافظ محمد چنان
 مروی است از قصبہ جات پنجاب بصیغہ دوکان داری بسرے برد و پیش از ملاقات
 حضرت مولانا مذہب شیعہ داشت بغفلت تمام اکنون بفضل الہی تابع سنت است و در
 خدمت حضرت مولانا بیعت کرد و محبت بہم رسانید و قاعدہ دارد کہ دست خالی در حضور
 ہرگز نمے آید اکثرے از قسم میوہ و گاہے بشیرینی مقرر برے نذر مے آورد و ہر گاہ کہ حضرت
 مولانا براے زیارت آستانہ حضرت محبوب الہی یا حضرت خواجہ صاحب تشریف میفرمایند
 ایشان بروقت معمول خود کہ نماز صبح باشد ہمسر سہ روزے کہ برائے ملاقات
 معین کردند و در آن وقت تفاوت نکردند و اکثرے نماز صبح در حضور آمدہ مے خوانند
 و در رمضان شریف کہ حضرت مولانا قرآن شریف در تہجد سوائے ختم تراویح استماع
 میفرمایند و از حدیث شریف و صورت تراویح معلوم مے شود گاہے کہ ہے این حفظ
 محمد پناہ باین دولت مشرف شدہ کہ قرآن شریف در تہجد خواندہ و حضرت مولانا استماع
 کردند و ہمیشہ این دولت نصیب میر بدیع الدین است سلمہ اللہ تعالی و یک مرتبہ
 در اوائل احوال فقیر را ہم ارشاد شدہ بود چنانچہ وہ سیارہ اول در حضور مولانا

بدستور بہ تہجد در مسجد در گاہ حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ خواندہ بود روزے
 برائے زیارت حضرت خواجہ صاحب تشریف سے فرمودند در راہ حافط حیو آمدہ
 قریب بہ پہل شدہ و یکبارہ انار ولایتی گذر ایندند فرمودند کہ در تنہائی پیش ما
 خواہی آمد چنانچہ آمد و کار خود کرد و بعد از چند روز فرمودند کہ بر یک پرچہ انار شعلے خوب
 از ما برد اگر دلتے کسے تمنّا میگردانے داویم لیکن قسمت دشت ما اور اخوش
 باین وعدہ کردیم کہ گفتیم من بعد فرمودند کہ ما را در ہیج مقدمہ دخلے نیست چیزے کہ خدا
 میخواستہ مے کند بندہ را ہیج مقدمہ نیست اکثر اوقات برائے اشخاص نیت میکنم کہ چیزی
 بایشان بدیم میسر نمی آید و اگر میسر مے آید اتفاق پیاں میشود کہ دادن صلاح وقت اندیشہ
 جائے دیگر ضروری ازان خرج میشود مذکورے در باب خیر و شر دولت
 مشاہدہ میسر شد اوائل فقیر بود و دوران ایام شغل ہم میگردم و پارہ ازان باب بمن کشوف
 ہم میشد در سجد شستہ بودند فرمودند کہ مے باید کہ شخص ہرچہ برین مے آید از خیر و شر از طرف
 حق بدان عرض کردم کہ این خود عقیدہ جمیع مومنین است کہ ہرچہ مے آید از حق است فرمودند
 کہ ہست خود ہمین عقیدہ لیکن این را در ہر وقت ملاحظہ کند و در ہر وقت این را نگہ دارد
 مشکل است در ذکر حضرت خواجہ قطب الدین رحمۃ اللہ علیہ دولت
 مشاہدہ میسر شد ذکرے از حضرت خواجہ صاحب خواجہ قطب الدین برآمد فرمودند کہ چنانچہ
 حضرت عجیب غریب نواز ہستند درین اثنا مذکور حضرت شاہ نظام نارنولی قدس اللہ
 تعالی سرہ برآمد فرمودند کہ حضرت ہندگی شاہ نظام نارنولی عجب با استقلال مردے بود
 اند چنانچہ دوازده سال در آستانہ حضرت خواجہ قطب الاقطاب رحمۃ اللہ علیہ سکونت
 کردند و ہیج کشودے درین مدت بایشان حاصل نیامد و ہرگز شاک نشدند روزے در
 عرس حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ آمدند و جلوس در گاہ مشاہدہ کردند بسیار خوش
 شدند و گفتند کہ شکر است کہ در آستانہ پیران ما این قدر جلوس است و اینقدر مرموم
 مے آیند ہمین کہ این خطرہ در دل آوردند روح مقدس حضرت خواجہ قطب الدین قدس اللہ سرہ

آمده حاضر شدند و ایشانرا آنچه بهر شب میخواستند بالفعل فرمودند و مقصود حاصل شد
مصرعه شامان چه عجب گرنوازند گدرا را کار بنایت است باقی بهانه از اینجا معلوم شد
که محبت بر همه افکار و اشغال او می تر است و جناب بزرگان که نائب رسول الله اند
صلی الله علیه وسلم ذات ایشان رحمت للعالمین است همین که وقت رسید و طریقه لعین
بهمه عامیہ رساند مصرعه با گرمیان کار بادشوار نیست و خدمت حاضر باشی در میان
استانجات با اعتقاد فقیه سیکو دولتی است که در بیان نمی آید خصوصاً آستانه
عالیه حضرت خواجه قطب الاقطاب که نمونه مدینه منوره است استعداد محض را آنجا از راه
غریب نوازی دولت هائی دهند مذکور دیگر دولت مشاهده میسر شد در آستانه
حضرت سلطان المشایخ زیر درخت نیم که رو بروی دالان مجلس خانه است حضرت
مولانا ایستاده بودند فرمودند که در آمدن اینجا مارا اگر دیگر حاصل نیست اینقدر خود
هست که در نامه اعمال چند ساعت که اینجا خواهند گذشت خواهند نشست که فلان وقت
در فلان مکان گذرانید پسین را غنیمت بشمارم بطورے فرمودند که در سامعان
وقت پیدا شد در ذکر شیخ عبد الغزیز چشتی دولت مشاهده میسر شد ذکر حضرت
شیخ عبد الغزیز چشتی قدس سره برآمد توصیف حضرت شیخ دین کتاب حاجت نزاره
بزرگی و کمالات ایشان اظهر من الشمس است و فاضل ترین مشایخ طریق چشتیه اند
در محله کوشک انور که مکان سکونت شیخ بود اکنون فرار شریف بهمانجا است هر کس
اگر فضائل ایشان بیان می نمود حضرت فرمودند که ما هم یک کشفی از فرار ایشان
ملاحظه کرده ایم چنانچه روزے پیش ما مطلق خرج بنود براسے زیارت آستانه ایشان
رفیقیم چون شخص کریم و دقوس با سه پیش کدام طفل حاضر بودند گذرانیدیم من بعد
از اینجا روانه شدیم در خانه آدمیم شخصه چهل یا پنجاه رویه آورده گذرانید و نستیم که از تو حبه
جناب بابرکات ایشان است من بعد ذکر این آمد که شخصه کفش در پائے پوشیده آمده بود
و رنگ کفش سبز بود فرمودند که برنگ دیگر پوشیدن خوب است بلکه رنگ سبز منع آمده است

من بعد از کور این آمد که شخصی که اول بیعت بردست کسی میکند و بعد آن پیش من میآید
 گو که محبت بهم رساند لیکن مارا ناہم نے تکلفی کہ بایار خود ہم میرسد بان مرد مشکل است
 و در غصہ کردن علی الخصوص بسیار تامل سے باید و باریار خود بے تحاشا غصہ میکنم
 و در دل ترس بدر بدن او نمے آید بخلاف اینجا کہ در خاطر میرسد کہ مبادا این عزیز نازش
 شود در ذکر حضرت مولوی روم دولت مشاہدہ میسر شد مذکور حضرت مولوی روم
 بود فرمودند کہ مولانا روم عجب شخصے گذشتہ است و برمانیز تو جبے از ایشان است
 ہر گاہ من ارادہ بر آمدن نمودم گا ہے غم درست میشد و گا ہے چیز ناچند در خاطر
 اندیشہ نمے آید آخرش این شعر مولوی روم را استقلال دادے بندگیسل باش
 از او اے پس رہ چنہ پاشی بند سیم و بند زر چہمین شعر مراہ بر شد مذکور دیگر دولت
 مشاہدہ میسر شد مذکور اسما و اعمال در میان بود فرمودند کہ یک مرتبہ مرا شخصے چون
 بر اے خواندن فرمود شبانہ میخواندم یک مرتبہ صورتے نمودار شد کہ پایش رو بروے
 من بود و سرش با آسمان رسیدہ من ہم در آن ایام دیوانگی بسیار داشتم سر خود را بقوت
 تمام بزرالو آوردم کہ خون از بینی من روان شد و آن صورت غائب گشت خللے در
 بصارت ما زین جہت ہم ہست و یک خللے دیگر بر اے ضعف نظر انیست کہ در یک خشک
 قلعہ ما مورچال ساختہ بودیم و با چند کس پیش از مورچال رفتہ در جاے زیر قلعہ
 پناہ گرفتیم کہ بندوق نمیرسید و مردم کہ در اینجا بودند ملک نمے توانستند کرد و چند
 درخت زقوم در اینجا بود و یک چتر آب کہ درونیش شاخ زقوم بود سہ شبانہ روز و زمین
 حالت ما ندیم بسبب شدت برق اندامی فروم ما ہمار رسیدند و ہمون آب خوردیم بعضے
 از ان حجاجۃ تلف ہم شدند و در چشم ضعیفے در بصارت معلوم شد چنانچہ حال اہم قدرے
 ہست من بعد آن مکان بدست آمد و حق سبحانہ تعالیٰ فتح داد و بر اے بصارت روز
 دیگر مطابق این فرمودند کہ بتصدیق رسالت صلوات اللہ علیہ بصارت قائم ماند و قہر
 کہ ہست ہمین ہرکت است و پیش ازین انچہ شد شد لیکن از روزے کہ سرمہ کشیدن

اختیار کردم بفضل الہی بسیار فہم است مدعا ازینجا متابعت آنسرور علیہ السلام یعنی
بجہت متابعت سنت نبوی علیہ التحیۃ والسلام روشنی چشم برقرار ماند من بعد مذکور این
آمد کہ در عالم مشغولی صور نمودار میشوند پس چہ قسم توانست کرد کہ آیا این صور حالی اند یا کبری
است فرمودند کہ شخص حضرت یحییٰ مدنی رضی اللہ عنہ را در عالم مشغولی دید و بہین شبیہ فہ
خاطر او شاید باشد کہ آنحضرت شیخ فرمودند کہ تو لاجول بخوان اگر من یحییٰ مدنی ام خیر والا
اگر خیرے دیگرے است دفع خواہد شد و در ذکر معاش و فقر و فاقہ دولت مشاہدہ
میسر شد مذکور معاش و فقر و فاقہ در میان آمد فرمودند کہ من خود درین شہر از روزے کہ
آمدہ ام فاقہ کم کردہ باشم مگر یک روز و شب نے مان گذشتہ بود صبح آن شخصے آشنا آمد
و چند روپیہ آورد و گفت کہ این مذکر حضرت عباس علی است برائے شما آوردم ہما داد
و آن گفت بسبب حضرت امام رفع شد و در ذکر حافظ محمد اسعد رحمۃ اللہ علیہ دست
مشاہدہ میسر شد مذکور محمد اسعد رحمۃ اللہ علیہ در میان آمد از کمالات ایشان بیان فرمودند
کہ در اعمال قوت تمام داشتند و اگر حاجت مندے مے آمد و عرض احوال میکرد کہ فلان
من دہستہ فلان مقدمہ است اگر از توجہ شما عقدہ کشائی میشود این قدر مبلغ بشما خواہم
گذرانید مقرر میکردند و کار اورا کردہ میدادند احیاناً در معوض و تفاوتے کردا دم ربیش او
میفرستادند و میگفتند کہ برو از فلان اینقدر بیار احیاناً اگر اہمال کند دست و پاے او با
کردن لبشکن ہمین بر زبان تو معلق داشتہ ام ہر گاہ تو از زبان برآوردی کارش تمام است
و فی الحقیقت چنین بود کہ بر زبان واسطہ معلق بود ہمین کہ از زبان برآورد قسمی کہ گفتہ
بودند فی الفور لعل آمد و بجا نصیحت کرد کہ ہر گاہ برائے حاجت کسی عمل میکنم اول
برائے کشتن او تیار میسازم ہمین کہ تفاوت شد دیر نباید کرد و مردم دنیا دار اند
تا وقتی کہ سختی پیش نیاید اعتبار نمیکنند و اگر شخصے این حرف در میان آورد کہ اگر اعتبار
نباشد مبلغ امانت پیش ساہوکار بگذرانند ہر گاہ حاجت من برآید شما بگیری ند میفرمودند
کہ احتیاج بامانت و غیرہ نیست اگر مقدور مبلغ گرفتن از تو نخواہد بود کار ترا چہ قسم انجام

خواہم رسانید حضرت مولانا فرمودند کہ یک مرتبہ شخصے عمدہ قریب جو علی ماحولی دشت
 و بوجہات کاوش میکرد بفضل الہی از قوت جمعیت و شخصیت خانہ جنگی اودفع میکرد
 چون سہ مرتبہ این اتفاق شد حافظ جیو گفتند کہ چرا این قدر ترو و میکنید من در خانہ شما
 می باشم و این قدر سعی شما براسے خانہ جنگی و غیرہ ارید مرا بگوئید تا شما میگویم در یک ساعت
 این را بجہنم رسانید من ابا کروم کہ از من نمی آید حضرت مولانا فرمودند کہ یک مرتبہ باشخصے کہ
 شیخ وقت بود حافظ جیو را اتفاق مقابلت شد او شان مقابل شیخ خود ایشان را ملائم
 خیال کردہ مکابرہ ہا کردند ایشان گفتند کہ حالا شما خبر دار باشند من در فکر شما میشوم
 چنانچہ یک ہفتہ برین واقعہ شد کہ اسپان او شان مردند و شتران مردند و کنیزکان
 و غلامان مردند ایشان گفتند کہ حالا عنقریب شما میمیرید اگر قوتے داشتہ باشید بنامید
 آخرش ایشان بجان عاجز شدند و عجز در پیش کردند بگفتہ مردم قصصیات معاف فرمودند و
 این قسم تجربات از ذات ایشان بسیار میشد فقیر عرض کرد کہ حافظ جیو از کجا این اعمال
 سند کردہ بودند فرمودند کہ ایشان از من حدیث شریف در میان حرم میگفتند و ہر شخصے
 کہ در انجا مے آمد ایشان مے گفتند کہ اگر چیزے پیش خود دارید براسے این صاحب خانہ
 بیا بدید اکثر مردم بایشان اجازت عمل دادند چنانچہ شخصے از طرف مغرب زمین و راسخا
 آمدہ بود و دید کہ شخصے رو بروے حرم گریہ میکند این از احوال او پرسید گفت کہ من در
 بلا مے ناگفتنی بتلاام کہ دختر شریف بدست نیست و من مرد بے بضاعت و بے دست
 و او ہر سال غلامان رومی میخرد و باہا مشغول میباشد و من طاقت این ندارم کہ متضرر
 او شوم و در دیش گفت کہ گاہے با تو ہم محبت میشود گاہے اگر طبیعت او میخواد بعدتے
 اتفاق میشود گفت من با تو چیزے میگویم این قسم میکن من بعد بغیر تو ہچکس برو قار
 نخواہد شد چنانچہ عملے باو و او بعد یک دو سال کہ در دیش باز آمد ان شخصے را بسیار مغرر
 و مکر یافت و سفسار احوال کرد گفت کہ برکت شما بسیار مظلوظ میباشد و خرید غلامان
 موقوف کرد و سواے من قدرت کسے بر و نماند ناچار شدہ بطرف من رجوع آورد حالا

محتاج من است این عمل نیز به حافظ جیو معلوم بود چنانچه میگفتند که کنیز کہاے بسیار
 ہمراہ و ایم بقوت یہیں عمل در شہر ہائے یگانہ میگذاریم و اطمینان حاصل است و اکثر
 اعمال حضرت مولانا از حافظ جیو مسند دارند و صحت حدیث شریف نیز حضرت مولانا از حافظ
 جیو شاگرد شیخ محمد طاهر خلیف الرشید شیخ ابراہیم کردی بودند و جامع فن حدیث و محبت
 اہل بیت نبوی بسیار در خاطر ایشان جا داشت چنانچہ نقل وفات ایشان حضرت
 مولانا فرمودند کہ حافظ جیو برائے ما نوشتہ اند کہ من شب واقعہ دیدہ ام کہ حضرت امام حسین
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ مرا میفرمایند کہ شما ہمراہ ما باشید پس ما شہید خواہم شد بشما ہم مبارک باشد
 و ما ہم مبارک است چنانچہ بعد از چند روز ہمراہ نواب ناصر جنگ شہادت از نایبکار نصاری
 یافتند و حافظ جیو چند سال در اورنگ آباد در خانہ حضرت مولانا سکونت داشتند و در
 حدیث میگفتند و از حضرت مولانا در معقولات چیزے حافظ جیو مکرار ہم میکردند و جناب
 مولانا را بایشان محبتے ہم ہست و ایشان را نیز بود مذکور دیگر دولت مشاہدہ
 میسر شد و برابر حضرت مولانا میر قسم سوال کردم کہ فلان عمل مرا عنایت فرمایند ارشاد
 کردند کہ اعمال خود من پیش ازین ہم یکے کم میگفتم لیکن الحال شخصے را نام گرفتند
 کہ فلانے گویا استاد من شد کہ بایشان عمل گفتم و نے تا شاہر جا کہ خواستند کردند لہذا
 من پیچکس منیگویم بعد ازین فرمودند کہ عمل شخصے را باید گفت کہ اگر کسے بسیار قصد بیع و ہد
 بلکہ بے حرمت کند تا ہم از عمل در مقابلت نیاید و بر خدا بگذارد روزے صبح پیش از نماز
 حضرت مولانا ایستادہ بودند فرمودند کہ پیش ما علی برائے در بسیار خوب است
 و در بہر پنج کہ باشد ہر کرانے ماند اگر زندگی آن شخص باقی نباشد اختیار حق است لیکن
 در وہمان ساعت میر دو گو کہ از مرض بیمرد لیکن در وہمان ساعت دفع شود من بعد
 بفقیر خطاب کردند کہ در دل شما این خواب بود کہ اگر چنین عمل نزد ایشان موجود است چرا
 تالش در و پاسے خود میکنند در ان ایام نفس الامر در پاسے مبارک بسیار در و بود پس
 ازینجا باید دریافت کہ با وجود مرض شخصے تابع رضا باشد و بطون عمل وغیرہ رجوع غیر از حق

نے آؤ گویا این کلمہ ترمیت بود و رد کر حضرت شیخ محمد قدس اللہ تعالیٰ سرہ
 دولت مشاہدہ میسر شد مذکور حضرت شیخ محمد قدس اللہ تعالیٰ سرہ برآمد توصیف ایشان
 بسیار فرمودند و حکایات کمالات این بزرگوارند تے بزبان حق ترجمان بود آخرش این
 حکایت در میان آمد کہ حضرت شیخ محمد صاحب قدس اللہ اسرارہ براسے زیارت مزار
 حضرت مخدوم نصیر الدین محمود چراغ دہلوی تشریف آورده بودند و مجبور رسیدن ایشان
 درون روضہ منورہ قبر شریف حضرت روشن چراغ شفق شدہ و ایشان درون درآمدند
 و مدت چند گھنٹہ درون قبر بودند من بعد برآمدند چنانچہ تاحال نشان شفق در مزار حضرت
 موجود است تمام عالم ہر کسے کہ زیارت مے غلاف مشرف شدہ باشد ملاحظہ کرہ باشند
 ازینجا مذکور بزرگی حضرت روشن چراغ مخدوم در میان آمد فرمودند کہ حالاً مردم در عرصہ
 اندک در فنا مے شیخ دم میرند و چہ دعویٰ ہا کہ مے کنند و حال آنکہ حقیقت اینست کہ در
 آخر عمر میگویند کہ از بدن مبارک حضرت روشن چراغ بوسے حضرت سلطان المشائخ مے آمد
 پس بر رتبہ ہر دو شیخ نظر باید کرد تا ہم بعد از مدت بست سال یا سی سال بوسے شیخ در
 ایشان جا کردہ بود مطابق این روز مے فرمودند کہ مردم برین غزل کہ حضرت خواجہ
 قطب الدین رحمۃ اللہ علیہ در وقت آخر سماع فرمودند اکثر مے شورش میکنند من بسیار
 ناخوش میشوم براسے اینکہ در ولہا مے اینہا مے آید کہ حضرت خواجہ برین غزل سماع
 کردند ما ہم بکنیم و این تقلید یا این وضع مے بسیار بعید از ادب مے نماید ازینجا مذکور در ادب
 داشتن پیران فرمودند کہ من یک مرتبہ اول کہ از دکن آمدہ بودم درون روضہ شریف
 براسے زیارت رفتہ ام و الاخیر مرا چہ مقدمہ است کہ درون روضہ در آیم چنانچہ معمول تہنیت
 مولانا است کہ درون روضہ حضرت محبوب الہی قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم تشریف نہ فرماید
 و از بیرون بیست درہی زیارت میکنند مے وقت عصر و بر بوسے مزار شریف زیر دیوار
 پائین تابوت اکثر مے نشینند و این ناخیر نیز از روز بیعت درون روضہ شریف
 ز رفتہ از بیرون قدم بوس مے نماید مگر یک روز بموجب گفتہ اخوی میر محمد افضل روز بیعت

گفتند که درون روضه حضرت امروزی کیفیت حاصل میشود فقیر نیز جرأت کرد و
 این کلمه ہم اکثرے بر زبان رفته کہ مردم کہ روز چهارشنبه کہ اینجا سے آئندہ مقرر فائدہ
 سے بے بخشد چنانچہ چند روز است کہ زیر درخت نیم کہ در آستانہ شریف است دہمہ یاران
 روز عرس در اینجا سے نشینند حضرت مولانا شستہ بودند و شخصے از مردم ہل بوجہ کہ
 اہل حرفت شاہجہان آباد میباشند زیارت کردہ میفت یاران بر وضع او خندہ کردند
 حضرت مولانا فرمودند کہ ما ازین شخص بسیار راضی و مشکوریم کہ از مدت بسیار روز چار شنبہ
 اینجا برائے زیارت سے آید و اکثر ہنگامہا کہ در شہر سے شونہ تا ہم معمول خود را ناغہ نمیکند
 چنانچہ مطابق این نقل روز سے حضرت مولانا در درگاہ شریف حضرت محبوب الہی تشریف
 داشتند و ہر گاہ کہ فرج خوش میشود و بار سے بے تکلف حاضر میشود نکتہ از نکات و مسر
 از اسرار میفرمایند چنانچہ فرمودند کہ بر اشہد تو خندہ بر ندا شہد بلال چہ معنی دارد دعا این
 ہمین است کہ صدق بلال زیادہ تراست و شہادت را صدق سے باید پس از صدق
 ہر گاہ بگوید کہ لفظ درست نہ باشد بہتر است کہ لفظ بسیار بار استگی باشد و صدق کہ بہتر
 مذکور سے دیگر دولت مشاہدہ میسر شد حضرت مولانا بر تخت نشستہ بودند بعد مغرب
 معمول جنین است کہ ہر گاہ ہر سے نماز فریضہ شریف سے آند تا کہ فرض در سحی بخوانند
 اینجا در مکان سکونت در صحن خانہ تختے مفروش است خادمان بر تخت مصلی نماز صبح
 میگذرند و ہمہ کس بیرون میروند بعد از دو گھڑی یاران درون سے آئند گاہ سے در
 اینوقت بند میکنند و گاہ سے نمیکند و صبح نیز ہمیں معمول است لیکن صبح تا چہ گھڑی
 روز درون حجرہ شریف میدارند و کتاب و طیفہ آنجا حاضر میباشد بعد از انقراغ فقیر
 درون رفت مرزا محمد حسین سلمہ اللہ تعالیٰ بر تخت نزدیک حضرت بودند تا دیو سے
 بابیشان چہرے میفرمودند بعد فراغت یک پارچہ ملبوس بابیشان عنایت کردند و
 ایشان رخصت شدند ہر سے سفر بطرف مشرق برفتند و قتیکہ مرزا رخصت کردند
 حضرت مولانا نیز برخاستند و بفقیر گفتند کہ من بمرا امروزی چہرے بسیار گفتم اگر ایشان

سفر نمیکردند من خود و رمدت ده سال با ایشان این قدر چیز مانمیدادم و این مرزا محمد
از یاران قدیمی حضرت اندو بسیار مخصوص و محرم و عوام گذشتہ سالها شب و روز
در خدمت صرف میکرد و ذکر هر حضرت ایشان را بر ابرو نشانیده تعلیم فرموده اند و حالا
هم اگر ذکر هر کس را حضرت میفرمایند اکثرے را میفرمایند که از مرزا جیو صحیح بکسند
و اینهم میفرمایند که طرح ذکر با علحدہ است و از یاران کم کسے را این طرح مے آید مگر مرزا
را قدسے درست مے آید و نسبت دنیا داری که از زبان مبارک مسموع شدہ کہ در مرزا
تمام تراست مدتها اخراجات ظاہری نیز حوالہ ایشان بود و خدمت حدیث شریف در جناب
مولانا کردہ اند و از فضیلت نیز بہرہ وراند و از قسم دوائے مجرب کہ بران حضرت معلوم
اندو بعضے اعمال مجربہ نیز از مرزا مخفی نیستند و دیگرے محرم نیست و اجازت بیعت از
مدتے ایشان را شدہ است و بعضے یاران ولایت را کہ در خدمت حضرت مولانا بیعت
کرده اند بر لے تربیت ایشان ہمیزا ارشاد میشود و تمام خانہ ایشان زن و مرد و غلام
حضرت منسلک از ستمہ چہا کس کہ از قدیمان و ندیمان حضرت اند و قریب ہمارا اند و
باخوبیہاے ذاتی و صفاتی آراستہ دخل و طرب ہم دارند و دیگر صنائع از دست ایشان
بمخوبی سرانجام میشوند و در عالم اشناے دست و دیر اشنا اند ہر گاہ آتشناشدند تا دم برست
بر لفظ خود قایم میمانند و اگر گاہے مجھے آشنائے مصدرع میشود تا جان حاضرند ہرگز نہ
دلیغ نیست و اوقات و وضع و عمل ایشان مطابق و تابع حدیث نبوی است صلے اللہ علیہ
و آلہ وسلم و کشادہ پیشانی و صاحب اخلاق و دلیغ تکلف بشرط اشناے و درع و زہد
ایشان است بعضے مغلان و خدمت ایشان دست بیعت داوہ اند و بر شاگردان و یاران
خو بسیار شفیع میباشد و بابرادران دینی نیز محبت دارند و دستگویی و راستی پسند اگر یک
مرتبہ از شخصے خلاف واقع بطور آید تمام عمر از متغیر میباشد و اگر قدرے راستی از کسے
معلوم کنند ہمیشہ حاضر و غائب مداح او باشد ہر گاہ ہمیشہ ایشان قصد بیعت بجناب
حضرت مولانا کردند حضرت ہمیزا اجازت فرمودند کہ شما بروست خود بیعت کنید ہمیشہ ایشان

عجب مامی بود که بهتر از مردان دین باید گفت در فرقه عیالات بیچکس را این خصوصیت
از حضرت مولانا نیست و نبود از سن طفولیت توجه حضرت مولانا بود و شغل بسیار میکرد
و نسبت شغل را بجای رسانیده بود و حضرت مولانا بکمال درجه خوش بود و کشف عالم
میسر بود من بعد اگر چه بسبب علائق و اولاد اینقدر نمانده بود لیکن روشنی نور هر جا که بیکر تیر
پرتوانداخت بر اے ابدالاباد کافی است درین نزدیکی بازار سے مبتلا شده جان بحق تسلیم
کرد و در روز واقعه ایشان عجب ماجرا گذشت که مرزا غلام حسین نام یار سے نیز از یاران
قدیمی حضرت کاسب و شغل و مدتی در حضور بوده بسبب تفرقه زنان در اکبر آباد سکونت
گرفته بودند آزار سے ایشان را لاحق شد بچند مردم گفتند که مراد شاه جهان آباد پیش حضرت
صاحب رسانند اگر زنده شوم بهتر و اگر مردم زبے سعادت که در وقت اخیر جمال جانان
را بچشم سحر مشاهده کنم و محبوب بر سرم در نیوقت سایه اندازد وزیر سایه او پرواز نماید
و از دست خود مراد فون کنند و بر قبر من فاتحه خوانند من بعد هر گاه از آن راه بگذرند
بر من گذاری کنند و هر آن مرا جان تازه از آن جلوه در بدن آید و عمر هزار ساله قربان
همچو مردن کنم غرض ایشان بمنزل مقصود رسیدند و زنده در خدمت مولانا آمدند و زمین
مقصود که داشتند بفرع عرض رسانیدند حضرت مولانا از راه که هم عیم ایشان را و کنار گرفتند
و مکانی معین کردند که بر اے سکونت ایشان علحدہ باشد و برای معالج طبیب و مقرر
فرمودند اکثر اوقات خود از مکان تشریف میبردند و خاطر داشت سے نمودند آخرش علامات روی
در مرض نمودار شدن گرفت رفتی که واقعه همیشه مرزا اتفاق افتاد و حضرت مولانا در خان
ایشان بتقریب تخیرت تشریف فرمودند و یاران نیز حاضر بودند و تیارسی تکفین میکردند
که شخصی آمد بعرض رسانید که بر مرزا غلام حسین حالت قلع است بمجهو استماع این کلمه حضرت
مولانا برخاسته فقیر نیز همراه بود که در مکانی سکونت بیمار تشریف فرمودند ایشان را
حالت نزع بود یک مرتبه با حضرت مولانا دوچار شدند و نظر ایشان بر جمال حضرت افتاد
و بحسرت تمام بطرف آنحضرت دیدند از ملاحظه این وقت در حضار حالت غریب دست او

و طاقت حرف و حکایت در شخص مغفور نبود لیکن بطرازے میدید که هزاران دعا از آن
 دیدن ادا می شدند و حضرت مولانا نیز بمقتضای الفت که جمیع یاران است طاقت
 نشستن و زیاده دیدن نمائند گریستن و بیرون آمدن و بقیه مخاطب شده فرمودند که من آنچه
 که از طرف ایشان غبار بر می دهم همه معاف نمودم درین نزدیکی در میان ایشان حضرت
 مولانا یک حجاب آمده بود در رفیع و دفع آن اشارت کردند من بعد همراه جنازه همیشہ مرزا
 بدر گاه حضرت محبوب الہی تشریف بردند و راجا مکان برائے مرزا غلام حسین تلاش کردند
 کہ خوب باشد و نزدیک است آن حضرت باشد بوجہ نفس پاک مکانے اندرون احاطہ از
 یارے بود تو واضح کرد باز در شہر تشریف آوردند درین اثناء مرزا غلام حسین جان بالا جانہا
 سپردند تیاری ایشان شد و برائے نماز حضرت مولانا خود برخاستند و بردوش خود چند قدم
 نفس ایشان را بردند و ہر گاہ از نماز فارغ شدند مضابطہ است کہ در شہ موتی اذن عام
 میگویند اینجا خود و غیر از ذات مولانا میبکس از ایشان حاضر بودند تحقیقت کہ وارث ما
 غریب و بی و ارثان و والی مانے سرو پایان و کس مایکسان محض حضرت مولانا در دنیا
 و آخرت است ہر چہ از طرف نظر کردند کہ کسے اذن عام بگوید آخرش معلوم کردند کہ وارث
 ظاہری این ہم غیر از من کسے نیست نے تحاشا آب از چشم بیرون ریختہ و اذن عام
 فرمودند و راجا حالت کہ الملاحظہ این امور بود و عجب شورش و طوفان حسرتے حاصل شد و این
 بغیر از خدا و است کہ میچوم گے کہ زندگی متملے قربانی او میر و نصیب دوستان شود
 و در جنازہ و دفن و ترزع حاضر شوند پس ملک الموت راجہ یار کہ بسختی پیش آید فرشتگان
 عذاب راجہ دخل کہ پریش بجا نمایند حساب او اینجا و ثواب او اینجا و مشاہدہ او در بیت
 او کہ موعود است اینجا ہمہ میسر میشود و وعدہ در خاطر نے ماند الحمد للہ علی ذلک
 و این قسم دولت را از خدا امید داری است کہ تصدیق حضرت خواجگان چشت نصیب
 این ہیچان شود در ذکر حضرت نصیر الدین روشن چراغ دولت مشاہدہ
 میسر شد برائے زیارت حضرت نصیر الدین روشن چراغ رحمۃ اللہ علیہ تشریف برده بودند

از انجا برائے زیارت حضرت صدر الدین طبیب و لها و صلاح الدین و خیرہ
 بزرگان کہ در ان نزدیکی اندک شریف فرمودند فقیر ہم در ان ایام مشغول بقدر جو مسلم
 خودے ماند ویدہ بود کہ حضرت سلطان الشاہ رحمۃ اللہ علیہ در مکانے تشریف دارند و در برو
 ایشان مذکور حضرت مولانا مے شود و حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ میفرمایند کہ ما ہم نام
 ایشان را برائے بہین رئیس العارفین گذشتہ ایم و در خدمت حضرت مولانا نقل کردیم فرمودند
 کہ این حسن ظن شما است و قاعدہ حضرت سلمہ اللہ تعالیٰ الی یوم القیمۃ نیست کہ ہرگز
 ہجھو حرفے کہ در و فضیلت حضرت برآید استماع نمیفرمایند و اگر در ملا گویند ناخوش میشوند
 بعد اتمام این عرض فرمودند کہ بعضے اشخاص را وطنیت مناسبت از کشف میداشتند
 چنانچہ بعضے اشخاص بر حضرت غوث الاعظم رحمۃ اللہ علیہ اعتراض کرده اند کہ کشف
 در ابتدائے حال بصوفیہ میشود و ان حضرت غوث پاک تا آن حیات کشف جاری بود
 این چہ جهت وارد جواب میدہم کہ کشفے کہ درین ایام از حضرت منظر بود قطع نظر
 از کسب پس طینت شخص خود بر نئے گرد نہ اینکہ مرتبہ حضرت بہ تکمیل نرسیدہ بود
 استغفر اللہ ربی من هذا القول والعقیدۃ مذکور دیگر دولت مشاہدہ میسر
 شد نہا بود نہ چیزے مذکور مشغولی آمد فرمودند کہ من ہم بسیار سخت پیش ازین در شغل
 مے کردیم و حالا خود شغلی مے کنم بہین فقط دید باقی است من بعد مذکور این آمد کہ
 اشغال بہ طریق جد اند یا بہین اشغال اند کہ در ہر طریق راجع اند فرمودند کہ در دل من
 مے آید کہ اشغال طریق چشتیہ راجد کردہ در کتابے بنویسم بعدہ خیال مے آید کہ این
 کسے از پیران ما جدا نکرده اند پس مراجعہ لازم است درین مذکور سید عظیم آمد فرمودند
 کہ شغلے کہ میر عظیم اللہین مے کند اگر این را بسیار خواهند کرد و مردم پیش ازین بسیار
 رجوع خواہند آورد و من بعد مذکور این آمد کہ روزے ما داخل شاہ جہان آباد شدیم
 در مسجد جامع و پارہ از خرج باقی بود نان و پنیر طلبیدیم و خوردیم من بعد انچہ باقی
 ماند قدرے از و گرفتہ شیرینی برائے صاحبزادہ برویم لیکن حق تعالیٰ درین مدت

بار پرورش کرد و الا خرج رفت رسیدن شاہجہان آبا و با تمام رسیدہ بود و در فکر
 بنیستہ حضرت شیخ کلیم اللہ قدس سرہ دولت مشاہدہ میسر شد فقیر را میان
 محمد غوث صاحبزادہ کہ بنیستہ حضرت شیخ کلیم اللہ صاحب قدس سرہ العزیز و در خدمت
 حضرت بہ بیت و اجازت مشرف اند فرمودہ اند کہ محب بنی نام حضرت مولانا است
 این نام حضرت خواجہ بالیشان فرمودہ اند و ارشاد کردہ اند کہ تو محب بنی ہستی فقیر را این
 خیال بود کہ از حضرت مولانا این را بحقیق رساند چنانچہ آن روز تنہا در مذکورات بجز
 رسانید کہ این محب بنی چہ اسم مبارک است شنیدہ ام کہ حضرت خواجہ بزرگ قدس
 اللہ تعالیٰ سرہ العزیز بحضرت فرمودہ اند کہ از حضرت خواجہ قطب الاقطاب ہمین
 قدر لفظ و رد ذکر آمد فکر کور و دیگر وقت عصر دولت مشاہدہ میسر آمدہ مذکور ماندگی
 مزاج در میان بود فرمودند کہ قدرے مزاج من ماندگی دارد و مزاج مرا ہمین کہ
 ماندگی شد صورت اشخاص ہرگز خوش نمی آید لہذا این وقت دروازہ را بند
 کردہ بودم درین اثنا قریب مغرب شد فرمودند کہ حافظ خیر اللہ را حاضر آورید
 حافظ جیو حاضر شد نہ فرمودند چراغ در مسجد پیش از مغرب روشن مے کردہ
 باشند شما بعد شام روشن مے کنید نماز ماکر وہ مے شود اگر از پیش نماز روشن
 بکنید نماز درست بخوانم درین اثنا محمد یوسف کہ از یاران حضرت مولانا است باز
 در ہیضہ مبتلا شدند و سہم و ساعت بساعت خبر مے طلبیدند فرمودند کہ اینہا
 سراقراں اند و بیچارگان اند خاطر داشت و خبر گیری ایشان لازم است و رد کرد
 حاجی نصیر اللہ خان دولت مشاہدہ دریافت در دروازہ کہ بالاس
 زینہ است حضرت مولانا ایستادہ بودند حاجی نصیر اللہ خان کہ از یاران نقشبندی
 حضرت وغل پاکیزہ طینت و طبیعت و صلاح و متقی اند حاضر بودند بالیشان فرمودند
 کہ مروم ہند از قول حضرت خواجہ نقشبند رحمۃ اللہ علیہ ذکر مے کنند برائے حرمت سماع
 کہ فرمودہ اند انکار مے کنیم نہ این کار مے کنیم و حالانکہ این قول در مقابلہ کبر فاعلم

آنجا وارد شده است نه در حق سماع مطلق و ما خود معه فرامیر از دلیل قول نقشبند
رحمة الله علیه می شنوم والا در خواجگان ما کسے معه فرامیر نشنیده است چنانچه
نقل این سند در کتاب رشحات موجود است در ذکر حدیث مشرف دولت
مشاهده میسر شد در سبق حقائق مشغول بودند من بعد ذکر این آمد که در حدیث شریف
واقع شده است که ملک نزول میکند با آسمان دنیا با هر کسے که استغفار کرده باشد
الی آخر الحدیث پس درین صورت گویا حق تعالی بالاس آسمان میقام است که از آنجا ملک
بموجب حکم نزول میکند درین صورت مکان بحق تعالی لازم می آید حضرت مولانا
فرمودند که این اعتراض شیعه هم هست و ابن تیمیہ ہمین مذہب دارد که حق تعالی بالای
آسمان است و در حدیث دیگر هم آمده است که یک عورت را پیش جناب رسالت صلوات
الله علیه آوردند حضرت فرمودند که تو مسلمانا گفت آری قسم می خورم بخداے که بالا است
و اشاره بطرف آسمان کرد حضرت ازوے در گذشتند این هم دلالت میکند بطرف بودن
حق بالاس آسمان لیکن شایع جواب این را بیاورد اید که در اکثر مسائل بکار خواهد آمد -
جواب اینست که هر مرتبه مقتضی براسے شان است مثلاً بادشاه که حاکم تمام مملکت
خود است و از هر جای خواهد حکم خود را در تمام مملکت روان کند لیکن قاعده چنین است
که براسے عدالت کرسی و دیوان عدل لازم می آید پس اگر حکم و احکام که متعلق بطرف
زمین دارد از آسمان نزول کند تا ملک از آنجا بیاید مضائقه ندارد که نشان حکم مقتضی مکان
است پس حق اگر من حیث الاحکام تعلق بکمان گیر و معنی نیست مراتب اولیاء است
این شان اگر مقتضی این مکان باشد هیچ تنافی نیست من بعد مذکور اسم عظم آفرین بود
که اسم عظم عبارت از آنست که تمام اسماء جوع بطرف او گیرند منظر جامعیت باشد
مخاطبین را که سامعین شده بودند فرمودند که بعضے میگویند که فلان اسم عظم میدانند
و چنان عمل می نمایند چنین میکند این اینجا غرض نیست و بعضے اسم عظم یا حتی یا
قیوم را گفته اند یا العدر بعضے گویند بعضے یا هو میگویند و من زکوة این اسماء

دادہ ام و خواندہ ام و درین محنت بسیار کشیدہ ام لہذا این پارائے کہ یک پاس
 شب ماندہ بیدار شدہ مرا محنت خود اظہار میکنند بخاطر آنکہ ام کہ محنتها کشیدہ ام
 چنانچہ یک ماہ رمضان ہمین قسم گذشت کہ روزہ میداشتم و تمام شب نخفتہ
 و بقیہ حافظ زکوۃ نقش جلیل الوسط میسداوم لیکن حضرت سلطان المشائخ رحمۃ اللہ
 علیہ نوشتہ اند کہ اسم اعظم ترک دنیا است ہمین کہ در قلب این ترک آمد ہر چه خواستہ
 باشد بخواند سہمہ انور شد و اگر از دل تارک نیست ہیچ اسم اثر نمی بخشد این مثل نمک است
 در طعام کہ اگر ہزار مصلح در قلبیہ بیند از نہ اگر نمک نباشد لذت نگیرد و اگر نمک فقط
 باشد تا ہم لذت می شود و من بعد کتابے را یاد کرد و فرمودند کہ اطفال ماکتا بہاے
 غومی را مثل شرح ملا و شرح عقائد و غیرہ بسیار بجزوان و غیرہ درست
 کردہ نگاہ میدار و این کتابا بہاے حقائق کہ ما را بسیار عزیز است در کتابا بہاے وبالہ
 سے اندازند زیرا کہ غرض ایشان بآن ہر کتاب کہ متعلق است دوست میدارند من بعد
 ذکر رفتن اجیر آمد فرمودند کہ اگر ہمراہ مدنی برویم بیک حساب اذیت است و بیک
 حساب آرام عرض کردم کہ ارادہ وقفہ چند روز است فرمودند کہ در ہمین عرس شریف
 حضرت خواجہ میروم من بعد اگر اتفاق باشد این طرف برآمد و اگر اتفاق شد شیشہم
 البتہ کہ مردم اورنگ آباد را بسیار اشتیاق خواہد بود و من امر و خطبہاے بسیار براے
 اہل دکن مینویسم و بہمیشیرہ صاحبہ سے نویسم کہ حالا من آلودہ آمدن موافق وعدہ
 بطرف شما ہستم و از ان روز سے کہ اینجا تشریف آوردہ اند میفرمایند کہ ما را بہمیشیرہ
 صاحبہ وعدہ است کہ بحرین شریفین زاد الد برکا تہما یکجا خواہیم رفت حالا بایشان
 مینویسم کہ شما ہم انچہ بدختران خود و دوست حصہ علیحدہ کردہ بدہید و گرایہ کہ ہمراہ بروں
 جدا بکنید این قسم سکبار باشید کہ اگر برسم زیادہ بر یک شب انتظار شما نکنم ہمین فریکہ
 برسم صبح آن روانہ حرم شوم باز کرت آخر مذکور این تمیہ آمد فرمودند کہ درین ایام این
 عزیز قریب بحرین اجتہاد و شروع کردہ است نسخہ دلائل الخیرات را ہر جا کہ سے آید میسوزد

و چندین کس بهر اوج جمع اند و اکثری اعزّه را بقتل رسانیده است از اتباع این نمیه
است و مذہب جنلی دارد و درین اثنا میان محمد و اصل عرض کردند که عبد الواحد
واقف اند حضرت مولانا فرمودند بے عبد الواحد عرض کردند که ظلام از حوال او واقف است
که تمام سکنه اهل حرم و عویان با و در خانه های خود با دشنام میدهند اما دست هیچکس
با و نمی رسد بر اے اینکه قریب بست هزار کس همراه دارد و درین اثنا شخصی عرض کرد که
دلائل الخیرات را چرا می سوزد فرمودند که در و دے که در حدیث شریف آمده است هر
بخی از هر بطرف چیز اے دیگر رجوع نکنند و به مذہب حنفی تعصب میکنند بطرف حدیث
بسیار رجوع دارد مردم بسیار رفیق شده اند و علم هم دارد و از عهدہ او کس بر نمی آید
آدمین بعد استفسار احوال بیمار کس که در خانه فقیر است فرمودند و یک انا شیرین برآ
او مرحمت کردند و این میان محمد و اصل درویش اند و در احوال بصیفه سپاهگری اشتغال
داشتند من بعد فوق طلب شد و خدمت در ویشان رجوع آوردند و بخدمت حاجی
یاسین صاحب غفر الله تعالی که محدث و درویش بر دروازه مسجد شاهجهان تشریف
داشتند معیت کردند حاجی صاحب مرحوم نیز در جناب حضرت مولانا اظلام تمام داشتند
ازین جهت میان محمد و اصل در خدمت میسر میداد که شعله محبت حضرت مولانا در دل
ایشان مشتعل شد و حیات حضرت حاجی صاحب سکونت در خدمت حضرت مولانا
اختیار کردند و پیش ازین هم مشغول بودند اجازت شغل از جناب حضرت مولانا داشتند و مشغول
بسیار غالب داشتند شاید که در شب در فتنه بر کار از ایشان نرود و در عالم غنا
و فقر و فاقه بسیار مستقل و غنی مزاج و باشاره حضرت سید و کن و زیارت مرقد نور حضرت
صاحب قبله نموده اند و زیارت حرمین شریفین مشرف شدند اکنون در جناب اقدس
بدوق و شوق میگردانند و صاحب وجد و سماع و حالتها در قتها اند این ظاهر بی حال
ایشان است سلمه الله تعالی و ذکر حضرت شیخ کلیم صاحب دولت مشاهد
میسر شد مذکور حضرت شیخ برآمد فرمودند که حضرت شیخ کلیم صاحب قدس الله تعالی همراه

چھینٹ لئے پوشیدہ و میفرمودند کہ روژ کہ مرا حضرت شیخ تکیہ مدنی رحمۃ اللہ علیہ
 خرقہ پوشانیدند و لباس کہ در بر بود آنرا کشیدند لباس چھینٹ بود لہذا چیرے را کہ
 شیخ من از بدن من بر آوردہ باشند باز ہر گاہ رو برو سے من سے آید مرا الفت میگردد
 و اینجا مذکور شیخ در میان ماند فرمودند کہ مدتے حضرت شیخ درین شہر شاہجہان آباد
 بدر ماہ سترہ روپیہ معاش چندین اہل و عیال بسر بردہ اند من حق تعالیٰ در فتوحات
 برایشان کشادہ گردانید کہ بعد فوت قریب لکہ روپیہ و املاک بسیار برائے ورثہ گذشتند
 و رد کردہ او اسے اطیاء دولت مشاہدہ میسر شد از احوال بیماری کہ در خانہ فقیرست
 استفسار فرمودند عرض کردم کہ نسخہ تا حال طبیب تبدیل نکرده فرمودند کہ شما حالہ طبیب گویند
 کہ ہمیشہ ہمین نسخہ استدعاے خواہید کرد ہمون ساعت تبدیل خواہد کرد برائے اینکه ما بار بار
 آزمودہ ایم کہ در مزاج اطیاء مدے باشد ہمین کہ شخص ثانی چیرے استدعا کرد بر خلاف
 او راہ میروند و داخلہ دیگر را مطلق پسند نمیکنند من بعد فرمودند کہ شخصے بود و روکن گاہ
 گاہ نسخہ دوائے انا مے آموخت بعد از چندے دیدم کہ در خانہ صوبہ وارد کن بسیار
 بصیغہ طبابت پیش آمدہ و سر آمد اطیاء است و در سن ہم صغیر بود چون برائے ملاقات
 ما آمد ریش ہم سفید بود پرسیدم کہ سفیدی درین سن از چه جہت بیشتر شد گفت
 کہ ادویہ استعمال کردہ ام کہ سفیدی بہم رسیدہ است بچہتہ این کہ نواب آصف جاہ مرد
 جوان را اغراز نے کند اگر چه صاحب کمال باشد لہذا برائے اعتبار خود صورت خود از
 استعمال ادویہ سفید ساختم تا اعتبار پذیر شوم چنانچہ شدم درین اثنا ذکر خواجہ احمد خان
 قومی جنگ سپہر ترکتاز خان کہ از یاران قدیم حضرت مولانا اند فرمودند کہ درین اثنا خط
 ایشان آمدہ کہ جو لیہا سے ماکہ در شاہ جہان آباد اند اگر مرضی باشد بمردم خود بنویسم کہ
 کرایہ برائے صرف سرکار میرسانیدہ باشند من جواب این خواہم نوشت کہ کے این کار
 از آید با جاشق قدیم اگر از دست شما ہر چه نقد بدست باسیاید میگویم اینکہ جو لیہا ہی
 شما را قبض کنیم و کرایہ ہر ماہ بستانیم انقدر قضیہ من بعد اینہم از کجائے آید فرمودند

که من خواهم نوشت که شما که از فرج ما واقف نیستید که این قسم کلیات با کمند آخر شما
خود واقف هستید که بجا گذرانید ایم مگر از یاد شما رفت مذکور دیگر دولت مشابه
میسر شد مذکور شخصی در میان آمد که فلان کس که بهجت خانه جنگی در خانه کو تو ال متبیت
بر او تکلیف میگذرد فرمودند که اگر شخصی با دنان میسر ساینده باشد بگوید و سپید از پیش خود
میدهم درین اثنا شخصی عرض کرد که داروغه بندی خانه از خدام سرکاران سرکار است
و اینجا حاضر است فرمودند که بیاید چنانچه انغریز آمد فرمودند که فلانی ان غریز که در
قید است از مریدان ما نیست و چندان آشنائی بهم ندارد لیکن قرآن شریف بسیار در
درگاه آثار شریف میخواند لهذا بر سر دے سعی می نمایم هر چه درین مقدمه سعی آرید
در بی کمند آن شخص عرض کرد ان شاء الله تعالی بآن شخص خواهد رسید فرمودند روپیه بگیر
و از همین روپیه نان پنجه میسر ساینده باشید من بعد ذکر این آمد که الحال مغلان بسیار
داخل طریق شده اند و اثری از آواز سلام علیک مے آید میسر بدیج الدین لبرض ساینده
که از برکت آن سقا است که شب در روز خدمت حضرت مولانا مے آید و با و از بلند
سلام علیک میکند اول غم همین بود حال اکثر مے یاران میکنند و این سقا از یاران
حضرت مولانا است و در مسجد بسیار مے آرد هر چند حضرت مولانا فرمودند که قیمت این
از نیجای گرفته باشند قبول نکرد این وقت حضرت مولانا فرمودند که این سقا که آب در مسجد
مے آرد ان شاء الله تعالی خواهد دید که محنت این مرد ضائع نخواهد رفت و درجه بیابد
که شما خطا خواهید کشید مذکور دیگر دولت مشابه میسر شد روز سلخ جمادی الثانی
۷۶۱ هـ من هجرة النبوة صلی الله علیه وسلم حضرت مولانا بسبب شدت باران
در یک دوکان بقال مے یاران قریب صد کس باشند نشسته بودند بهل همراه بود
و مے یاران را بران سوار کرده بودند و خود پیاده روان شدند فقیر و میر محمد فضل در یک
رتمه سوار بودند و فتنه که قریب بدرگاه حضرت خواجه قطب الاقطاب رسیدند قریب
تالاب فتنی بک نشیب و فرار مے است که رفتن بهل و غیره دشوار میشود شخصی عرض کرد

که پیشتر ہم قریب بمقبرہ ہمین قسم مکانے بود شخصی آنرا درست کنانیده فرمودند
 که ایخارا شما درست کنانید و آنچه خرج شود از مالگیر بدین بعد آن در رتبه که فقیر و کس
 دیگر بودند حضرت مولانا سوار شدہ فرمودند درین ایام نواب زینت محل والدہ ماجدہ حضرت
 شاہ عالم خلیفہ عصر یک رتہ براسے سواری حضرت مولانا بطریق نذر گذرانیدہ اند و حکیم
 میر محمد افضل کہ علاقہ بندگی و توسل و جناب بیگم صاحبہ دارند آن رتہ بہ نیت اینکہ حضرت
 مولانا سوار شوند ہمراہ آوردند حضرت مولانا فرمودند کہ ما ہم گاہے سوار خواہیم شد اما فرشتہ
 خود سوار شوید و بر ہمین مذکور برآمد فرمودند کہ برپا لکی در وطن خود ہم بسیار سوار شدہ ام
 و در رتبہ اکثر سے سوار میشوم بلکہ در میانہ و ڈولی نیر و بیشتر سوار بر اسپ خویش می بودم
 و بر اسپ سواری من کسے دیگر سوار ہم نمیشد و درین سواری من سادہ بود و بر اسبان بالیر
 کہ یاران سوار میشدند ساز ایشان از نقرہ و طلا میشد قریب بچهل پنجاہ اسپ ازین قبیل
 بود لیکن بر اسپ سواری من گاہے ساز نقرہ کہ در ہندی کندہ و پتہ میگویند نہ بستہ
 شدہ است فقیر عرض کرد کہ بر فیل ہم خود حضرت روز جنگ بعضے اوقات سوار شدہ اند
 فرمودند کہ بر فیل خود در شہر ہم دور سفر و جنگ بسیار سوار شدہ ایم و در پالکی فقط وقت
 شب ہر گاہ از دربارے برآمد در پالکی بخواب می رفتم و بمردم تقید کردہ بودم کہ اگر مرا خواب
 آید بیدار نکرندہ باشند و پالکی را ہمین قسم در پالکی خانہ میگذاشتہ باشند چنانچہ ہمین
 قسم میکردند ہر گاہ بیدار میشدم بر میخاستم شب عرس حضرت بی بی صاحبہ بی بی زلیخا
 والدہ صاحبہ حضرت سلطان المشائخ رحمۃ اللہ علیہ بسبب ناخوشی فراخ خدام کہ باہم دارند
 چنان مقرر شد کہ نصف صاحبان امشب بدستور قدیم فاتحہ خواہند کرد و نصف خدام
 خود اقرار کردہ اند حضرت مولانا فرمودند کہ این در حق ما بہتر شد زیارت حضرت خواجہ قطب
 الاقطاب بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ دو روز میسر خواہد شد چنانچہ روزانہ در درگاہ حضرت
 خواجہ دو روز بسز برداشتہ بفرار بی بی صاحبہ تشریف میداشتند در ذکر عرس
 حضرت مولوی روح - دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ امروز عرس حضرت مولوی

روم است اگر نه نواز کے پیسر آید بگویم کہ چیرے بخواند و دور و پیہ پیش ماسعود
 است ہمین وقت بہت است من بعد کہ اتفاق حضور شد قدسے حلا از فاختہ حضرت
 مولوی روم عنایت فرمودند کہ حصہ اطفال تست تو حصہ خود علیحدہ بگیر و برائے فاختہ مولوی
 روم یاران کہ حاضر بودند حکم نشستن یکجا فرمودند و مراظر لطف بیگ را کہ اشعار منطق الطیر
 وغیرہ بالبحان خوش میخواند و یاران را ذوق میگیر و حکم خواندن ابیات فرمودند ایشان
 چند بیت خواندند من بعد مرا قطف بخش کہ درین ولاد اخل طریقہ شدہ اند و نوجوان صالح
 پاکیزہ سمرست سپاہی پیشہ اند و ابیات ہندی در جناب حضرت مولانا سے خوانند و خود
 نیز جوش و خروش دارند و حکم درس شنوی در خدمت شاہ ظہور الہ صاحب بالیشان شدہ
 است و برائے خواندن ابیات فرمودند شورشہا بیار ان در گرفت در وقت با سے
 مستولی شد درین اثنا اراد ان مغرب مودن گفت برائے نماز تشریف فرمودند
 الحمد للہ علی ذلک

الحمد للہ علی احسانہ کہ این کتاب ہدایت انتساب سی بہ فخر الطالبین از تصنیف صفوی صافی شریف
 سید نور الدین حسین فخری کہ شادات مرشد خود حضرت قطب زمانہ فردیگانہ رئیس العارفین فخر العالیہ
 نظام الحقیقہ نصیر الطریقہ مولانا محمد فخر الدین چشتی دہلوی کہ در زمانہ خود فرید و جمیع نووہ طبع مجتہبی
 و ملی بابہ تمام احقر الانام خاکبای درویشان محمد عبد الاحد صورت الطباع پذیرفہ رہنمای طالبان گردیدہ
 قطعہ تاریخ رخشہ کلک جواہر سلک جناب مولوی محمد نظام الدین صاحب عشق کیر انوی

طبع شدہ وہ چہ فرخندہ کتاب بہر تاریخش مراقب گشت عشق از سہ جہر ت آمد سال ۱۰۸۰	سہ بر شد و ہدایت آفرین منکشف شد از جناب حق حسین لَا إِلَهَ إِلَّا رَبِّي فخر الطالبین ۱۵ ۱۳
---	--

اردو۔ ہندی محاورے اور شالین مروجہ ہندو جہن نافع المسلمین ترجمہ اردو انیس الراغبین مجتبیٰ بن میں پندرہ فصیح و قسطنطین داد لیا و تفسیر آیات قرآنی و احادیث	مغربات ہندی موسوم پر صناعات ویدک۔ مجتبیٰ اس میں تمام کشتہ جات ہندو اور رس وغیرہ کی تراکیب مع نقشہ کشیدہ مندرج ہیں۔ تصوف	انیس الراغبین مجتبیٰ بن رسول ربانی کے متعلق چالیس مجلسین میں ہر ایک مجلس پندرہ فصائح کا مضمون ہر دو نکات عجیب و خیر سے پر ہے۔ داغظون کی جان پر ترجمہ کی پاکیزگی زبان کی لطافت کاغذ کی عمدگی چھاپہ کی صفائی قابل قدر ہے ستر آئینہ ترجمہ اردو و عربی مجتبیٰ۔ در بیان خواص و اشخاص و فوائد آیہ حبیبنا البدر و علم لکیر مولانا امام بیہم شاہ ابوالحسن شاہ ولی رحمہ مع معمولات صمدیہ جس میں عمدہ عمدہ وظائف اور عمل اور ترویج مندرج ہیں۔ خیر متین ترجمہ اردو و عربی اس میں وہ اعمال و وظائف ہیں جو خاص رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم نے کیا جو اور ہر امت محمدیہ کے لیے اچھے کنوئی اجازت ہے	انیس الراغبین مجتبیٰ بن در بیان معرفت و تعارف و وصول الی اللہ از مولانا حسام الدین صاحب رحمہ ہاتک پوری۔ مجتبیٰ ارشاد و الطالعین فارسی از قاضی شہار الدین ابی بکر در مسائل تعارف و معرفت مکتوب حضرت شیخ شرف الدین یحییٰ بن ہریرہ ہاشمی بغدادی و فوائد لازمی۔ مجتبیٰ ارشاد و رحمانی ملفوظات حضرت قطب دوران حضرت فضل الرحمن گنج مراد آبادی سہروردی راہ سلوک کشیدہ کے لیے یہ رسالہ نہایت مفید ارشاد و محمدی از مولانا شیخ محمد ارشاد و مرشد از حاجی مراد صاحب اردو۔ مجتبیٰ تحفہ الصوفیہ فی روح حضرت شیخ عبد القادر جیلانی رحمہ عربی مہذب ترجمہ اردو و عربی و ترجمہ آداب شیخ از شیخ شہاب الدین سرور زوی رحمہ ہند نامہ شیخ غفر الدین برقم	تحفہ العشاق از حاجی امداد الدین صاحب منظم تصنیف الطوب ترجمہ ضیاء الطوب ایک کالم میں ضیاء الطوب بزم فارسی اور دوسرے کالم میں اسکا محاورہ ترجمہ اردو و عربی۔ مجتبیٰ حنات العارفین فارسی معروف پرشلیات داراشکوہ قادی۔ مجتبیٰ۔ اس کتاب میں بہت سے اولیاء اور فاضل کے شلیات درج ہیں۔ وسیل العارفین ملفوظات حضرت خواجہ معین الدین گنجی مجتبیٰ۔ جمع کردہ حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رحمہ و مکملون ترجمہ اولیاء الیقون مولفہ حضرت شیخ عبدالقدوس صاحب لنگوی رحمہ و حالات ملفوظات شاہ عبداللطیف صاحب اردو لوی مہذب احوال صنف مطبوعہ مجتبیٰ رفیق الارواح ترجمہ اردو انیس الارواح۔ مجتبیٰ رموز العارفین۔ مجتبیٰ
---	--	---	---	---